

આ પ્રશ્નપત્રમાંથી ઓછા-વત્તા (થોડા-ઘણા) પ્રમાણમાં પ્રશ્નો તા. ૪ માર્ચ, ૨૦૧૨ના રોજ લેવાનારી મુખ્ય પરીક્ષામાં પણ પુછાવાની શક્યતા રહેલી છે.

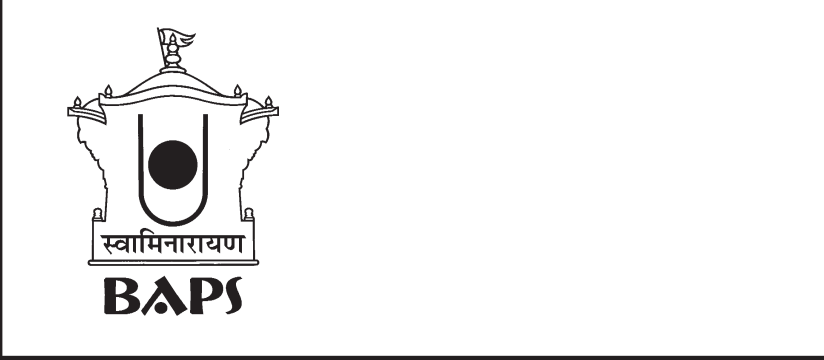
બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

પૂર્વ કસોટી : સત્સંગ પ્રાજ્ઞ ખંડ - ૨ : પ્રશ્નપત્ર - ૧

જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨

સમય : સવારે ૯ થી ૧૨

કુલ ગુણ : ૧૦૦

ગેરહાજર પરીક્ષાર્થીની જવાબવહીનું ફક્ત આ પૃષ્ઠ જ પરત મોકલવું.
પરીક્ષાર્થીની નામ સંબંધી વિગતની નીચે 'બારકોડ' દર્શાવેલ છે, તેને કોઈ પણ પ્રકારનું નુકશાન પહોંચાડવું નહીં તેવી ખાસ વિનંતી.

ફરજિયાત : પરીક્ષાર્થીએ જાતે ભરવાની વિગત

પરીક્ષાર્થીની જન્મ તારીખ

પરીક્ષાર્થીનો અભ્યાસ .....

પરીક્ષાર્થીના જ નામવાળી જવાબવહી અને ઉપરની ફરજિયાત ભરવાની તેની જ વિગતોની સત્યાર્થતા ચકાસીને વર્ગસુપરવાદ્યાર્થી સહી કરવી.
વર્ગસુપરવાદ્યાર્થી સહી .....

- નીચે દર્શાવેલી સૂચનાઓ વાંચવા ખાસ વિનંતી :-**
- મુખ્ય પરીક્ષા દિને વર્ગખંડમાં હાજર રહેલા પ્રત્યેક પરીક્ષાર્થી ભૂલ્યા વગર પોતાના જ નામવાળી જવાબવહી ઉપર વર્ગસુપરવાદ્યાર્થી સહી કરાવી લે.
  - વર્ગસુપરવાદ્યાર્થી સહી વગરની જવાબવહી માન્ય ગણાશે નહીં.
  - જમણી બાબુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નોના ગુણાંક દર્શાવે છે.
  - પ્રશ્નોના જવાબ સૂચના મુજબ આપવા. છેકછાકવાળા જવાબો માન્ય ગણાશે નહીં.
  - મુખ્ય પરીક્ષામાં જવાબવહીમાં વધારાના પાના કે પુસ્તકો જોડીને તેમાં લખેલા ઉત્તર માન્ય ગણાશે નહિ.
  - પરીક્ષાર્થી ફક્ત વાદળી અથવા ફક્ત કાળી શાહીવાળી પેનથી જ જવાબવહીમાં ઉત્તરો લખે. પેન્સિલથી, લાલ, લીલી કે અન્ય શાહીથી અથવા એકથી વધારે શાહીથી લખેલા ઉત્તરો માન્ય ગણાશે નહીં.
  - પરીક્ષા કાર્યાલય, અમદાવાદની પૂર્વ મંજૂરી લીધા સિવાય, મૂળ પરીક્ષાર્થીના બદલે 'લહિયા', 'ડમી રાઈટર' કે 'અન્ય વ્યક્તિ' દ્વારા લખાઈને આવેલી પરીક્ષાની જવાબવહી રદ ગણવામાં આવશે. એકથી વધારે પ્રકારના બુદા બુદા અક્ષરોવાળા ઉત્તરો માન્ય નહિ ગણાય.
  - પરીક્ષાખંડની બહાર કે અન્ય તમામ પરીક્ષાર્થીઓથી અલગ કે પરીક્ષાના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરીને આપેલી પરીક્ષા માન્ય ગણાશે નહિ.

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૧ (૪)	
	૨ (૪)	
	૩ (૩)	
	૪ (૪)	
	૫ (૬)	

વિભાગ - ૧, કુલ ગુણ (૨૧)

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૬ (૧૨)	
	૭ (૮)	
	૮ (૧૨)	
	૯ (૮)	

વિભાગ - ૨, કુલ ગુણ (૪૦)

મોડરેશન વિભાગ માટે જ	પ્રશ્ન નં. (ગુણ)	મેળવેલા ગુણ
	૧૦ (૧૨)	
	૧૧ (૬)	
	૧૨ (૬)	
	૧૩ (૧૫)	

વિભાગ - ૩, કુલ ગુણ (૩૮)

પેપર તપાસનાર(પરીક્ષક)ની સહી
.....

મોડરેશન વિભાગ માટે જ

ગુણ શબ્દોમાં .....

ચેકર - નામ

પ્ર. ૪ નીચેના પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ બે પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના વચનામૃતના સંદર્ભનું પ્રમાણ આપી સમજાવો.

(ત્રણ થી ચાર લીટીમાં)

[૪]

૧. જેવો શ્રીજીમહારાજનો પ્રતાપ તેવો જ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો પ્રતાપ સૌએ અનુભવ્યો.
૨. 'એક નખ જેટલી પૃથ્વીમાં પણ મહારાજ સિવાય કોઈ ભગવાન દીઠો નહિ.' બ્રહ્માનંદ સ્વામી બુદ્ધિશાળી કહેવાયા.
૩. યજ્ઞપુરુષદાસજીએ ભગતજીની મરજી પ્રમાણે રામરતનદાસને ચરણારવિંદની જોડ આપી દીધી.
૪. બાહ્ય વિષયના પ્રવાહને રોકવા ગુણાતીતાનંદ સ્વામી રઘુવીરજી મહારાજે આપેલો પેંડો ન જમ્યા.

( ) સંદર્ભ : .....

.....

.....

સમજૂતી : .....

.....

.....

.....

.....

પ્ર. ૫ નીચે આપેલાં અવતરણોની પૂર્તિ કરો.

[૬]

૧. અને જેને નિષ્કામી વર્તમાન .....

.....

.....

..... હાથની કરી સેવા ગમે છે.

૨. માટે વૈરાગ્યનું બળ હોયે ..... અતિ દૃઢ કરીને રાખવા.

૩. માટે સત્પુરુષની આજ્ઞા પ્રમાણે ..... તે જ આત્માસત્તારૂપે વર્તે છે.

વિભાગ - ૨ : 'ભગવાન સ્વામિનારાયણ જીવનચરિત્ર ભાગ ૨, ૩ તથા ૪' - નવી આવૃત્તિના આધારે

પ્ર. ૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં)

[૧૨]

૧. શ્રીજીમહારાજે કરેલાં જીવન પરિવર્તનો
૨. શ્રીહરિનાં ચરિત્રો દ્વારા વ્યક્ત થતું સર્વોપરિપણું
૩. શ્રીજીમહારાજના સ્ત્રી ભક્તો

( ) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

પ્ર. ૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા) [૮]

૧. કસોટીની આકરી સરાણ પર પરમહંસો
૨. આજ્ઞાનો ભંગ - વિશ્વાસચૈતન્યાનંદ સ્વામી અને રવજી સુથાર
૩. હરિજન સંગાથે કીધી સાચી સગાઈ

( ) પ્રસંગ - ૧ : .....

.....

.....

.....

.....

પ્રસંગ - ૨ : .....

.....

.....

.....

.....

પ્ર. ૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.
(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું)

[૧૨]

૧. જગજીવન દીવાનનો પરાભવ
૨. પ્રથમ મણથી મંડાણ કર્યું.
૩. મહારાજના પિંડની બ્રહ્માંડ સાથે એકતા - દુષ્કાળની વિદાય
૪. અઢારને દીક્ષા : એક વિરલ પ્રસંગ
૫. 'આજે બ્રહ્માંડ બોળી દેવામાં મને સંકોચ થશે નહીં.'

( ) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

મનન :- .....

.....

.....

.....

પ્ર. ૧૧ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર પ્રસંગો લખો. (દરેકમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા)

[૬]

૧. નિસ્નેહી યોગીજી મહારાજ
૨. રવિસભાના પ્રવર્તક
૩. અમારે મનાવા પૂજાવાનો અંકુર પણ નહીં - યોગીજી મહારાજની જીવન ભાવના
૪. શ્રદ્ધાંજલિ સભા

( ) પ્રસંગ - ૧ : .....

.....

.....

.....

.....

પ્રસંગ - ૨ : .....

.....

.....

.....

.....

પ્ર. ૧૨ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ બે પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

[૬]

૧. હૃદયગ્રંથિના છેદક
૨. યોગીજી મહારાજે પાલનપુરના એક યુવાનને કહેલું પોતામાં આવેલા સામર્થ્યનું રહસ્ય
૩. સર્પદંશ અને સ્વામિનારાયણ મંત્રમહિમા
૪. સંતો જાતે ઘંટીએ દળો

( ) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

મનન :- .....

.....

.....

.....

.....

પ્ર. ૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર નિબંધ લખો. (સામાન્ય જ્ઞાન નિબંધ)

(પાંત્રીસ થી ચાલીસ લીટીમાં)

[૧૫]

૧. પ્રશ્નોપનિષદ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જૂન - ૨૦૦૮, પા.નં. ૪ થી ૬, ૫૦)

૨. મેરો ઘાટ દૂસરો બનાયો : પ્રમુખસ્વામી મહારાજ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જુલાઈ - ૨૦૦૮, પા.નં. ૧૬ થી ૩૬)

૩. સ્વામીશ્રીના નિઃસ્વાર્થ સ્નેહમાં ઘેલા આદિવાસીઓ

(સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - એપ્રિલ - ૨૦૧૧, પા.નં. ૧૨ થી ૧૭, ૪૩)

( ) .....

૧૩ પછીના પૃષ્ઠોમાં નિબંધ દર્શાવેલ છે.

અગત્યની નોંધ :-

ઉપરોક્ત પ્રશ્નપત્રમાં પ્રશ્નની નીચે આપેલી કોરી લીટીઓ ફક્ત નમૂનારૂપે દર્શાવી છે. મુખ્ય પરીક્ષામાં પ્રશ્નના ગુણ પ્રતિ વર્ષની જેમ જ, કુલ ૧૬ પાનામાં જરૂરિયાત મુજબ કોરી લીટીઓ આપવામાં આવી છે.

આગામી વર્ષે ૪ માર્ચ, ૨૦૧૨ના રોજ લેવાનાર મુખ્ય પરીક્ષાની પૂર્વતૈયારી માટે મુકાતા પ્રી-ટેસ્ટના સંપૂર્ણ પ્રશ્નપત્રો હંમેશ મુજબ જાન્યુઆરીમાં (1st January, 2012ના રોજ) મુકાશે. નિબંધ એ સામાન્ય જ્ઞાન સહિત મુક્ત વિષય હોય છે, જે અભ્યાસક્રમના પુસ્તકોમાંથી પૂછાતા નથી. આથી પરીક્ષાર્થીઓ નિબંધની તૈયારી સારી રીતે કરી શકે તે હેતુસર આપણે વહેલાસર ફક્ત તે યાદી આપની સમક્ષ મૂકી છે.

પ્રી-ટેસ્ટના નિબંધોની યાદી

પ્રાણ : ૨-૧

૧. પ્રશ્નોપનિષદ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જૂન - ૨૦૦૮, પા.નં. ૪ થી ૬, ૫૦)
૨. મેરો ઘાટ દૂસરો બનાયો : પ્રમુખસ્વામી મહારાજ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - જુલાઈ - ૨૦૦૮, પા.નં. ૧૬ થી ૩૬)
૩. સ્વામીશ્રીના નિઃસ્વાર્થ સ્નેહમાં ઘેલા આદિવાસીઓ (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - એપ્રિલ - ૨૦૧૧, પા.નં. ૧૨થી૧૭)

પરીક્ષાર્થી શ્રી,

સસ્નેહ જય શ્રી સ્વામિનારાયણ

સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા માર્ચ ૨૦૧૨ના નિબંધોની પૂર્વ તૈયારી માટે નીચે જણાવેલ માર્ગદર્શન અને સૂચનો ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી.

૧. નિબંધ એટલે કોઈ નિશ્ચિત વિષય ઉપર વ્યવસ્થિત, ચિંતનપૂર્વક અને મુદ્દાસરનું લખાણ. સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષામાં પૂછાતા નિબંધો સામાન્ય જ્ઞાનના આધારે, પરીક્ષાર્થીના દૈનિક જીવનમાં સત્સંગના સદ્વાચન અને કથા શ્રવણ અને મનન દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ જ્ઞાનની કસોટી કરતા ૩૫ થી ૪૦ લીટીમાં લખવાના હોય છે.
૨. પરીક્ષાર્થીઓની માગણીને માન આપીને આ વર્ષે પ્રી-ટેસ્ટમાં પૂછાનાર નિબંધોના વિષયો છ માસ અગાઉથી પરીક્ષાર્થીના એકાઉન્ટમાં અપલોડ કરવામાં આવ્યા છે.
૩. પ્રી-ટેસ્ટમાં જે તે પરીક્ષામાં પૂછાનાર નિબંધોના ત્રણે ત્રણ વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. માર્ચ ૨૦૧૨ની ફાઈનલ પરીક્ષામાં આ ત્રણ વિષયોમાંથી કોઈપણ એક નિબંધ ચોક્કસપણે પૂછાશે જ. માટે જો આપ આ ત્રણે ત્રણ વિષયો તૈયાર કરશો તો આપ ચોક્કસપણે એક નિબંધ મુખ્ય પરીક્ષામાં ખૂબ જ સારી રીતે લખી શકશો.
૪. આ નિબંધોનું સામાન્ય બંધારણ, લખાણ(મેટર) મોટાભાગે ત્રણ - ચાર વર્ષ દરમ્યાનના સમયગાળામાં પ્રકાશિત થયેલ 'સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ'માંથી લેવામાં આવે છે.
૫. અહીં આપેલા નિબંધોનું લખાણ કેવળ દિશા સૂચક છે. આ જ લખાણ ગોખીને પરીક્ષામાં લખવાની જરૂર નથી. આથી વિશેષ સારા મુદ્દાઓનું ચિંતન-મનન કરી આપની રીતે પૂર્વ તૈયારી કરીને લખી શકો છો.
૬. ગુજરાતી માધ્યમ (ભાષા) સિવાયના પરીક્ષાર્થીઓ માટે : આ નિબંધોનું મૂળ પ્રકાશન ગુજરાતી ભાષામાં જ હોવાથી તેનું શબ્દશઃ ભાષાંતર ન કરતાં, તેનો ભાવાર્થ સમજીને પરીક્ષાર્થીએ પોતાની રીતે સમજીને તૈયારી કરવાની રહેશે. પરીક્ષા કાર્યાલય અંગ્રેજી કે હિન્દી ભાષામાં આ નિબંધોનું ભાષાંતર આપી નહિ શકે. તેથી ભાષાંતર કરવા અંગેનો પત્રવ્યવહાર કે ઈ-મેલ પણ પરીક્ષા કાર્યાલયને કરશો નહિ તેવી નમ્ર વિનંતી છે.
૭. ગુજરાતી ભાષા વાંચી, લખી કે બોલી ન શકતા હોય તેવા પરીક્ષાર્થીઓએ માતા-પિતા, વડીલો કે અન્ય સ્વજનો-સ્નેહીઓ પાસે વંચાવીને નિબંધનો ભાવાર્થ સમજી પોતાની રીતે, પોતાના શબ્દોમાં લખીને તૈયારી કરવાની રહેશે.
૮. One essay from the above list of essays will be asked in the Final Examination of March-2012.

અધ્યાત્મજ્ઞાનની ગોઠડી - પ્રશ્નોપનિષદ

■ સા ઘુ ભ દ્રે શ દા સ
(પીએચ.ડી., ષડ્દર્શનાચાર્ય)

‘શરીરમ્ આદ્યં ખલુ ધર્મસાધનમ્ ।’

આ મનુષ્ય શરીર તો ધર્મનું પહેલું અગત્યનું સાધન છે. એટલે એની જાળવણી થવી જોઈએ. એ વાત આપણાં શાસ્ત્રોમાં ખૂબ સ્પષ્ટ પણે સ્વીકારાઈ છે. આ પ્રશ્ન ઉપનિષદ તેનો ઉત્તમ દાખલો છે. નાશવંત શરીરનો ઉપયોગ કરી અવિનાશી ફળ લઈ લેવાની ક્રામત અહીં શીખવા મળે છે. શરીરને કેવળ લૌકિક સુખોપભોગના સાધન તરીકે જ નહીં, પરંતુ મોક્ષના સાધન તરીકે જોવાની આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિ આ ઉપનિષદમાંથી કેળવાય છે. આવો તેનો પરિચય મેળવીએ.

■ પરિચય

પ્રશ્ન ઉપનિષદ અર્થવેદમાં સમાયેલું છે. આર્થવેદિક બ્રાહ્મણ ગ્રંથોની પિપ્પલાદ નામની શાખામાં આ ઉપનિષદનો પાઠ થાય છે. છ શિષ્યો દ્વારા પુછાયેલા છ વિશિષ્ટ પ્રશ્નો અને તેવા જ તેના વિશિષ્ટ ઉત્તરોના સંકલન રૂપે આ ઉપનિષદ રજૂ થયું છે. આથી આ ઉપનિષદને ‘પ્રશ્ન ઉપનિષદ’ એવા નામે ઓળખવામાં આવે છે.

■ આખ્યાયિકા

સુકેશા નામનો ભરદ્વાજ મુનિનો પુત્ર, સત્યકામ નામનો શિબિ ઋષિનો પુત્ર, સૌત્રાયણી નામનો ગર્ગ મુનિનો પુત્ર, કૌશલ્ય નામનો ઋષિ અશ્વલાયનનો પુત્ર, ભાર્ગવ નામનો મુનિ વિદર્ભનો પુત્ર તથા કબન્ધી નામનો ઋષિ કત્યનો પુત્ર, આમ છ ઋષિ-કુમારોએ પિપ્પલાદ નામના મહર્ષિ પાસે તત્ત્વજિજ્ઞાસુ થઈને શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું. આ શિષ્યો સાધારણ કક્ષાના ન હતા. તેમની વિશેષતા જણાવતા અહીં કહ્યું કે, ‘બ્રહ્મપરા બ્રહ્મનિષ્ઠા: પરં બ્રહ્માન્વેષમાણા:’ (પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૧/૧) બ્રહ્મપરાયણ રહીને, બ્રાહ્મીસ્થિતિને પામીને પરબ્રહ્મને શોધવા, પામવા કહેતાં બ્રહ્મરૂપ થઈ પરબ્રહ્મની ઉપાસના કરવા મથી રહેલા આ શિષ્યો હતા. મહર્ષિ પિપ્પલાદજીએ તેઓને સ્વીકાર્યા. પરંતુ યોગ્યતા વગર તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ શ્રોતાઓ ગ્રહણ ન કરી શકે તે વાતને મહર્ષિ પિપ્પલાદ સારી રીતે જાણતા હતા. તેથી તેમણે આ છ જિજ્ઞાસુઓને જ્ઞાનધારણામાં સક્ષમ બનાવવા માટે કહ્યું, હે શિષ્યો! સૌપ્રથમ તો આપ સૌ, ‘ભૂય એવ તપસા બ્રહ્મચર્યેણ શ્રદ્ધયા સંવત્સરં સંવત્સ્યથા’ (પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૧/૨) એક વર્ષ સુધી તપ, બ્રહ્મચર્ય તથા શ્રદ્ધાનું પાલન કરતા આ આશ્રમમાં રહો જેથી આપનું અંતઃકરણ નિર્મળ થાય. ત્યાર પછી જે પૂછવું હોય તે પૂછજો. જો મને તેના ઉત્તર આવડતા હશે તો અવશ્ય જણાવીશ.

મહાજ્ઞાની થકી નિરભિમાનિતાનો પ્રથમ પાઠ શીખતા છ શિષ્યોએ તપ, બ્રહ્મચર્ય અને શ્રદ્ધાની સાધના સ્વીકારી.

પ્રથમ પ્રશ્ન

ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે સાધના સાથે એક વર્ષ પૂર્ણ થયું. હવે છએ શિષ્યોને પ્રશ્ન પૂછવાનો અધિકાર હતો. તેથી તે છમાંના એક કબન્ધી નામના શિષ્યે પ્રથમ પ્રશ્ન પૂછ્યો, ‘ભગવન્! કુતો હ વા ઇમા: પ્રજા: પ્રજાયન્તે ઇતિ’ (પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૧/૩) પ્રજાયન્તે ઇતિ પ્રજા: જે જન્મે તેને પ્રજા કહેવાય. પ્રાણધારીઓના શરીરો જન્મે છે. તે શરીરોને ઉપલક્ષીને આ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો કે, હે ગુરુદેવ! આ શરીરનો નિર્માતા કોણ છે? ત્યારે મહર્ષિ પિપ્પલાદે આનો સીધો અને નિશ્ચિત ઉત્તર આપ્યો – ‘પ્રજાકામો વૈ પ્રજાપતિ:’ (પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૧/૪) એ તો સકળ પ્રજાના પતિ, અધિપતિ, નિયામક એવા પરમાત્મા પોતે જ છે. પરમાત્માએ ઈચ્છા કરી તેથી જ બધી પ્રજા કહેતાં આ બધાં શરીરો ઉત્પન્ન થયાં છે.

પરમાત્માએ આ શરીરોની રચના કરી. જે રચ્યું તેનું પાલન પોષણ પણ તેઓ જ કરે છે તે વાત સમજાવતાં પિપ્પલાદજીએ કહ્યું, ‘વત્સ! આ દયાળુ પરમાત્માએ જ ઉત્પન્ન થયેલાં આપણાં શરીરોને પોષવા સૂર્ય-ચંદ્ર જેવી ઉપયોગી વસ્તુઓ નિર્માણ કરી છે. સૂર્ય અને ચંદ્ર દ્વારા ઔષધિ-વનસ્પતિઓ પોષાય, તે આપણે જમીએ એટલે આપણાં શરીરો પોષાય. આમ સર્જનહાર પરમાત્મા આપણા પાલનહાર પણ છે. વળી, એ જ પરમાત્મા દિવસ અને રાત્રિ, શુકલ-પક્ષ અને કૃષ્ણપક્ષ, ઉત્તરાયણ અને દક્ષિણાયણ તથા સંવત્સર જેવા સમયવિભાજનો કરીને આપણી શરીરચાત્રાને આગળ ધપાવે છે.

આમ મહર્ષિએ પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ્યો. શિષ્ય કબન્ધી પણ આ ઉત્તરથી સંતુષ્ટ થયા.

દ્વિતીય પ્રશ્ન

સૂર્ય-ચંદ્ર વગેરે દ્વારા જેમ બહારથી શરીરનું પાલન-પોષણ થાય છે, તેમ શરીરની અંદર પણ એવું કોઈ આયોજન પરમાત્માએ કર્યું છે કે જેથી સમગ્ર જીવનકાળ સુધી શરીર ટકી રહે? આવી ભાવનાથી દ્વિતીય પ્રશ્ન પુછાયો છે.

ઋષિ વિદર્ભના પુત્ર ભાર્ગવે આ પ્રશ્ન પૂછ્યો, ‘ભગવન્! કલ્યેવ દેવા: પ્રજાં વિધારયન્તે કતર એતત્પ્રકાશયન્તે ક: પુનેરેષાં વરિષ્ઠ ઇતિ’ (પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૨/૧) હે ગુરુદેવ! કેટલા દેવો આ શરીરોને ટકાવી રાખે છે, કોણ તેને પ્રકાશિત કરે છે અને વળી એ બધામાં કોણ શ્રેષ્ઠ છે?

ત્યારે પિપ્પલાદજીએ ઉત્તર આપ્યો કે પરમાત્માની પ્રેરણાથી પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પંચભૂત તથા વાગાદિ પંચકર્મેન્દ્રિયો, મન વગેરે ચાર અંતઃકરણ તથા ચક્ષુ વગેરે પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો ભેગી થઈને આ શરીરને ધારણ કરી રાખે છે અને તેને પ્રકાશિત કરે છે. વળી, આ બધામાં જે ‘પ્રાણ’ કહેતાં પ્રાણવાયુ છે તે જ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. કારણ કે વાણી, આંખ, કાન વગેરે ઈન્દ્રિયોમાંથી કોઈ એકાદ ન હોય તોપણ એ સિવાયની ઈન્દ્રિયો ટકી શકે છે. શરીર પણ ટકી રહે છે. જ્યારે પ્રાણવાયુ ન હોય તો શરીર-ઈન્દ્રિય વગેરે કાંઈ જ ન ચાલી શકે. માટે હે શિષ્ય! પરમાત્માએ નિર્માણ કરેલા પ્રાણવાયુને લઈને જ આ શરીરચાત્રા નિર્ભર રહી છે. ઉત્તર સાંભળી ભાર્ગવે પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી.

તૃતીય પ્રશ્ન

ત્રીજો પ્રશ્ન કૌશલ્યે પૂછ્યો, ‘ભગવન્! કુત્તર એષ પ્રાણો જાયતે કથમાયાત્યસ્મિન્ શરીર આત્માન્ વા પ્રવિભજ્ય કથં પ્રાતિષ્ઠતે’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૩/૧) હે ગુરુદેવ! શરીરમાં પ્રમુખ સ્થાન ધરાવતા આ પ્રાણની કહેતાં પ્રાણવાયુની ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થાય છે? તેનો આ શરીર સાથેનો સંબંધ કઈ રીતે થાય છે? વળી, સમગ્ર શરીરમાં તે કઈ રીતે વિભાજિત થઈને કાર્ય કરે છે? તે આપ મને સમજાવો.

ત્યારે મહર્ષિ પિપ્પલાદે ઉત્તર આપતાં કહ્યું, ‘આત્મન એષ પ્રાણો જાયતે’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૩/૩) પરમાત્મામાંથી આ પ્રાણ ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ સમગ્ર શરીરને ધારણ કરવા સક્ષમ બની રહે તેવા પ્રાણનું સર્જન પરમાત્મા પોતે જ કરે છે. અને જીવનકાળ પર્યંતનો તેનો શરીર સાથેનો સંબંધ સાંધી આપે છે.

હવે આ જ પ્રાણવાયુ સમગ્ર શરીરનાં જુદાં જુદાં સ્થાનમાં વિભાજિત થઈ કઈ રીતે કાર્ય કરે છે તે વાત સુંદર રૂપક આપી સમજાવે છે. ‘યથા સમ્રાઢેવાધિકૃતાન્ વિનિયુઙ્ક્ત એતાન્ ગ્રામાનેતાન્ ગ્રામાન્ અધિતિષ્ઠસ્વેત્યેવમેવૈષ પ્રાણ ઇતરાન્ પ્રાણાન્ પૃથક્ પૃથગેવ સન્નિધત્તે’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૩/૪) હે કૌશલ્ય! જેમ કોઈ સમ્રાટ પોતાના અધિકારીઓની રાજ્યના જે તે ગ્રામપ્રદેશોમાં નિમણૂક કરે છે તે જ રીતે મુખ્ય પ્રાણ અપાન, વ્યાન વગેરે અન્ય પ્રાણોને શરીરના જુદા જુદા ભાગોમાં નિયુક્ત કરે છે. તેને લીધે શરીરના તે તે ભાગો કાર્યશીલ રહી શકે છે. આ રીતે પ્રાણ, અપાન, સમાન, વ્યાન અને ઉદાન એ પંચ પ્રાણ આપણા શરીરમાં અગત્યની ભૂમિકા ભજવે છે.

પોતે પૂછેલા દરેક પ્રશ્નોનો યથાર્થ ઉત્તર પ્રાપ્ત થતાં કૌશલ્ય સંતુષ્ટ થયા. આમ, પ્રાચીનકાળથી ભારતવર્ષમાં પ્રતિષ્ઠા પામેલી પ્રાણવિદ્યાનું એક વિશેષ સ્વરૂપ આ ઉપનિષદમાં જોવા મળે છે.

ચતુર્થ પ્રશ્ન

પરમાત્મા થકી શરીરની ઉત્પત્તિ તથા તેનું પાલનપોષણ, પરમાત્માની પ્રેરણાથી જ એ શરીર સાથે જોડાયેલ કર્મેન્દ્રિયો, જ્ઞાનેન્દ્રિયો તથા અંતઃકરણની ચાલતી પ્રવૃત્તિઓ, પરમાત્મા દ્વારા નિર્મિત પ્રાણને આધારે થતી શરીરની આંતરિક હિલચાલ વગેરે બાબતો આગળના પ્રશ્નોના જવાબ રૂપે જાણવા મળી. હવે ચતુર્થ પ્રશ્ન હજુ ઊંડી જાણકારી માટે પુછાયો છે.

સૌત્રાયણી નામના શિષ્યે આ પ્રશ્ન પૂછ્યો, ‘ભગવન્! એતસ્મિન્ પુરુષે કાનિ સ્વપન્તિ કાન્યસ્મિન્ જાગ્રતિ કતર એષ દેવઃ સ્વપ્નાત્ પશ્યતિ કસ્યૈતત્ સુખં ભવતિ કસ્મિન્ સર્વે સમ્પ્રતિષ્ઠતા ભવન્તીતિ’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૪/૧) હે ભગવન્! જ્યારે મનુષ્ય નિદ્રાધીન થાય ત્યારે કઈ શક્તિઓ સૂઈ જાય છે? અને કઈ શક્તિઓ ત્યારે પણ જાગતી રહે છે? વળી નિદ્રા સમયે સ્વપ્ન જોનાર કોણ છે? અને એ નિદ્રાના સુખને કોણ ભોગવે છે? તથા નિદ્રા સમયે આ શરીરમાં જે સૂઈ ગયા છે, જે જાગે છે, જે સ્વપ્ન જુએ છે કે પછી જે નિદ્રાનું સુખ લે છે - તે બધા કોના આધારે ટકી રહે છે તે વાત આપ મને સમજાવો.

પ્રશ્ન સાંભળી ગુરુ પ્રસન્ન થયા. સચોટ દાખલો આપી ઉત્તર આપવાની શરૂઆત કરતાં તેમણે કહ્યું, વત્સ! જેમ સૂર્યના અસ્ત થતાં તેની સાથે જ તેનાં કિરણો પણ પોતાનો સંકેલો કરી લે છે તેમ નિદ્રા સમયે મનુષ્યને એવું થતું હોય છે. આ મનુષ્ય જ્યારે નિદ્રાધીન થાય ત્યારે તેની બધી જ ઈન્દ્રિયો પોતપોતાની કાર્યવાહીનો સંકેલો કરી લે છે. એટલે મનુષ્ય જ્યારે નિદ્રા ગ્રહણ કરે ત્યારે હાથ-પગ-આંખ-કાન વગેરે દશ્ય ઈન્દ્રિયો સૂઈ જાય છે. કહેતાં આંખ જોવાની પ્રવૃત્તિ ન કરે, કાન સાંભળવાની પ્રવૃત્તિ ન કરે, હાથ-પગ વગેરે હાલવા-ચાલવાની પ્રવૃત્તિ ન કરે. બધું શાંત પડી જાય. આને જ ઊંઘ કહેવામાં આવે છે. આમ નિદ્રા ટાણે થાકેલી ઈન્દ્રિયો સૂઈ જાય છે. એટલે માણસ સૂઈ ગયો એમ કહેવામાં આવે છે.

પરંતુ એ નિદ્રા વખતે પણ એક વિભાગ સતત જાગતો રહે છે, કાર્યશીલ રહે છે. તે છે પંચ પ્રાણો. ‘પ્રાણાગ્નય એવૈતસ્મિન્ પુરે જાગ્રતિ’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૪/૩) પંચ પ્રાણો રૂપી અગ્નિઓની યજ્ઞ-જ્યોત ત્યારે પણ પ્રજ્વલિત રહે છે. શ્વાસોચ્છ્વાસ રૂપી આહુતિઓ દ્વારા પંચ પ્રાણની બધી જ પ્રક્રિયાઓ નિદ્રા વખતે પણ જાગતી-ગાજતી ધમધમતી રહે છે. આથી જીવનતંત્ર સુનિયંત્રિત બને છે. પિપ્પલાદજીના શબ્દોમાં પરોક્ષપણે પ્રાણાયામનો મહિમા છતો થતો હતો.

હે શિષ્ય! આ નિદ્રા વેળાએ ઘણી વાર સ્વપ્નો જોવામાં આવે છે. તે સ્વપ્નને જોનારો આત્મા પોતે છે. સ્વપ્નમાં તે શું જુએ? તો ‘દૃષ્ટં ચાડદૃષ્ટં ચ શ્રુતં ચાડશ્રુતં ચાડનુભૂતં ચાડનુભૂતં ચ સચ્ચાડસચ્ચ સર્વં પશ્યતિ’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૪/૫) અર્થાત્ પૂર્વે જોયું હોય કે ન જોયું હોય, પૂર્વે સાંભળ્યું હોય કે ન સાંભળ્યું હોય, પૂર્વે અનુભવ્યું હોય કે ન હોય, સ્વપ્નમાં બધું દેખાય છે. ‘એષ હિ દ્રષ્ટા સ્પ્રષ્ટા, શ્રોતા, ઘ્રાતા, રસયિતા, મન્તા, બોદ્ધા કર્તા વિજ્ઞાનાત્મા પુરુષઃ’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૪/૮) આ આત્મા જ તે વખતે સ્વપ્નનો દ્રષ્ટા બને છે, તે સ્વપ્નમાં થતી વાતોને સાંભળે છે, તે સ્વપ્નમાં ગંધનું ગ્રહણ કરે છે, રસોનો સ્વાદ લે છે, મનન કરે છે, જાણે છે અને જાતજાતની ક્રિયાઓ કરે છે. હા, એ ખરું કે સ્વપ્નસૃષ્ટિ ઉપર તે સ્વપ્નને જોનાર આત્માનું કોઈ નિયંત્રણ નથી. એ તો પરમાત્મા પોતે તે તે આત્માના કર્મ પ્રમાણે, તે કર્મફળોના ભોગને અનુકૂળ એવી સ્વપ્નસૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરે છે અને પાછી સંકેલી લે છે. આત્મા તો કેવળ તે સૃષ્ટિનો દ્રષ્ટા અને ઉપભોક્તા માત્ર છે.

આમ નિદ્રામાં સ્વપ્નનો અનુભવ થાય છે. હવે જ્યારે મનુષ્ય ગાઢ નિદ્રામાં જાય ત્યારે સ્વપ્ન પણ આવતું નથી. તેને સુષુપ્તિ અવસ્થા કહેવામાં આવે છે. પરમાત્મા પોતે કૃપા કરીને આત્માને તે સુષુપ્તિમાંથી પુનઃ જાગ્રતમાં પાછા લઈ આવે છે. અને સુષુપ્તિ પહેલાનાં બધા જ અનુભવો, સ્મૃતિઓ, જ્ઞાન-વિજ્ઞાન વગેરે તેવું ને તેવું જાગતું કરી દે છે.

હવે એ નિદ્રા વેળાએ સૂતેલ, વિશ્રાંતિ લઈ રહેલી ઈન્દ્રિયો તથા જાગતા રહેલા કાર્યાન્વિત રહેલા પ્રાણોનું તથા સ્વપ્નદ્રષ્ટા આત્માનો આધાર કોણ? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપું છું - વત્સ! એ તો પરમાત્મા છે. ‘સ યથા સોમ્ય વયાંસિ વાસોવૃક્ષં સમ્પ્રતિષ્ઠન્તે। એવં હ વૈ તત્સર્વં પર આત્મનિ સમ્પ્રતિષ્ઠતે’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૪/૭) હે પ્રિય! જેમ પક્ષીઓ દિવસભર આમ તેમ ઊડીને સાયંકાળ થતાં નિવાસ માટે વૃક્ષનો આશરો લે છે. ત્યાં નિરાંતે સૂઈ જાય છે. એ જ રીતે નિદ્રા સમયે બધાનું આશ્રય સ્થાન અક્ષરાધિપતિ પરમાત્મા હોય છે. અને એ પરમાત્મા જ તેને નિદ્રાનું સુખ લેવા દે છે. અને જાગરણનો સમય થતાં જૂના જ્ઞાનવૈભવ સાથે તેને જગાડે છે.

મહર્ષિ પિપ્પલાદના દૃષ્ટાંતસભર ઉત્તરોથી સૌત્રાયણી પ્રસન્નતા પામ્યા. સંતુષ્ટ થયા.

પંચમ પ્રશ્ન

નિદ્રા, સ્વપ્ન કે સુષુપ્તિ સમયની આંતરિક ક્રિયાનું રહસ્ય જાણ્યું. હવે જાગ્રત અવસ્થામાં થતી ક્રિયા અંગેની વાત છે. જાગ્રત અવસ્થામાં થતી

ક્રિયાઓમાંની એક છે ‘ધ્યાન’. સત્યકામ નામનો શિષ્ય સાચા ધ્યાનનું રહસ્ય જાણવા ઇચ્છે છે. મનુષ્ય સમયે સમયે ધ્યાન કરવા પ્રેરાય છે. તો તે ધ્યાનનું સાચું સ્વરૂપ, ધ્યેય વસ્તુની સ્પષ્ટતા તથા સાચા ધ્યાનને સિદ્ધ કરવાના સચોટ ઉપાયો વગેરે અંગે તેને માર્ગદર્શન મેળવવું છે. તેથી તેણે પૂછ્યું - ‘સ યો હ વૈતદ્ ભગવન્! મનુષ્યેષુ પ્રાયણાન્તમ્ ઔંકારમ્ અભ્યધ્યાયીત કતમં વાવ સ તેન લોકં જયતીતિ’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૫/૧) હે ગુરુદેવ! જો કોઈ મનુષ્ય ઔંકારનું આલંબન લઈ ધ્યાન કરે તો તેને કેવા લોકની પ્રાપ્તિ થાય? કેવું ફળ મળે?

ગુરુ પિપ્પલાદે પ્રશ્ન સાંભળ્યો. અતિ મહત્વના આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંત સાથે આ વાત જોડાતી દેખાતી હતી. તેથી ઉત્તરમાં ફળની વાત કરતાં પહેલાં બીજી એક અગત્યની વાત સમજાવવી જરૂરી લાગી. તે વાત હતી ઔંકારનો અર્થ સ્પષ્ટ કરવાની. અર્થ જ બરાબર ન જાણ્યો હોય તો પછી તેના આધારે થતાં ધ્યાનમાં શું બરકત આવે! આથી મહર્ષિ પિપ્પલાદે કહ્યું, ‘एतद् वै सत्यकाम! परं चापरं च ब्रह्म यद् औंकारः।’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૫/૨) હે સત્યકામ! આ ઔંકારના ખરેખર બે અર્થ છે. એક છે ‘परं ब्रह्म’ કહેતાં પરમાત્મા અને બીજો છે ‘अपरं ब्रह्म’ કહેતાં એ પરમાત્માથી જુદા અને ન્યૂન એવા અક્ષરબ્રહ્મ! અર્થાત્ ઔંકાર અક્ષર અને પુરુષોત્તમ એવા બે દિવ્યતત્ત્વસ્વરૂપોનો વાચક શબ્દ છે. માટે હવે જ્યારે ઔંકારના ઉચ્ચારણ સાથે ધ્યાન કરવા બેસીએ ત્યારે તેના આ દિવ્ય અર્થનું અનુસંધાન અવશ્ય રાખવું જોઈએ. કેવળ શાબ્દિક ધ્યાનથી સંપૂર્ણ ફળ મળતું નથી. અર્થબોધ સાથે, સમજણપૂર્વક કરેલું ધ્યાન પરમ દિવ્ય ફળ આપે છે. તેથી પિપ્પલાદ મહર્ષિએ કહ્યું, ‘तस्माद् विद्वान् एतेनैवायतनेन एकतरम् अन्वेति’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૫/૨) હે સત્યકામ! તેથી જ તો સાચો વિદ્વાન ઔં શબ્દથી કહેવાતા અક્ષર અને પુરુષોત્તમ એવાં બંને દિવ્ય તત્ત્વોને બરાબર જાણે છે. અને તે જ્યારે ધ્યાન કરવા બેસે ત્યારે ‘एकतरम्’ બંનેમાંથી કોઈ પણ એક સાથે જોડાઈ જાય છે, તેનું ધ્યાન કરે છે - અર્થાત્ ઔં ઔં ઔં એમ બોલતાં બોલતાં પરમાત્માનું ધ્યાન કરે અથવા જેમનામાં એ પરમાત્માનો સદાય નિવાસ છે એવા અક્ષરબ્રહ્મના દિવ્ય સ્વરૂપનું ધ્યાન કરે - આ ધ્યાન કરવા યોગ્ય અક્ષરબ્રહ્મનું સ્વરૂપ એટલે પ્રગટ ગુરુહરિ. આમ અહીં પરમાત્માની જેમ પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિના ધ્યાન-માનસીનો સિદ્ધાંત ખૂબ જ સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદિત થયો છે.

આમ એક મહત્વની બાબત સમજાવી. હવે આવા ધ્યાનનું યથાર્થ રીતે અનુષ્ઠાન કરનાર કેવું ફળ પામે તે જણાવતાં કહ્યું, ‘यथा पादोदरस्त्वच्चा विनिर्मुच्यत एवं ह वै स पाप्मना विनिर्मुक्तः स सामभिरुनीयते ब्रह्मलोकम्’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૫/૫) જેમ સાપ કાંચળીથી છૂટો પડી જાય તે જ રીતે આ ધ્યાન કરનાર ઉપાસક પણ પાપમાત્રથી મુક્ત થઈ જાય છે. કહેતાં માયાના દુઃખથી રહિત થઈ પરમ શાંતિનો અનુભવ કરે છે. અને તેને બ્રહ્મલોક કહેતાં અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને વળી, ‘स एतस्माज्जीवघनात् परात्परं पुरिशयं पुरुषमीक्षते’ તે સર્વ જીવો કરતાં પણ પર એવા જે અક્ષરબ્રહ્મ તેના કરતાં પણ પર એવા અક્ષરધામમાં વિરાજતા પુરુષોત્તમનો સાક્ષાત્કાર પામે છે.

સત્યકામને તો સહેજે સહેજે અધ્યાત્મ સાધનાનું સાચું રહસ્ય મળી ગયું. તે ખૂબ જ સંતુષ્ટ થયા.

છઠો પ્રશ્ન

છઠો પ્રશ્ન ભરદ્વાજ મુનિના પુત્ર સુકેશાએ પૂછ્યો. તેમણે એક પ્રસંગ કહીને પ્રશ્નની રજૂઆત કરી. કહ્યું, હે ગુરુદેવ! એક વખત હિરણ્યનાભ નામના રાજપુત્રે મને પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો કે શું તું સોળકળાવાળા પુરુષને જાણે છે? મને કાંઈ સમજાયું નહીં. હું કાંઈ જાણતો પણ ન હતો એટલે ઉત્તર ન આપી શક્યો. તેથી ‘तं त्वा पृच्छामि क्वासौ पुरुष इति’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૧) આપ મને જણાવો કે એ સોળકળાવાળો પુરુષ ક્યાં છે?

આ સોળકળાઓ એટલે પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ, પ્રાણ વગેરે આ દેહધારી સાથે જોડાયેલી આ ઉપનિષદમાં વર્ણવેલી સોળ વસ્તુઓ.

ગુરુએ કહ્યું, ‘षोडशकलाः पुरुषायणाः’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૫) એ સોળકળાવાળો પુરુષ એટલે પરમાત્મા જ છે. એમણે જ આ બધી કળાઓ આત્મા પોતાના કર્મફળનો ઉપભોગ કરી શકે તે માટે કૃપાએ કરીને નિર્માણ કરી છે. અને ‘इहैवान्तःशरीरे सौम्य स पुरुषो यस्मिन्नेताः षोडशकलाः प्रभवन्ति’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૨) જે શરીરમાં પૃથ્વી-જળ-તેજ વગેરે આ સોળકળાઓ રહી છે તે કળાઓનો નિર્માતા પરમાત્મા પણ તે શરીરમાં જ નિવાસ કરીને રહેલો છે. વળી, ‘अरा इव रथनाभौ कला यस्मिन् प्रतष्ठिताः। तं वेद्यं पुरुषं वेद यथा मा वो मृत्युः परिव्यथा इति’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૬) જેમ રથના પૈડાના મધ્યભાગમાં આવેલી નાભિને આધારે તે પૈડાંના બધા જ આરાઓ ટકી રહે છે તે જ રીતે આ શરીરમાં પરમાત્મા રહ્યા છે. આવા સર્વાધાર પરમાત્માને જો આપ સૌ જાણશો તો મૃત્યુ કહેતાં કાળનો ત્રાસ આપને નહીં રહે. જન્મમરણથી મુક્તિ પામશો.

સોળકળાના આધાર પરમાત્માને જાણી સુકેશા સંતુષ્ટ થયો.

■ ઉપસંહાર

આમ છયે શિષ્યોએ પૂછેલા છયે પ્રશ્નોના સચોટ ઉત્તરો આપીને છેલ્લે ઉપસંહાર કરતાં મહર્ષિ પિપ્પલાદજીએ કહ્યું ‘एतावदेवाहमेतत् परं ब्रह्म वेद नातः परमस्तीति’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૭) હે શિષ્યો! આ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અંગે હું આટલું જાણું છું. આ પરબ્રહ્મ કરતાં કોઈ શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ નથી. આટલું કહી પિપ્પલાદજીએ ઉપદેશને વિરામ આપ્યો. છયે શિષ્યોએ પણ ખૂબ જ કૃતજ્ઞતાપૂર્વક તેમની અર્ચના કરી અને કહ્યું, ‘त्वं हि नः पिता’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૮) હે ગુરુવર! આપ તો ખરેખર અમારા પાલક પિતા સમાન છો. જેમ પિતા પુત્રને વાત્સલ્યસભર ઉપદેશો આપી હિતકારી વાત સમજાવે તેમ આપે અમને તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો. માટે આપને વારંવાર નમસ્કાર હો, વારંવાર નમસ્કાર હો - ‘नमः परमत्रयिभ्यो नमः परमत्रयिभ्यः’(પ્રશ્ન ઉપનિષદ-૬/૮)

આમ આ પ્રશ્ન ઉપનિષદ દ્વારા શરીરને લૌકિક સુખોપભોગના સાધન તરીકે નહીં પણ મોક્ષના સાધન તરીકે જોવાનો એક વિશિષ્ટ અભિગમ પ્રાપ્ત થાય છે. ગુરુ-શિષ્યોની ગોઠડી દ્વારા અધ્યાત્મસાધનમાં ઉપયોગી એવા શરીરની ઉત્પત્તિ તથા એ શરીર સાથે જોડાયેલી બાહ્ય તથા આંતરિક દરેક બાબતોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. ધ્યાનનું સાચું માર્ગદર્શન મળી આવે છે અને સર્વનો આધાર એક પરમાત્મા છે એવી દૃઢતા થાય છે. અસ્તુ. ♦

એ ગુરુહરિ મને જ મળ્યા હોત તો...

■ શ્રી દિલીપભાઈ ઘોળકિયા

સંગીત દિગ્દર્શક, મુંબઈ

જૂનાગઢના એક નાગર પરિવારમાં મારો જન્મ. જૂનાગઢ એટલે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મહાન સંત અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનું સ્થાન. તેમના સમયના અને તેમના કૃપાપાત્ર સત્સંગી ચક્રુભાઈ નાગર મારા પૂર્વજ થાય. એ વંશ-પરંપરાને કારણે જન્મથી મને સત્સંગી કુટુંબનું વાતાવરણ મળ્યું હતું. તેથી જૂનાગઢમાં મારું બાળપણ વીત્યું ત્યારે સ્વામિનારાયણીય સત્સંગનો થોડોક પાશ લાગ્યો હતો. પરંતુ ૧૯૪૨માં વ્યવસાય અર્થે મારે મુંબઈ આવવાનું થયું ત્યારે બાળપણનો સ્વામિનારાયણીય પ્રભાવ ક્યાં ધોવાઈ ગયો તેની મને ખબર પણ ન પડી. મુંબઈ આવ્યા પછી સંગીતના ક્ષેત્રમાં અને તેમાંય ફિલ્મી સંગીતની દુનિયામાં હું ખોવાઈ ગયો. મુંબઈની ફિલ્મી દુનિયાના રંગે હું સાવ રંગાઈ ગયો હતો. પાંત્રીસ-પાંત્રીસ વર્ષ મેં ફિલ્મ ઈન્ડસ્ટ્રીના સંગીત વ્યવસાયમાં ઓળઘોળ કરી નાંખ્યાં.

પરંતુ એક દિવસ અચાનક મારી ઊંઘ ઊડી ગઈ.

૧૯૭૭ની સાલ હતી. મુંબઈના દાદર સ્વામિનારાયણ મંદિરમાંથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું નામ લઈને સંતોએ મને મળવા અંગે કહેવરાવ્યું હતું. ભગવાન સ્વામિનારાયણના સંતકવિ પ્રેમાનંદ સ્વામીનાં કીર્તનોની લોંગવે રેકર્ડ (એલ.પી.) ‘પ્રેમસખી હરિ ગુણ ગાવત’ પ્રકાશિત કરવાની સંસ્થાની ઈચ્છા હતી. તેના સંગીત-નિર્દેશન માટે મારે સંતોને મળવાનું થયું. તે વખતે દાદર મંદિરમાં જ પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં મને દર્શન થયાં. મારા જીવનમાં તેમનું એ પહેલું જ દર્શન. એ પહેલી જ દર્શન-મુલાકાતે મારા મન પર એક અમીટ છાપ પડી – એમની સાદાઈની, એમની નમ્રતાની. પ્રથમ દર્શને જ લાગ્યું કે, આ સંતમાં કંઈક અલગ ખેંચાણ છે. કોઈનાય કહ્યા વગર મનમાં તેમના પ્રત્યે ગુરુભાવ પ્રગટ્યો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજની એ અસર જાદુઈ અસર નહોતી, પરંતુ મારા અનુભવે એ એક દિવ્ય વિભૂતિનો પ્રભાવ હતો. પછી તો મારા રોજબરોજના જીવનમાં કેવી રીતે બદલાતું ગયું તેની મને આજ સુધી ખબર પડી નથી. સ્વામીશ્રીને અનેક વખત મળવાનું થયું, ‘અહોહો... તમે તો જૂનાગઢના ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના પ્રસાદીના ચક્રુભાઈ નાગરના વંશના કહેવાઓ !’ એ વાતનો એમને મન ખૂબ મહિમા ! એમના સંગે મારા મનમાં પણ મારું કુળગૌરવ જાગવા લાગ્યું. એટલું જ નહીં, સ્વામીશ્રીમાં પણ સ્નેહ વધવા લાગ્યો. સ્વામીશ્રીને જ્યારે પણ મળું ત્યારે ખૂબ ઓછું બોલે, વાતચીતમાં પણ કોઈ ઝડઝમક નહીં, ‘કેમ છો ?’ વગેરે સામાન્ય વાર્તાલાપ થાય, પરંતુ રોજિંદી વાતોમાં હળવાશથી બોધ આપી દે. તેઓ સભામાં કથા કરે, પણ સાવ સાદી શૈલીમાં. મને અંદરથી રોમાંચ થઈ જતો. આટલા મહાપુરુષ, આટલા બધા સરળ અને સાદા ! મને એમની વાણીમાં ડોલવાનું મન થઈ જતું. એમની વાણીમાં એવું કંઈક તત્ત્વ હતું કે, હું જેને વર્ણવી શકતો નહોતો, અનુભવી શકતો હતો. આથી, એક દિવસ મને કાવ્ય સ્ફૂરી ગયું : ‘સ્વામી બોલે ને દુનિયા ડોલે...’

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આ સત્સંગથી ધીમે ધીમે મારા માનસમાં જીવન અને જગતનું વેલ્યુએશન બદલાઈ ગયું. હું એમ નથી કહેતો કે, હું આધ્યાત્મિકતામાં ગૂંથાઈ ગયો હતો, પરંતુ મારામાં જબરદસ્ત પરિવર્તન આવવા લાગ્યું હતું.

એમ જૂનાગઢના નાગરો. એમ કહેવાય કે નાગર એટલે પાટિયું, પાન અને પોથી! પાટિયું એટલે હીંચકો, પાન અને પોથી એટલે ગ્રંથો - નાગરના ઘરની આ ઓળખ. નાગર જ્યાં સુધી તમાકુ-પાન ન ખાય ત્યાં સુધી નાગરબચ્ચો ન કહેવાય. મને પણ તમાકુની એવી આદત. સંતોને તે વાતની ખબર. એક દિવસ સંતોએ તે અંગે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને કહ્યું, પરંતુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે વાતને સાવ હળવાશથી લઈ લીધી અને કહેવા લાગ્યા, ‘એ તો ધીમે ધીમે છૂટી જશે.’ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને કહ્યું નહીં કે તમે છોડી દો. પરંતુ મને એમ લાગ્યું કે ‘ધીમે ધીમે છૂટી જશે’નો અર્થ એટલો જ થાય છે કે ‘દિલીપભાઈ, તમે છોડી દો.’ પણ મન મક્કમ થતું નહોતું. એ અરસામાં ૧૯૮૫માં મારે લંડનમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજની પ્રેરણાથી ઊજવાયેલા કલ્ચરલ ફેસ્ટિવલમાં જવાનું થયું. તે પ્રસંગે અચાનક જ મારા મનમાં તમાકુ છોડવાની સ્વામીશ્રીની એ વાત સાંભરી આવી. અને વર્ષો જૂની તમાકુની લત એક જ ઝાટકે છૂટી ગઈ. એવી છૂટી કે, આજ સુધી ફરી ડોકાઈ નથી !

આ તો તમાકુ છોડવાની એક નાની સરખી વાત. પરંતુ એ સિવાયનું તો કેટલુંય બધું મારા જીવનમાં હતું. હું બધે જ ફરેલો માણસ. બધું જ જોઈ ચૂકેલો માણસ. હું જે વ્યવસાયમાં હતો તે ફિલ્મી વ્યવસાય જ એવો હતો. પરંતુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં પ્રથમ દર્શન થયાં ત્યારથી ધીમે ધીમે જીવનમાંથી એ બધું ક્યાં અદૃશ્ય થઈ ગયું તેની મને આજ સુધી ખબર જ પડી નથી. પેઢીઓ જૂનો અમારો સત્સંગ મારા જીવનમાં કેવી રીતે દટ થઈ ગયો તેની પણ મને ખબર પડી નથી.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પ્રેમ એવો. મને જ્યારે મળે ત્યારે એમના પ્રેમનો વરસાદ અનુભવાય. તેમને ૧૯૭૭માં મળ્યા પછી ક્યારેક ક્યારેક મળવાનું થતું, પરંતુ ત્યારે મને ખબર નહોતી કે એમનો પ્રેમ કેટલો ઊંડો છે. અમદાવાદમાં ઊજવાયેલા ભગવાન સ્વામિનારાયણના દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવ પ્રસંગે હું સ્વામિનારાયણ નગરમાં ગયો હતો. હું એક સ્ટેન્ડ પાસે ઊભો હતો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ સભામંડપમાંથી પ્રવચન કરીને કારમાં પસાર થઈ રહ્યા હતા. ખૂબ ભીડ વચ્ચે તેમણે મને દૂરથી જોયો અને ઓળખી ગયા. સિક્યુરિટીની સેવા કરતા એક સ્વયંસેવકને કહ્યું કે ‘સામે ઊભા છે એ ભાઈનું નામ દિલીપભાઈ છે, તેમને અહીં બોલાવી લાવો.’ મારું નામ એમને યાદ હશે એની હું કલ્પના પણ કરી શકતો નહોતો. હું ત્યાં ગયો ત્યારે સ્વામીશ્રીએ મને પ્રેમથી ખબર-અંતર પૂછ્યાં : ‘ક્યારે આવ્યા? ક્યાં રોકાયા છો? શું કાર્યક્રમ છે? બધી સભાઓમાં આવવાના છો ને? આજે નગરયાત્રા છે તેમાં આવવાના છો?...’ વગેરે. મને એમની આ પ્રેમભરી પૂછપરછ જીવનભર યાદ રહી ગઈ છે. માત્ર એ પ્રસંગ જ નહીં, પરંતુ એવા અનેક પ્રસંગો છે કે મારે ક્યારેય પણ નાનીમોટી મુશ્કેલી આવે, પ્રશ્નો આવે ત્યારે સ્વામીશ્રી પ્રેમપૂર્વક માર્ગદર્શન આપે અને આપોઆપ બધું નિરાકરણ થઈ જાય. તેમના આ પ્રેમને કારણે જ જીવનમાં પરિવર્તનો સહજતાથી આવી ગયાં. એક દિવસ યોગીચરણ સ્વામીએ મારા પૂર્વજીવનના સંદર્ભની વાત કરતાં કહ્યું કે, આ દિલીપભાઈ સત્સંગી થયા તે

પહેલાંના જીવનની કેવી વાત હતી! ત્યારે સ્વામીશ્રીએ હસતાં હસતાં કહ્યું, ‘ચાલો જે હતું તે, પણ આપણી જૂની મિલકત મળી ગઈ.’ એક વ્યક્તિ આધ્યાત્મિક માર્ગ પર ચઢે, તેનું જીવન સુધરે તેને પ્રમુખસ્વામી મહારાજ મિલકત સમજે છે! કેટલી વિશિષ્ટ વિભાવના છે !

પ્રમુખસ્વામી મહારાજે યુનિવર્સિટીની કોઈ ડિગ્રી લીધી નથી, તેઓ અંગ્રેજી પણ નહીંવત્ જાણે છે, પરંતુ તેઓ સ્વયં એક જીવંતજાગતી આધ્યાત્મિક યુનિવર્સિટી છે. જેમ યુનિવર્સિટીમાં માણસ એક પછી એક વર્ષ પસાર કરે તેમ ઊંચી ડિગ્રીઓ મેળવતો જાય તેમ સ્વામીશ્રીના સત્સંગમાં પ્રવેશ્યા પછી ક્રમે ક્રમે આપણા જીવનમાં બદલાવ આવી જાય છે અને આપણે ઊંચી આધ્યાત્મિક સપાટીએ પહોંચીએ છીએ. એ મારો જાત અનુભવ છે. સ્વામીશ્રીના સત્સંગમાં એક વસ્તુ સમજાઈ છે, આધ્યાત્મિક જીવન અને વ્યાવહારિક જીવન એ અલગ નથી. બંને એક સાથે જ અને એક સિક્કાની બે બાજુ જેવાં છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મારા એ બંને જીવનને પ્રભાવિત કર્યાં છે.

ધીમે ધીમે ફિલ્મી સંગીતને બદલે સ્વામીશ્રીએ મને ભક્તિ-સંગીતની સેવામાં જોડી દીધો. જાણે ઉત્તર-દક્ષિણ જેવો તફાવત ! તેમાં યોગીચરણ સ્વામી વગેરેનો સતત સહવાસ મળ્યો !

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સેવકો-સંતો-હરિભક્તોને જેમ જેમ મળતો થયો, ઓળખતો થયો, નિકટના સંબંધમાં આવતો ગયો તેમ તેમ દરેકની એવી આધ્યાત્મિક ઊંચાઈ મને સ્પર્શતી ગઈ. જેમના પ્રભાવથી ગાંધીનગર અને દિલ્હીના અક્ષરધામ, ગામડાથી માંડીને લંડન અને અમેરિકાનાં મંદિરો, ૮૦૦ કરતાં વધુ સંતો, લાખો હરિભક્તો, અનેક લોકોનાં જીવનપરિવર્તનો - આ બધું સહજતાથી થતું હોય એ વિભૂતિમાં કેવી તાકાત હશે ! અને સ્વામીશ્રીમાં એ શક્તિ અનુભવાય છે તેના કરતાં વધુ મોટી બાબત એ છે કે આટલું બધું કર્યા પછી, ‘જાણે પોતે કંઈ કર્યું જ નથી, જાણે કંઈ જાણતા જ નથી’ એવી રીતે તેઓ પોતાની સિદ્ધિઓને પોતાની નજરમાં પણ લેતા નથી !

મને, પૂર્વ જાણનારા અને નહીં જાણનારા લોકો પૂછે છે, તમારું જીવન કેવી રીતે બદલાયું? હું કહું છું, કોણે કર્યું આ એમ પૂછો ને ? પ્રમુખસ્વામી મહારાજે. કેવી રીતે બધું બદલાયું છે તેની મને ખબર નથી. મારી પાસે જે ન હતું તે આવી ગયું. અને જે નહોતું હોવું જોઈતું તે છૂટી ગયું. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ મને ન મળ્યા હોત તો હું બીજું કંઈક હોત. શું હોત તેની મને ખબર નથી અને તે મારે જાણવું પણ નથી. ◆

જેમના કારણે એક તોફાની શાંત થયો...

■ ડો. હર્ષદભાઈ સી. પટેલ

એમ.ડી., રિસર્ચ ઓફિસર, ભારત સરકાર, અમદાવાદ

ઉત્તર ગુજરાતના પાટણ જિલ્લામાં મળૂંદ ગામે મારો જન્મ થયો હતો અને ત્યાં જ પ્રાથમિક-માધ્યમિક શિક્ષણ લીધું હતું. બાળવયથી જ હું ભટકેલ પ્રવૃત્તિ અને પ્રકૃતિમાં ખોવાયેલો હતો. મારો સ્વભાવ વધારે પડતો તેજ. બાળપણથી જ તોફાન અને મારામારી એ મારો શોખ. સાત ધોરણ સુધી તો લગભગ દરેક ધોરણમાં હું એક વિષયમાં નપાસ હોઉં જ. દરેક વખતે મને પરાણે ઉપર ચઢાવીને મોકલવામાં આવતો. તે સમયે અમારા ગામમાં એક પંચમુખી બાવાજીની જગ્યા હતી, ત્યાં હું પાંચમા ધોરણથી જતો. પરંતુ તે અઘોરીઓનો અખાડો હતો. હું નિયમિત એ અઘોરી પાસે રખડવા જતો, એટલે તેની મારા પર ‘નજર’ પણ હતી. એમ કે આવો શિષ્ય મળે તો એને ભવિષ્યમાં આપણો ઉત્તરાધિકારી બનાવવો ! (હજુ ગયા વર્ષે જ ૧૧૩ વર્ષની ઉંમરે એ અઘોરી ગુરુએ જીવતાં સમાધિ લીધી.) અઘોરીઓ માંસાહાર કરે અને અફીણ, ગાંજો વગેરેનો નશો કરે. આથી મારે માટે પણ એ બધું સાવ સહજ હતું.

જોકે કુટુંબમાં પિતાજીના સંસ્કાર ખૂબ ઊંચા હતા. ઘરમાં માંસાહારની કે ઈંડાંની કલ્પના પણ શક્ય નહોતી. છતાં ઘર બહારની મારી દુનિયા જુદી હતી. પિતા પ્રિન્સિપાલ હતા. તેઓ મને સતત ભણવા માટે સમજાવતા અને આગ્રહ કરતા. છેક દશમા ધોરણમાં મારામાં થોડું પરિવર્તન આવ્યું. દશમા ધોરણમાં ૭૨ ટકા લઈ આવ્યો. ૧૧મા ધોરણમાં મારે પિતાજીની બદલી થતાં આગ્રહ ભણવા જવાનું થયું. અહીં પણ રખડપટ્ટી કરી, પરંતુ બારમા ધોરણમાં પિતાજીના ખૂબ આગ્રહથી થોડી મહેનત કરી તો સારા માર્ક્સ આવ્યા. ભૌતિક વિજ્ઞાનમાં સમગ્ર બોર્ડમાં પ્રથમ આવ્યો અને અમદાવાદની બી. જે. મેડિકલ કૉલેજમાં મને પ્રવેશ મળી ગયો.

મેડિકલ કૉલેજની હોસ્ટેલમાં આવ્યા પછી ફરીથી હું મારા મૂળ રસ્તે આવી ગયો. અહીં મારા મૂળ સ્વભાવ મુજબના મિત્રો મને મળી ગયા. કૉલેજના વર્ગમાં હાજરી આપવાને બદલે પત્તાં રમવાં, રખડવું, મારામારી કરવી, ધમાલ કરવી, વિરોધ અને આંદોલનો કરવાં એ બધું મારું મુખ્ય ‘ભણતર’ બની ગયું. ફર્સ્ટ એમ.બી.બી.એસ.માં સી.આર. બન્યો હતો, પછી કૉલેજનો બિનહરીફ જી.એસ. બન્યો હતો. મેડિકલ કૉલેજ અને હોસ્ટેલમાં મારામારી અને ધમાલને કારણે મેં ધાક જમાવી દીધી હતી. ફર્સ્ટ એમ.બી.બી.એસ.માં ભણતાં ભણતાં જ એક આંદોલનમાં મોટા પાયે ઝંપલાવ્યું. આંદોલનની તીવ્રતાને કારણે પોલીસે મારી ધરપકડ કરી. મારા સહિત પચીસ વિદ્યાર્થીઓને સેન્ટ્રલ જેલમાં જવાનું થયું. થોડા દિવસ પછી બહાર આવ્યો અને મેડિકલના પહેલા વર્ષની પરીક્ષા આપી, પરંતુ એમાં ફેઈલ થયો. જોકે તેની પરવાહ નહોતી. થોડા જ સમયમાં બીજું આંદોલન ઉપાડ્યું : અનામત આંદોલન ! અનામત આંદોલનની આગ આખા ગુજરાતમાં ફેલાવવાની હતી અને મેં તેની લીડરશીપ લીધી હતી. ૧૮ વર્ષની ઉંમરે ફર્સ્ટ એમ.બી.બી.એસ.માં જ સાબરમતી સેન્ટ્રલ જેલમાં જઈ આવ્યો હતો, આથી જેલનો ડર તો સાવ નીકળી ગયો હતો. મનમાં એમ કે આનાથી મોટી સજા તો થવાની નથી ને ? માટે જેલની બીકે આપણું ધમાલનું કાર્ય અટકવું જોઈએ નહીં !

૧૯૮૫ના અમારા એ આંદોલનને કારણે આખા ગુજરાતમાં શિક્ષણ તંત્ર પર ખૂબ મોટી અસર થઈ હતી. ગુજરાત સરકાર પણ એ આંદોલનથી ગભરાઈ ગઈ હતી. પરંતુ મને બરાબર યાદ છે, અમારા આંદોલનમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ મધ્યસ્થી બન્યા હતા. અમને સમજાવવા માટે તેઓ પોતાના

ઉતારામાં અમદાવાદમાં બોલાવતા હતા. વિદ્યાર્થીઓ વતી સરકાર સામે નેગોશિયેશન કરવા માટે હું મારા સાથીદારોને લઈને તેમની પાસે ગયો હતો. તે સમયે મને તેમનો સર્વપ્રથમ વખત પરિચય થયો હતો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને અનામતને શી લેવા-દેવા ? મને મનમાં સવાલ થતો. પરંતુ તેમની સાથે ચર્ચા કરતા ત્યારે તેમની નિઃસ્વાર્થ ભાવના અને સૌનું હિત કરવાની ભાવના મનમાં સ્પર્શી જતી હતી. તેઓ કલાકો સુધી અમને સમજાવતા. પરંતુ અમને શાંતિમાં ક્યાં રસ હતો ! છતાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજના મનમાં એક જ ભાવના છે કે ગુજરાતમાં શાંતિ જળવાય, કોઈનેય નુકસાન ન થાય - એ હું જોઈ શકતો હતો. અંતે એમના પ્રયત્નોને કારણે ગુજરાતમાં શાંતિ થઈ.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજની એ છાપ મને બહુ પાછળથી કામ લાગી. પરંતુ તે પહેલાં તો મારું ધમાલનું કાર્ય એવું ને એવું જ ચાલુ રહ્યું, એટલું જ નહીં હવે તેમાં નવો વળાંક આવ્યો. મારા બળવાબોર સ્વભાવ સાથે હું પૂર્ણપણે રાજકીય ખટપટમાં જોડાયો. હવે મેં મંડલપંચની સામે પણ આંદોલન ઉપાડ્યું. અમારું આંદોલન એટલું તીવ્ર બનાવ્યું કે ગુજરાતના ‘લોહપુરુષ’ ગણાતા તે સમયના દિવંગત મુખ્યમંત્રીને લાગ્યું કે તેમની સરકાર ગભડી પડશે. અમને સમજાવવા તેમના કાર્યાલયમાં બોલાવ્યા. સ્ટુડન્ટ લીડર તરીકે મેં તેમને કહ્યું, ‘અમે સરકાર વિરોધી નથી, પરંતુ આ મંડલપંચના વિરોધમાં દિલ્હીમાં વિદ્યાર્થીઓ સળગી જાય છે અને અમે અહીં આંદોલન સમેટી લઈએ એ કેવી રીતે બને ?’ આંદોલનને કારણે કોઈપણ કોલેજનું શિક્ષણકાર્ય ચાલતું નહોતું. આથી, મારા પિતા આણંદની કોલેજમાં જેઓ પ્રિન્સિપાલ હતા તેમને મુખ્યમંત્રીએ મને સમજાવવા કહ્યું, પરંતુ હું કાબૂ બહાર હતો. મુખ્યમંત્રીએ મને સમજાવવામાં મારાં બહેનના સસરાને પણ શામેલ કર્યાં. પરંતુ તે સામાજિક દબાણ પણ મને વશમાં લેવામાં નકામું નીકળ્યું. આવી મારી એક ‘નોટોરિયસ’ તરીકે સ્પષ્ટ છાપ હતી. બધા જ મારાથી ફફડતા. જોકે આ બધી પ્રવૃત્તિને કારણે મને અભ્યાસમાં ખૂબ જ નુકસાન થયું હતું. મારી ધમાલોથી કંટાળીને મેડિકલ કોલેજના અધિકારીઓએ કોલેજમાંથી મારી હકાલપટ્ટી કરી, પરંતુ હું કોલેજની સામે કોર્ટમાં ગયો અને હાઈકોર્ટમાંથી આદેશ લઈ આવ્યો : ‘મેરિટ્સ પર પ્રવેશ અપાયો હોય તેવા વિદ્યાર્થીને કોલેજમાંથી કાઢી મૂકી શકાય નહિ.’ જોકે તેવા સંજોગોમાં પણ હું એમ.ડી. થઈ ગયો.

૧૯૮૦માં અયોધ્યા આંદોલન બાદ ગુજરાતમાં હું એક પોલિટિકલ પાર્ટીનો શહેરમંત્રી બની ગયો. એક રાષ્ટ્રીય કક્ષાના વડાપ્રધાન સ્તરના પોલિટિકલ ટિગ્ગરે મારા કાર્યાલયનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું. હું એક પછી એક ચૂંટણીઓમાં મારી ‘કરામત’ અજમાવવા માંડ્યો. એક ગુજરાત-પ્રસિદ્ધ રાજકીય ધમાલ-ઘટનામાં પણ હું જોડાયો. એમ કરતાં કરતાં ૧૯૮૮માં એક રાષ્ટ્રીય પાર્ટીએ મને ધારાસભાની ટિકિટ આપવાની ઓફર કરી. પરંતુ અંતે તેને બદલે કેન્દ્ર સરકારના એક મંત્રીના પી.એ. તરીકે મેં મારી કારકિર્દી સ્વીકારી. સાથે સાથે વ્યવસાય માટે મેં એક ફાર્માસ્યુટિકલ ફેક્ટરી પણ ચાલુ કરી, પરંતુ તેમાં હું ન ફાવ્યો. ધંધામાં ખૂબ નુકસાન થયું. જીવનમાં બીજી પણ કેટલીક ઘટનાઓ એવી બની કે તેમાંથી બહાર નીકળવાનો કોઈ માર્ગ મને દેખાતો નહોતો. હું ખૂબ મૂંઝવણમાં હતો.

તેવામાં મારા જ ગ્રૂપના અને કોલેજ કાળમાં થોડા ઘણા અંશે મારા જેવી જ પ્રવૃત્તિ કરનારા અને મારા મિત્ર ડૉ. હેમંતભાઈ પટેલ મને મળ્યા. તેઓ અમેરિકામાં વર્ષોથી સ્થાયી થયા હતા. તેમણે મને કહ્યું કે તારી મુશ્કેલીમાં આપણે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મળીએ તો ? આમ તો પ્રમુખસ્વામી મહારાજને તો હું જાણતો હતો, પરંતુ મને પૂરો મહિમા નહોતો. પણ થોડાંક વર્ષોથી હું હેમંતભાઈનું આમૂલ પરિવર્તન જોતો હતો. હેમંતભાઈનું પરિવર્તન કોઈ કરી શકે નહીં, અને તે કરી શકે તો તે કોઈ ચોક્કસ મહાપુરુષ જ હોય ! એવી મને છાપ હતી. હેમંતભાઈનું એ પરિવર્તન કરનારા પ્રમુખસ્વામી મહારાજ હતા. આથી મને તેમનો થોડોક મહિમા હતો. હેમંતભાઈની સાથે જ હું ક્યારેક ક્યારેક મંદિર ગયો પણ હતો, પરંતુ હવે મારા અંગત પ્રશ્ન માટે જવાનું હતું. હેમંતભાઈએ કહ્યું : ‘પ્રમુખસ્વામી મહારાજ જેમ કહેશે તેમ કરવું હોય તો જ આપણે તેમને મળીએ.’ હું હવે તેમ કરવા તૈયાર હતો.

૫ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૮નો એ દિવસ હતો. અમદાવાદમાં અમે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મળ્યા. હેમંતભાઈએ મારી સમગ્ર પૂર્વકથા સ્વામીશ્રીને કહી. સ્વામીશ્રીએ મારી વાત પણ બધી શાંતિથી સાંભળી. પછી એમણે મને એક સવાલ પૂછ્યો : ‘તમને પશ્ચાત્તાપ થાય છે ?’ મેં હા કહી. તેમણે કહ્યું : ‘તમે કેન્દ્રીય-મંત્રીના પી.એ. તરીકે કામ કરો છો અને સાથે ફેક્ટરી પણ ચલાવો છો તે બંને બંધ કરીને કોઈ મેડિકલ લાઈનની નોકરી કરી શકો ?’ મેં કહ્યું : ‘આપ જેમ કહો તેમ હું કરવા તૈયાર છું.’ તેમણે પૂછ્યું : ‘તમે મેરિટ્સથી ભણ્યા હતા ?’ મેં કહ્યું : ‘હું મેરિટ્સથી જ ભણ્યો છું અને બીજે જ વૃત્તિ ને ધ્યાન આપતો હોવાથી મેડિકલ કોલેજના ત્રણેય વર્ષમાં એક એક ટ્રાયલ મારીને પાસ થયો છું. પરંતુ હું કોઈપણ પ્રકારની લાગવગ વિના જાત મહેનતથી જ પાસ થયો છું. એમ.બી.બી.એસ. થયા પછી મારે ફોરેન્સિક મેડિસિનમાં જવું હતું. મારા મનમાં એમ હતું કે ફોરેન્સિક અધિકારી થઈને ભલભલા પોલીસ અધિકારીને સલામ ભરાવું. કારણ કે મેં પોલીસની બહુ ગાળો ખાધી હતી. પરંતુ મારા પિતાજીએ કહ્યું કે મારે તને મડદાંનો ડોક્ટર નથી બનાવવો. એટલે છેવટે હું એમ.ડી.માં હું ડર્મેટોલોજીમાં ઉત્તીર્ણ થયો છું.’

સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘તો ધંધો બંધ કરીને સારી મેડિકલ લાઈનની નોકરી શોધી લો.’ એમ કરીને હવે તેમણે મારું ઘડતર કરવાનું શરૂ કર્યું. મારી બધી કુટેવો અને બધી પ્રવૃત્તિઓમાંથી છૂટવાનું મને કહ્યું અને કહ્યું : ‘હવે પછી તમારે દરરોજ કથાવાર્તા સાંભળવી, સત્સંગ કરવો, હરિભક્તોની સેવા કરવી, મનમાં શાંતિ થઈ જશે અને ભગવાન રાજી થશે, સુખી થઈ જશો.’ હું તેમનાં ચરણોમાં નમીને તેમ કરવા કટિબદ્ધ બન્યો. મને લાગ્યું કે મને આટલા પવિત્ર પ્રેમથી સમજાવનારી આટલી પવિત્ર વ્યક્તિ, આટલી પવિત્ર ભાવનાવાળી વ્યક્તિ ક્યારેય મળી નથી. મેં ક્યાંય જોઈ નથી. ૧૯૮૫ના આંદોલનો વખતે મારા પર પડેલી તેમની આછી છાપ હવે એકદમ ઘેરી અને સ્પષ્ટ થઈ ગઈ. બીજે બધે મેં રાજકારણમાં અને મારા કોલેજકાળ દરમ્યાન સર્વત્ર માત્ર સ્વાર્થ જ જોયો હતો. હું જેમના માટે મરી છૂટતો હતો, તે બધા પણ સ્વાર્થીઓ હતા. પરંતુ આજે મને એક નિઃસ્વાર્થ સંતની સાચી ઓળખ થઈ હતી. તેમણે મને કંઠી પહેરાવી સત્સંગી બનાવ્યો.

મને બદલી શકવાનું બ્રહ્મા પણ વિચારે નહીં, પરંતુ સ્વામીશ્રીએ તે જ ક્ષણથી મારું કલેવર ફેરવી નાખ્યું. ૧૯૮૮ના તે દિવસથી આજ પર્યંત હું દરરોજ સવારે નિયમિત અમદાવાદમાં શાહીબાગ મંદિરે સત્સંગસભામાં જઉં છું. નિત્ય સવારે અને રાત્રે પરાવિસ્તારમાં સંતોની કથા સાંભળું છું. સ્વામીશ્રીની આ એક જ આજ્ઞાએ મારા મનને આમૂલ બદલી નાખ્યું. નિત્ય સત્સંગને કારણે મારા વિચારો, મારી ભાવનાઓ, મારા મનના તોફાની ઘોડાઓ, બધું જ શાંત થઈ ગયું ! એટલું જ નહીં, જે મેડિકલ કોલેજને મેં જી. એસ. અને સેનેટર તરીકે ધમાલનો અખાડો બનાવ્યો હતો, તે જ સ્થળે પ્રમુખસ્વામી મહારાજની પ્રેરણાથી હવે વર્ષોથી સંતોને નિયમિત લઈ જઈને સત્સંગ કરવા અને કરાવવા જાઉં છું. તેનાથી અનેક તેજસ્વી અને ચારિત્ર્યવાન ડોક્ટરોની ભેટ મળી છે.

આજે મારી કારકિર્દી પણ સંપૂર્ણ બદલાઈ ગઈ છે. સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી ધંધો બંધ કરીને હું ભારતની એક નામાંકિત આરોગ્ય સંસ્થા(નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઓક્યુપેશનલ હેલ્થ)માં રિસર્ચ ઓફિસર તરીકે જોડાયો ત્યારે મને મારા માટે જ વિશ્વાસ નહોતો કે હું ફરીથી મેડિકલ કારકિર્દી બનાવી શકીશ કે કેમ ! પરંતુ સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદની સ્મૃતિ કરતા મને દૃઢતા આવી જતી કે હું ફરીથી મારી એકેડેમિક કેરિયર બનાવી શકીશ. અને તે મુજબ હું એકાગ્ર થઈને સારી રીતે મારા કાર્યમાં ધ્યાન આપવા માંડ્યો. મનોમન ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને સ્વામીશ્રીને સતત પ્રાર્થના કરતો. સ્વામીશ્રીએ મને પોલિટિકલ પ્રવૃત્તિઓમાંથી પણ સંપૂર્ણ નિવૃત્ત કરી દીધો હતો. આથી હવે મારી રિસર્ચ ઓફિસર તરીકેની કારકિર્દી, પરિવાર અને સત્સંગ-સેવા, આ સિવાય કશામાં ધ્યાન આપવાનું મેં બંધ કર્યું. સમયે સમયે સ્વામીશ્રી મને સતત પ્રેરણા આપતા રહ્યા. પરિણામે આજે હું ક્યાં છું ? સને ૨૦૦૬ની સાલમાં સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી મેં જમશેદપુરમાં યોજાયેલી એક આંતરરાષ્ટ્રીય કોન્ફરન્સમાં મારું રિસર્ચ પેપર પ્રેઝન્ટ કર્યું હતું ! એનું સૌને આશ્ચર્ય થયું હતું, પરંતુ એ વાત નિશ્ચિત છે કે મારી વેડફાતી જતી શક્તિઓને એકત્રિત કરવાથી જ તે થઈ શક્યું હતું, એ શક્તિ મને સ્વામીશ્રીએ જ આપી.

મારું પરિવર્તન રાજકીય દિગ્ગજોને પણ આશ્ચર્ય પમાડે છે, મારી સાથે મેડિકલ કોલેજમાં ભણતા અને આજે સુવિખ્યાત થયેલા તમામ ડોક્ટરોને પણ આશ્ચર્ય પમાડે છે. કપાળમાં તિલક-ચાંદલા સાથે મને શાંત અને સૌમ્ય જોઈને સૌ હેરત પામે છે. મારું પરિવર્તન જોઈને પણ ઘણા લોકોને પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પ્રત્યે સદ્ભાવ જાગ્યો છે. આજે હું આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ સેવા કરી શકું છું એટલો સદ્ગુણ થયો છું. સામાજિક દૃષ્ટિએ પણ એક ઈજ્જત મેળવી શક્યો છું. અને સૌથી વિશેષ તો વૃદ્ધવયે પહોંચેલા મારાં માતા-પિતાને ખૂબ શાંતિ, સુખ અને સંતોષ આપી શક્યો છું. એ બધું જ પ્રમુખસ્વામી મહારાજને જ આભારી છે.

મારા જેવો એક નોટોરિયસ માણસ આધ્યાત્મિક બને તે માનવા કોઈ તૈયાર નથી. એક સમયે અઘોરીઓના પ્રભાવ હેઠળ રહેલો હું આજે બધી જ એકાદશીના ઉપવાસ કરું છું ! દર વર્ષે ધારણાં-પારણાં, ચાંદ્રાયણ વગેરે વ્રતો કરું છું. શતાબ્દી ઉત્સવ વખતે મેં છ મહિનાના ધારણાં-પારણાં કર્યાં હતાં, ત્યારે વ્રતની પૂર્ણાહુતિ વખતે હું સ્વામીશ્રીનાં દર્શને ગોંડલ ગયો હતો. સંતોએ મને સાવ સુકાઈ ગયેલો જોયો. સ્વામીશ્રી પાસે લઈ ગયા. સ્વામીશ્રીએ કહ્યું કે આ હર્ષદ કેવો સુકાઈ ગયો છે ! પછી હેતથી મને આશીર્વાદ આપ્યા. ઠાકોરજીનું પ્રસાદીનું પાન આપીને પાનથી પારણાં કરાવ્યાં. તે સમયે સ્વામીશ્રીએ મારી સામે દિવ્ય પ્રેમથી જે કૃપાદૃષ્ટિ કરી તે મારું જીવનભરનું સંભારણું બની ગયું છે.

સને ૨૦૦૪માં ૮૪ દિવસના પ્રવાહી પર ઉપવાસ કર્યાં ત્યારે સ્વામીશ્રીએ મને દિલ્હીમાં આશીર્વાદ આપ્યા હતા. મેં તેમને ત્યારે પૂછ્યું હતું : ‘બાપા ! હું નિયમિત વચનામૃત અને સ્વામીની વાતો વાંચું છું, નિયમિત કથા સાંભળું છું, નિયમિત ધર્માદો પણ આપું છું, નિયમિત ઉપવાસ પણ કરું છું, હવે કાંઈ વિશેષ કાંઈ કરવા જેવું હોય તો મને આજ્ઞા કરો.’ તેમણે આશીર્વાદ આપીને કહ્યું હતું : ‘જે કરો છો, એ બરાબર છે. વિશેષ કોઈ આજ્ઞા નથી.’

જોકે મને એમ જ રહ્યા કરે છે કે સ્વામીશ્રી મને નિત્ય નવી આજ્ઞા કરે, હું એ આજ્ઞા પાળું અને એમને રાજી કરું. કારણ કે મને સમજાઈ ગયું છે - એમની આજ્ઞા પાળવામાં જે સુખ-શાંતિ-આનંદ અને આધ્યાત્મિકતા છે તે કશામાં નથી. એ જ કરવાનું મારું લક્ષ્ય છે. એ સિવાય હવે મારી બીજી કોઈ મહત્ત્વાકાંક્ષા પણ નથી. મારા જીવનશિલ્પી ગુરુદેવનાં ચરણોમાં પ્રણામ. ◆

મારે ગુરુદરિના તમકહરામ તથી થવું...

■ મહાદેવભાઈ ઉકાભાઈ કોળી પટેલ

આદમોર, તા. ઓલપાડ. જિ. સુરત

અમારો વિસ્તાર દક્ષિણ ગુજરાતનો કાંઠા વિસ્તાર કહેવાય. અમારા ગામથી પાંચ-સાત કિલોમીટર જ દરિયો આવે. પરંતુ હું સમજણો થયો ત્યારથી યુવાન થયો ત્યાં સુધી એક બાજુ દરિયાની સીમ જોઈ હતી અને બીજી તરફ થોડાં ખેતરોની સીમ. એની બહાર કશું નહીં. ક્યારેય સ્વામિનારાયણનું તો નામેય જાણ્યું નહોતું, સાંભળ્યું નહોતું.

એક ગરીબ ખેતમજૂરના ઘરમાં મારો જન્મ થયો હતો, એટલે બાળવયથી મજૂરી એ જ જીવન હતું. અને એ જ મારું ભવિષ્ય હતું. આર્થિક પરિસ્થિતિ ખૂબ કંગાળ એટલે મજૂરી કરતાં કરતાં જેટલું ભણાય તેટલું ભણ્યો. બાકી ખેતરોમાં ઘાસ વાઢવાનું, ખોદકામ કરવાનું. ગુજરાન માટે અમે બકરાં પાળતાં, મરઘાં-કૂકડાં-સસલાં પણ પાળતાં. એને કાપીને માંસ ખાવાનું અને થોડું વેચવાનું પણ કરતાં. તેમાંથી ગમે તેમ કરીને ગુજરાન ચલાવતા. અમારા ગામમાં અને આજુબાજુનાં ગામોમાં પણ દારૂ ગાળવાની પ્રવૃત્તિ ખૂબ ચાલતી. એટલે સાંજે મજૂરી કરીને ઘરે આવીએ પછી દારૂ (લટ્ટો) જ પીવાનો. મારે પુષ્કળ દેશી દારૂ પીવા જોઈએ. નશામાં મને આવેગ આવતા એટલે ક્યારેક ભાન ભૂલીને કોઈની છેડતી પણ કરી બેસતો. વળી, એ દારૂની લતમાંથી જ ગુજરાનની એક વધુ રીત જડી. ટૂંકની ટ્યૂબમાં દારૂ ભરીને માથે મૂકીને સૂરત પહોંચાડવા જવાનું, સાંજે ચાર વાગ્યે ચાલવાનું અને વહેલી સવારે મળસ્કે ત્યાં પહોંચી જતો. ત્યાં દારૂ આપીને, મજૂરી લઈને પાછા આવીએ ત્યારે રસ્તામાં ખેતરોમાંથી ઊભા પાકમાંથી કંઈક ને કંઈક ચોરી કરતો આવું. આવી અનેક રીતે ગુજરાન ચલાવવા મથતો, પણ વ્યસન અને કુટેવોને કારણે બે છેડા ભેગા જ થતા નહીં. અને તેમાંથી હતાશા-નિરાશાનો ભોગ બની ગયો. તેને કારણે કેટલાય લોકો સાથે ઝઘડા અને મારામારી કરવા મંડતો. હતાશાને કારણે ત્રણ-ત્રણ વખત તો મેં આપઘાતનો પણ પ્રયાસ કર્યો, છતાં ખબર નહીં કેવી રીતે બચી ગયો !

સને ૧૯૮૧ સુધી મારું જીવન આમ ચાલતું રહ્યું.

એક દિવસ અચાનક જ મારા ઝૂંપડા જેવા કાચા ઘરની બહાર એક જીપ આવીને ઊભી રહી. કુતૂહલવશ હું ઘરની બહાર આવ્યો. જીપમાંથી ભગવાં કપડાંવાળા યુવાન બે સંતો ઊતર્યા. તેમણે પરિચય આપ્યો : ‘અમે પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સંતો છીએ. તેમની પ્રેરણા અને આજ્ઞાથી ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવ ઊજવાય છે તે અંગે ગામમાં વ્યસનમુક્તિ અને સત્સંગ કાર્ય માટે આવ્યા છીએ.’ પ્રમુખસ્વામી, સ્વામિનારાયણ

ભગવાન, દ્વિશતાબ્દી, વ્યસનમુક્તિ કે મહોત્સવ - એવો કોઈપણ શબ્દ હું પહેલીવાર સાંભળતો હતો. મારે માટે જ નહીં, આખા ગામ માટે આ બધું સાવ જ નવું હતું. વળી, હું તો રાક્ષસ જેવો અધર્મી અને વિકૃત માણસ હતો, મારા વાળ પણ જેમ તેમ વધેલા, મારો દેખાવ પણ વિકરાળ હતો છતાં સંતોએ સાવ અજાણ્યા એવા મારી સાથે પ્રેમપૂર્વક વાતો કરી. મેં તેમને આવકાર્યા. મારા કાયા મકાનની ઓસરીએ ૧૫-૨૦ મિનિટ એક ફાટેલી ગોદડી પર સંતો બેઠા, મને ધર્મની વાતો કરી, પછી તેઓ દ્વિશતાબ્દીનો સંદેશ આપવા એક પછી એક ઘરે જવા નીકળ્યા. સંતોને મળવાથી મને કંઈક સારું લાગ્યું એટલે હું તેમની સાથે ઘરે ઘરે ગયો. એમની સાથે મને જોઈને લોકો હસતાં હસતાં કહેતા હતા કે 'આ સાધુઓને બગાડવાનો !'

પણ હકીકત કંઈક જુદી બની. ગામમાં બધે ફરીને સંતોએ વિદાય લીધી. સુરતના નાણાવટ વિસ્તારના અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ મંદિરનું સરનામું આપીને તેઓ તો ગયા, પરંતુ એક સુવાસ મૂકતા ગયા.

થોડા જ દિવસો પછી ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવનો આમંત્રણ પત્ર અમારા ગામમાં આવ્યો. અમારા ગામના પાંચ-સાત જણનાં નામ લખ્યાં હતાં. અમને તો ખૂબ આશ્ચર્ય થયું, અમને કોણ આમંત્રણ આપે !? અમે તો જિંદગીમાં અમદાવાદનું નામ સાંભળ્યું નહોતું કે તે તરફ જવાની કોઈ કલ્પના પણ કરી નહોતી. છતાં સંતોના આમંત્રણપત્રને કારણે એમ થયું કે ચાલો જઈ આવીએ. બસના ભાડાની કોઈ સગવડ નહોતી. છતાં ગમે ત્યાંથી પૈસા ઊભા કરીને અમે સાત યુવકો અને વડીલો અમદાવાદમાં દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવમાં પહોંચ્યા.

૧૯૮૧ના એપ્રિલ મહિનાનો સમય હતો. ધોમ ગરમી હતી. અહીં પહોંચીને અમે સંતોને મળ્યા. સંતોએ અમારી વ્યવસ્થા પણ કરી અને પાર્કિંગમાં સેવા પણ આપી. અમે દસ દિવસ ત્યાં રોકાયા. તે વખતે મેં પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં સૌ પહેલાં દર્શન કર્યાં. મને બરાબર યાદ છે કે હું સભામંડપમાં સત્સંગ કાર્યક્રમોમાં જતો ત્યારે મંચ પર બીજા ઘણા સંતો અને મોટા માણસો બેઠા હોય, પરંતુ તેમાં સ્વામીશ્રીનો પ્રવેશ થાય ત્યારે કંઈક અલગ જ વાતાવરણ બની જતું, મને સ્વામીશ્રીનું મુખારવિંદ એકદમ ચમત્કારી અને તેજોમય લાગતું. એમનાં દર્શન કરીને મને લાગતું કે આ કોઈ અવતારી પુરુષ છે, અલૌકિક મહાપુરુષ છે. એક દિવસ તેઓ સંત આશ્રમમાં ઉતારામાં જતા હતા ત્યાં મને તેમનાં પ્રથમ રૂબરૂ દર્શન થયાં. મને અંતરમાં શાંતિ થઈ ગઈ.

તેમની મારા પર કોઈ પવિત્ર અસર થઈ હોય તેમ મને લાગ્યું. હવે મારા વિચારો બદલાઈ ગયા. મારાં કૃત્યો અને મારી કુટેવો બદલ મને મનમાં પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો અને એમ થયું કે આ અધમ દશામાંથી મારે સુધરી જ જવું છે. મને આઠે પહોર આત્મહત્યાના વિચારો આવતા. તેને બદલે આજે એમ લાગ્યું કે મારે સારું અને પવિત્ર જીવન જીવવું જોઈએ. પહેલાં હું સુરત જતો ત્યારે પોપટ લઈને બેસતા જ્યોતિષીઓ પાસે જતો, મારું ભવિષ્ય જોવડાવતો, જ્યોતિષીઓ મને હંમેશાં કહેતા : 'તારે જીવનમાં કંઈ લેવાનું નથી. તારું ભવિષ્ય સારું નથી.' મને થતું કે મારો વર્તમાન આટલો ખરાબ છે અને ભવિષ્ય હજુ આનાથી વધુ ખરાબ હશે ? હું કેવી રીતે જીવી શકીશ ? પરંતુ અહીં સ્વામીશ્રીના સાંનિધ્યમાં અને તેમની પવિત્ર વાતો દ્વારા મને એવું વાતાવરણ મળ્યું કે સહેજે આત્મવિશ્વાસ આવવા લાગ્યો : મારું ભવિષ્ય સારું જ છે અને હું જરૂર સુધરી શકીશ. મને લાગ્યું કે મારા સંસ્કારોનો ઉદય થયો છે. હું પ્રમુખસ્વામીજીને મનોમન આવું વચન દઈ, આવી દઢતા અને પ્રેરણા સાથે અમારા ગામમાં પાછો આવ્યો.

જોકે મારાં વ્યસનો અને મારી કુટેવો હજુ એમ ને એમ હતાં. પરંતુ સદ્ભાગ્યે થોડા જ દિવસોમાં ફરીથી અમારા ગામે સંતો આવ્યા. મેં તેમના હસ્તે પ્રમુખસ્વામી મહારાજની કંઠી પહેરી. તે સાથે બધાં જ કુકર્મો અને વ્યસનો છોડી દેવાનું એક આત્મબળ મળ્યું. હવે હું પ્રમુખસ્વામી મહારાજને ગુરુ તરીકે સ્વીકારીને સત્સંગી થયો. મનમાં એક શાંતિ અનુભવાતી હતી કે હવે મારું કોઈ ધણી છે, કોઈ તારણહાર ગુરુહરિ મને મળ્યા છે.

એ અરસામાં વળી એક બીજી મુશ્કેલી આવી. થોડા જ દિવસોમાં મારી પત્ની પર એક જણાએ મેલી વિદ્યાનો પ્રયોગ કર્યો. મારાં પત્ની કોઈ ભૂતાવળ-ડાકણ વળગી હોય તેવું વર્તન કરવા લાગ્યાં. તેનું વર્તન અસહ્ય બની ગયું. ઘરમાં સૌ ગભરાઈ ગયા, પરંતુ મને સત્સંગનો રંગ લાગ્યો હતો એટલે હું પત્નીને લઈને સુરત નાણાવટ મંદિરે ગયો. અહીં હરિભક્ત મહેન્દ્રભાઈ પટેલ મળ્યા. તેમને મેં મારી મુશ્કેલી કહી. તેમણે મને કહ્યું : 'તમે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને પત્ર લખોને !'

મને આશ્ચર્ય થયું. આવા મહાન સંતને મારી આવી નાની બાબતમાં પત્ર લખી શકાય ? અને લખું તો તેઓ ઉત્તર પણ આપે ? જો કે મને પત્ર લખવાનો સંકોચ હતો, તેના કરતાં વધુ સાચી બાબત એ હતી કે મને પત્ર લખતાં જ નહોતો આવડતો. પરંતુ મહેન્દ્રભાઈએ મારા વતી સ્વામીશ્રીને પત્ર લખ્યો. પત્રમાં મારા આર્થિક સંજોગો તેમજ મારી પત્નીના વળગણની વાત લખી હતી. થોડા જ સમયમાં પત્રમાં સ્વામીશ્રીનો જવાબ આવી પણ ગયો. હું ધન્ય થઈ ગયો. સ્વામીશ્રીએ પત્રમાં સ્વહસ્તે લખીને મને ખૂબ આશીર્વાદ આપ્યા હતા અને સ્વામિનારાયણ મહામંત્રની ધૂન કરવા કહ્યું હતું. અને ત્રણ જ દિવસમાં મારી પત્ની વળગણમાંથી મુક્ત થઈ ગઈ. ઘરમાં શાંતિ શાંતિ થઈ ગઈ. હવે મારી શ્રદ્ધા બેવડાઈ ગઈ.

છેલ્લા કેટલાય સમયથી હું એક સ્પિનિંગ મિલમાં મજૂરી કરવા જતો હતો. દરરોજ સાઈકલ પર ૩૫ કિ.મી. જવાનું અને ૩૫ કિ.મી. આવવાનું. પરંતુ સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી, ૧૯૮૨માં સંતોએ એક હરિભક્ત મારફત એક કેમિકલ ફેક્ટરીમાં નોકરી અપાવી. થોડો સમય ત્યાં નોકરી કર્યા બાદ પ્રમોશન માટે મને ત્યાં આઈ.ટી.આઈ.નો કોર્સ કરવાનું કહ્યું. જોકે મને તેની કશી ખબર ન હતી. છતાં સ્વામીશ્રીની પ્રેરણાથી હું આઈ.ટી.આઈ.માં જોડાયો. હવે હું વ્યસનમુક્ત હતો, પૂજાપાઠ કરતો હતો, સત્સંગમાં નિયમિત જતો હતો એટલે માનસિક સ્થિતિ પણ ખૂબ સુધરી ગઈ હતી. આથી સ્વામીશ્રીને પ્રાર્થના કરતાં કરતાં આઈ.ટી.આઈ.માં હું સારી મહેનત કરી શક્યો. અને ૧૯૮૬માં ચાલુ નોકરીએ હું ૭૦ ટકા સાથે પાસે થઈ ગયો. ત્યારપછી મારી પ્રગતિ શરૂ થઈ ગઈ. આજે તે કંપનીમાં મને ૨૭ વર્ષ થઈ ગયાં છે. હું આજે કંપનીના સિનિયર સુપરવાઈઝર અને ટેક્નિશિયન તરીકે એક સન્માનનીય હોદ્દા પર ફરજ બજાવું છું. એ બધો જ યશ પ્રમુખસ્વામી મહારાજને છે.

સમયે સમયે હું સ્વામીશ્રીનાં દર્શને જઈને, તેમને રૂબરૂ મળીને તેમની સાથે મારા અંગત પ્રશ્નો અંગે માર્ગદર્શન લેતો રહ્યો છું. તેમણે દરેક વખતે મને ખૂબ પ્રેમથી આશીર્વાદ આપીને ઉગાર્યો છે. મને મારા દીકરાની પણ ચિંતા હતી, પરંતુ ૧૯૮૪માં મહેસાણામાં જન્મજયંતી પ્રસંગે હું સ્વામીશ્રી પાસે તેને લઈ ગયો હતો ત્યારે સ્વામીશ્રીએ મને ખૂબ માર્ગદર્શન આપી કહ્યું હતું કે 'તમે ધીરજ રાખજો. સૌ સારાં વાનાં થઈ જશે. અને કુસંગથી દૂર રહેજો અને છોકરાને પણ દૂર રાખજો. મુશ્કેલીઓથી ગભરાતા નહીં, તેનો સામનો કરતાં શીખજો, ભગવાનનું બળ રાખજો અને સેવા-ભક્તિ-સત્સંગ કરતા રહેજો.'

ત્યારપછી દીકરાને ઉકાઈ છાત્રાલયમાં પણ સ્વામીશ્રીએ આશીર્વાદ આપ્યા હતા. આજે તે પ્રગતિના પંથે છે.

મને માથું દુખતું હોય કે મારા જીવનનો કોઈપણ પ્રશ્ન હોય, સ્વામીશ્રીએ દરેક વખતે મારો હાથ ઝાલ્યો છે. માત્ર ભૌતિક અને લૌકિક નહીં, આધ્યાત્મિક રીતે પણ સમયે સમયે સ્વામીશ્રીએ મને એક પછી એક પગથિયા ઉપર ચઢાવ્યો છે. એક વખતના અધમ અને નીચ કક્ષાના માણસને સ્વામીશ્રીએ કેટલે ઉપર પહોંચાડ્યો છે ! એવો માણસ બીજાના બાળકોના સંસ્કાર માટે મહેનત કરે એ કેવું આશ્ચર્ય કહેવાય ! મને સ્વામીશ્રીએ બી.એ.પી.એસ. બાળસંસ્કારની પ્રવૃત્તિની સેવા આપી છે અને દક્ષિણ ગુજરાતમાં ગામડાંઓમાં ૧૧૨ કાર્યકર્તાઓ સાથે ૮૦ બાળમંડળો ચલાવવામાં હું સંયોજક તરીકે જવાબદારી સંભાળું છું ! પછાત બાળકોના શિક્ષણ-સંસ્કાર-સ્વાસ્થ્યના ઉત્કર્ષ માટે હું સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી સેવા આપું છું.

હું દરરોજ સ્વામીશ્રીનાં ચરણોમાં એક જ પ્રાર્થના કરું છું કે મારા પર આપનું અપાર ઋણ છે. મને આપનું ઋણ ચૂકવવાની શક્તિ આપજો. નીલકંઠવર્ણીએ સેવકરામની ખૂબ સેવા કરી હતી છતાં સેવકરામ નમકહરામી નીકળ્યો. નીલકંઠવર્ણીની જેમ આપે મારી ખૂબ સંભાળ લીધી છે. પરંતુ હવે હું ક્યારેય 'સેવકરામ' ન બનું અને આપનું ઋણ ચૂકવવા માટે પ્રાણ પાથરી શકું - એવું જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી મને અનુસંધાન રહે, એવી કૃપા કરજો.

જેમની એક દૃષ્ટિએ હું પીગળી ગયો...

■ અમિત જે. ભાવસાર

સેલ્સ એક્ઝિક્યુટિવ, પેલિસ, ફ્રાન્સ

મૂળ તો અમારું કુટુંબ એક ભારતીય હિંદુ કુટુંબ, પરંતુ ફ્રાન્સમાં પેરિસમાં જ મારો જન્મ અને ત્યાં જ એવા વાતાવરણ વચ્ચે મારો ઉછેર થયો હતો કે મને ન તો હિંદુ ધર્મ વિશે કોઈ ખબર હતી કે ન તો સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયની કશી જ ખબર હતી. મારે અને ધર્મને કોઈ જ સંબંધ નહીં ! હું જ્યારથી સમજણો થયો ત્યારથી સિગારેટ પીતો થઈ ગયો હતો. મને યાદ છે ત્યાં સુધી ૧૩-૧૪ વર્ષની ઉંમરે તો હું ગાંજો પીતો થઈ ગયો હતો. એ ઉંમરે મારા ફ્રેન્ચ મિત્રો પણ એવા જ હતા. ગાંજો પીવાનો, ગાંજો મેળવવા માટે પૈસાની ચોરી કરવાની, અને ચોરી માટે બીજી ગેંગ સાથે લડાઈ કરવાની. આ અમારો કાયમનો ક્રમ. મલીન શોખ પૂરા કરવા માટે ઘણી વાર લોકોના ઘરમાં ચોરી કરી છે. માત્ર શોખ અને મજા કરવા ખાતર ઘણી વાર લોકોનાં કાર-સ્કૂટર-બાઈકની પણ ચોરી કરી છે. ઘણી વાર ટૂરિસ્ટો કે સ્થાનિક સ્ત્રીઓનાં પર્સ ચોરવા જતો ત્યારે સહેલાઈથી હાથમાં ન આવે તો એમને મારીને પર્સ લૂંટીને જતો રહેતો. અમારી આ જ કાયમની પ્રવૃત્તિ હતી.

ફ્રાન્સમાં ગાંજો ગેરકાયદેસર કહેવાય, પરંતુ ક્યારેક પોલીસ અમારી ગેંગની પાછળ પડતી ત્યારે તેમને પણ ગાંજાની લત લગાડવાની! આમ છતાં ઘણી વખત પોલીસ પકડીને લઈ ગઈ હતી. દરેક વખતે કોઈ ને કોઈ રીતે છૂટ્યા પછી પાછી એની એ જ પ્રવૃત્તિ ચાલુ થઈ જતી. ક્યારેક ગેંગવોરમાં ફાયરિંગ થયાં, પરંતુ દરેક વખતે હું બચી ગયો.

મારાં ઘર એટલે ફ્રાન્સની શેરીઓ. કારણ કે ઘર કરતાં વધારે હું એ શેરીઓમાં જ રખડતો રહેતો. ક્યારેક ત્રણ-ચાર દિવસ સુધી ઘરે ડોકાતો નહીં. ગાંજાના નશામાં ચકચૂર થઈને હું રખડ્યા કરતો.

૨૦૦૦ની સાલમાં એક દિવસ મારાં મમ્મીએ મને સમાચાર આપ્યા : આપણે એક સંબંધીના ઘરે જવાનું છે. મેં હા કહી. અમે ત્યાં ગયા ત્યારે મારાં મમ્મીએ એ સંબંધીને કહ્યું : 'આવતા અઠવાડિયે અહીં પેરિસમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આવવાના છે. તો તમે કૃપા કરીને મારા આ દીકરાને તેમની પાસે લઈ જાઓ.' પરંતુ પેલા સંબંધીએ ત્યારે મારા માટે નિરાશા વ્યક્ત કરતાં કહ્યું હતું : 'આમાં કાંઈ જ ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી. અમિત હાથમાંથી હવે ગયો, ગયો અને ગયો છે. તમે તેને સુધારવાનો વિચાર છોડી દો.' મારાં મમ્મી તેનાથી ઘણાં દુઃખી થઈ ગયાં.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું નામ મેં આ પહેલી વખતે નહોતું સાંભળ્યું. આ પહેલાં પણ મારા કાકાના પરિવારમાં યુસ્ત સત્સંગ હોવાના કારણે પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું નામ સાંભળ્યું હતું. પરંતુ મને તેમાં કોઈ રસ જાગ્યો નહોતો. આથી, મેં ક્યારેય એમની દિશા જ જોઈ નહોતી. પરંતુ આ વખતે માતાના અતિ દુરાગ્રહને કારણે જ હું એ હોલ પર ગયો, જ્યાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો કાર્યક્રમ હતો. તે દિવસે સવારનો સમય હતો. સ્વામીશ્રીની પ્રાતઃપૂજા પૂરી થઈ ગઈ હતી અને થોડી જ ક્ષણોમાં તેઓ ઉતારે જવા માટે બહાર આવવાના હતા. હું અતડો ફરતો ફરતો ત્યાં પહોંચ્યો ત્યારે ઈટલીમાં રોમમાં રહેતા જિજ્ઞેશભાઈ હાથમાં મોજડી લઈને એક બાજુ ઊભા હતા. તેમણે મને દૂરથી જોયો અને ઈશારો કરીને જલદી એમની નજીક બોલાવ્યો. હું દોડતો ત્યાં ગયો અને તેમણે મારા હાથમાં એ મોજડીઓ આપી દીધી. મેં પૂછ્યું કે, આનું શું કરવાનું છે ? તેમણે કહ્યું કે હમણાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ બહાર આવશે ત્યારે તેમને આ મોજડી તું પહેરાવજે. મને અપાર સંકોચ થયો. મેં એમ કરવાની ઘસીને ના પાડી દીધી અને મોજડી તેમને પાછી આપવા માંડ્યો. પરંતુ હું આનાકાની કરવામાં રહ્યો તેટલીવારમાં તો સ્વામીશ્રી નજીક આવી ગયા. ના છૂટકે મેં નીચે નમીને તેમનાં ચરણમાં મોજડી પહેરાવવા માંડી. મારી જિંદગીમાં આવું કામ મેં ક્યારેય કર્યું નહોતું. મોજડી પહેરાવતાં એમના અંગૂઠામાં મારાથી વાગી ગયું. તેમણે આજુબાજુ કોઈકની સાથે વાત કરતાં કરતાં મારા તરફ દૃષ્ટિ કરી. મારી અને તેમની દૃષ્ટિ એક થઈ. તેઓ મારા તરફ જોઈને ધીમેથી હસ્યા, હાથ ઊંચો કરી મને આશીર્વાદનો ધબ્બો માર્યો. મને તે ક્ષણે ઝણઝણાટી થઈ ગઈ. એમ લાગ્યું કે, આ સંત કંઈક જુદા જ છે. મેં એમને વગાડ્યું છે છતાં એ મને આશીર્વાદ આપે છે ! એ સમયે મને જે લાગણી થઈ તે હું શબ્દોમાં કોઈ રીતે સમજાવી નહીં શકું, પરંતુ એટલું ચોક્કસ કહી શકું કે મારા અંતરમાં તેમના તરફ હેતનો એક ઊભરો આવી ગયો ! કોઈ સંત પ્રત્યે પ્રેમનો આવો અનુભવ મને આ સર્વપ્રથમ વખત હતો !

એ હેતે જ મારાં જીવન પલટાવી નાખ્યું. અગ્નિથી મીણ પીગળે તેમ કાળમીઠ પથ્થર જેવો અમિત ક્ષણમાં જ અંદરથી પીગળી ગયો. પછી તો સ્વામીશ્રી પાસે જવાનું થયું. તેમના હસ્તે કંઠી પહેરી. એક સાથે બધું જ વળગણ છૂટી ગયું. સિગારેટ, ગાંજો, ચોરી અને તમામ કુટેવો-બદીઓમાંથી હું આમ મુક્ત

થઈ શકું એવો કોઈને વિશ્વાસ નહોતો, ખુદ મને પણ નહોતો! છતાં એ વાસ્તવિકતા હતી કે મારું આમૂલ પરિવર્તન થઈ ગયું હતું. અમારી ગેંગના મિત્રો મને તેમની સાથે પાછો લઈ જવા માટે અવારનવાર આવ્યા. પરંતુ દરેક વખતે ‘જય સ્વામિનારાયણ’ સિવાય મારી પાસે બીજી કોઈ વાત તેમને સાંભળવા મળી નહીં. આથી તેઓ પાછા પડ્યા. એટલું જ નહીં, મારું જીવનપરિવર્તન જોઈને મારા એક બે મિત્રોને પણ પ્રેરણા મળી અને તેઓ પણ વ્યસનોમાંથી મુક્ત થયા. આજે એમ લાગે છે સ્વામીશ્રીએ મને તે વખતે સ્વીકાર્યો ન હોત તો હું ચોક્કસ ફાન્સની જેલમાં જ સબડતો હોત. મારા મોટાભાગના તે સમયના મિત્રોની આજે એ જ દશા છે.

હું માત્ર બદીઓમાંથી છૂટ્યો તેટલું જ નહીં પણ મારા જીવનમાં સ્વામીશ્રીએ આધ્યાત્મિકતાનો સંચાર કર્યો. મને સ્વામીશ્રીના સત્સંગમાં જવાની લગની લાગી. જ્યારે જ્યારે તક મળી ત્યારે એ લહાવો લીધો છે. સ્વામીશ્રીનાં દર્શને ભારતમાં પણ ચારેક વખત આવ્યો. દરેક વખતે સ્વામીશ્રીએ મને નવી પ્રેરણાથી ભરી દીધો છે.

૨૦૦૬માં અટલાદરામાં સ્વામીશ્રી સાથે હું એકાંતમાં બેઠો હતો ત્યારે મેં તેમને કહ્યું : ‘મારાં બધાં જ વ્યસનો અને બધાં જ કુસંગ એક સાથે છૂટી ગયાં છે. છતાં કેટલાંક આંતરિક દોષો પર કાબૂ અને સંયમ મેળવી શક્યો નથી. એવું ક્યારે થશે ?’

સ્વામીશ્રીએ હસતાં હસતાં આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું હતું : ‘એ તો અનંત જન્મનું છે. એક દિવસમાં નહીં ટળે. પ્રયત્ન કરતા રહેજો. ધીરે ધીરે ટળી જશે.’

મેં કહ્યું : ‘પણ મારા એ સ્વભાવ-વિકારો નહીં ટળે તો હું અક્ષરધામમાં કેવી રીતે જઈ શકીશ ?’ એમ બોલતાં બોલતાં હું રડી પડ્યો. કરુણાદષ્ટિ કરતાં કરતાં સ્વામીશ્રીએ જાતે મારાં આંસુ લૂછતાં લૂછતાં કહ્યું : ‘સ્વભાવ ન કેમ ટળે ? ટળી જ જશે. શ્રીજીમહારાજે પણ કહ્યું છે કે તલમાત્ર કસર રહેવા દેવી નથી. તમે અમારા થયા છો તો તલમાત્ર કસર નહીં રહે. આપણે ભજન-ભક્તિ કરતા રહેવું. અક્ષરધામમાં જવાશે જ.’ સ્વામીશ્રીના એ સ્નેહસભર આશીર્વાદ મારા જીવનનું એક અમોઘ બળ બની રહ્યાં છે.

૨૦૦૭માં ગાંધીનગરમાં સ્વામીશ્રી બિરાજતા હતા ત્યારે અમે પેરિસના કેટલાક યુવકો તેમનો સત્સંગ લાભ લેવા માટે આવ્યા હતા. મનમાં તેમને મળવાની ખૂબ જ તીવ્ર લગની લાગી હતી, પરંતુ અમે ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે સેવક સંતોએ સમાચાર આપ્યા કે સ્વામીશ્રીને નહીં મળી શકાય. કારણ કે તેઓની તબિયત ઠીક નથી. હું હતાશ થઈ ગયો, પરંતુ સ્વામીશ્રીને મારાથી કષ્ટ કેવી રીતે અપાય? એ વાત પણ મનમાં ઘૂંટાતી હતી. હું પાછો જતો હતો ત્યાં જ એક સંતે મને કહ્યું : ‘તમને દૂરથી દર્શન કરાવી દઉં, ચાલો.’ મારે તો એટલું પણ ઘણું હતું. અમે સ્વામીશ્રીનાં દૂરથી તેમનાં દર્શન કર્યાં, તરસ છિપાઈ ગઈ. અને સાથેના યુવકો સાથે હું પાછો વળવા લાગ્યો, ત્યાં તો સ્વામીશ્રી મને જોઈ ગયા. તેમણે સામે ચાલીને અમને નજીક બોલાવ્યા. હું ખુશ થઈ ગયો. સ્વામીશ્રીએ આશીર્વાદ આપ્યા અને કહ્યું : ‘આપણે જીવનો સત્સંગ કરવાનો છે. જીવ આધ્યાત્મિક થાય એ આશીર્વાદ છે.’

માંદગીના સમયે પણ તેમણે મને એક લક્ષ્ય બાંધી આપ્યું. મારા માટે પરિવર્તનની એક ઊંચી આધ્યાત્મિક સપાટી બતાવી દીધી.

એક અધમ જીવનમાંથી મને આધ્યાત્મિકતા તરફ વાળનાર એ મહાપુરુષ માટે મારી પાસે કોઈ શબ્દો નથી. હું એમને ભગવાનનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ સમજું છું. મારું જીવન પરિવર્તન થયું એ જ મારે મન તેનો મોટામાં મોટો પુરાવો છે. મારું પરિવર્તન કોઈ કરી શકે નહીં, પરંતુ સ્વામીશ્રીએ એક દષ્ટિમાં તે સહજતાથી કરી નાંખ્યું છે. મને પશુમાંથી માનવ બનાવ્યો છે અને મુક્ત થવાનો માર્ગ આપ્યો છે. તેનું ઋણ ક્યારેય ચૂકવી શકીશ નહીં. ગુરુપૂર્ણિમાએ તેમનાં ચરણોમાં કોટી વંદન.

જેમણે તર્કમાંથી મને ઉગાર્યો એ મહાસંત...

■ રામજીભાઈ પટેલ

બિઝનેસમેન, કમ્પાલા, યુગાન્ડા, પૂર્વ આફ્રિકા

અમે કચ્છમાં માંડવીના વતની. કુળ પરંપરાગત સ્વામિનારાયણીય સંપ્રદાયને કારણે તેના થોડાક સંસ્કારો બાળવયથી હતા. મને વાંચનનો ખૂબ શોખ એટલે સ્વામી વિવેકાનંદ, રામકૃષ્ણ પરમહંસ વગેરેનાં જીવનચરિત્રો વાંચ્યાં હતાં. મનમાં એમ થતું કે આવા ગુરુ મળે તો જ જીવન કામનું. પરંતુ અભ્યાસ દરમ્યાન એક ધર્મસ્થાનમાં સાધુઓનું વર્તન જોઈને સાવ શ્રદ્ધા ઊડી ગઈ હતી. મારી દિશા સાવ વિરુદ્ધ થઈ ગઈ હતી.

હું કોલેજમાં અભ્યાસ કરતો હતો તે જ દરમ્યાન માંડવીમાં મેં કન્સ્ટ્રક્શનનું કામકાજ ચાલુ કર્યું હતું. જેમ જેમ આ વ્યવસાયમાં ખૂંપતો ગયો અને પૈસા મળવા લાગ્યા તેમ તેમ એક પછી એક બધાં જ દૂષણો જીવનમાં આવવા લાગ્યાં. તમાકુ, બીડી, સિગારેટ, જુગાર, દારૂ, સ્વેચ્છાચાર અને બીજું ઘણું બધું જીવનનો એક ભાગ બની ગયું. એક તરફ ૧૯૭૭-૭૮ના એ અરસામાં અમારી કન્સ્ટ્રક્શન કંપની ધમધમવા માંડી અને બીજી તરફ હું કુસંગ અને ઉપરોક્ત ખરાબ આદતોમાં ખદબદવા લાગ્યો. પૈસાની છૂટ હતી એટલે હું હજારો રૂપિયા તેમાં વેડફવા લાગ્યો.

ક્યારેક મને એમ થતું કે હું આ બધું ખોટું કરું છું, પરંતુ મને એમ લાગતું કે તેમાંથી બહાર આવવા માટે મારે સાચા ગુરુ કરવા જોઈએ. એક તરફ પૂર્વના અનુભવો મુજબ સાધુઓમાંથી શ્રદ્ધા ઊડી ગઈ હતી. તેમ છતાં સુધરવાના કંઈક વિચારો સાથે ફરીથી ધર્મગુરુઓનું શરણું લેવાનો વિચાર આવ્યો. આથી જુદા જુદા ધર્મગુરુઓને મળવાનું ચાલુ કર્યું. એ અરસામાં એક સુવિખ્યાત રામાયણ કથાકારની કથા માંડવીમાં ચાલી રહી હતી ત્યાં હું ગયો, પરંતુ મન માન્યું નહીં. પૂનાના એક મોટા ધર્મગુરુની ક્લબમાં પણ જોડાયો, પરંતુ તેમાં પણ સંતોષ થયો નહીં. ગીતાજ્ઞાનનો પ્રચાર કરતા એક અન્ય જાણીતા ધર્મગુરુની સંસ્થામાં પણ જઈ આવ્યો, પરંતુ ત્યાં પણ મારું મન ઠર્યું નહીં. અંતે મારી કુપ્રવૃત્તિ જેમ ચાલતી હતી તેમ જ ચાલતી રહી, એટલું જ નહીં, તેમાં વધારો થતો રહ્યો. કંઈક બાકી હતું તો હું રાજકારણમાં પડ્યો. માંડવીમાં પરિચિતો મને એક માથાભારે માણસ તરીકે ઓળખે. કંઈક સારો દેખાવા હું કેટલીક શોશલ ક્લબોમાં સભ્ય પણ થયો, પરંતુ તેનાથી મારી વૃત્તિઓમાં કોઈ પરિવર્તન આવ્યું નહીં.

તે વખતે મારા મોટા ભાઈ નૈરોબી(કેન્યા, પૂર્વ આફ્રિકા)માં રહેતા હતા. તેમને મારી આ કુપ્રવૃત્તિઓના સમાચાર મળ્યા. એટલે તેમણે મને પોતાની સાથે નૈરોબી બોલાવી લીધો. જો કે તેનાથી હું કાંઈ બદલાયો નહીં, કારણ કે પૈસાની છૂટ અને સાધન-સંપન્નતા ત્યાં પણ હતી.

૧૯૮૦માં ધંધાની વિશેષ પ્રવૃત્તિ કરવા માટે હું યુગાન્ડા આવી ગયો. અહીં પણ મેં કન્સ્ટ્રક્શન કંપની ચાલુ કરી. અને તેમાં પણ સફળતા મળવા માંડી, પરંતુ મારાં દૂષણો અહીં ઊલટાના વધારે વકર્યાં. કારણ કે મને અહીં કોઈ રોકનારું કે જોનારું નહોતું. સાંજે ૫-૩૦ થાય એટલે પબ(શરાબખાનું)માં બેસી જવાનું. રાત્રે બે-ત્રણ વાગ્યા સુધી એમાં ગુલતાન રહેવાનું. તે વખતે મારું ફેમિલી નૈરોબી રહેતું હતું. એટલે મને કોઈ રોકટોક કે લાજ-શરમ પણ નહોતી.

છેક ૧૯૮૬માં ડિસેમ્બરમાં મારું ફેમિલી કમ્પાલા આવ્યું. છતાં મારા રોજના ‘કાર્યક્રમ’માં કોઈ ફેરફાર નહોતો થયો. હું રાત્રે પબમાંથી ઘરે આવું ત્યારે ઘરમાં છોકરાં સૂઈ ગયાં હોય. હું સવારે ઊઠું ત્યારે છોકરાં શાળાએ જતાં રહ્યાં હોય. હું નિરાંતે ૧૧-૦૦ વાગ્યે કામ પર જાઉં.

એક રવિવારે મારી નાની દીકરીએ મને કહ્યું, ‘તમે અઠવાડિયે એક દિવસ તો અમારી સાથે આવો !’ ‘ક્યાં ?’ ‘મંદિરે.’ માત્ર બાળકોની જીદને કારણે મેં હા પાડી. અમે કમ્પાલાના કચ્છી મંદિરે ગયા. ત્યાંથી પાછા વળતાં રસ્તામાં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિર પણ આવ્યું. બાળકોના આગ્રહથી હું ત્યાં પણ ગયો. તે સમયે ત્યાં રવિવારની સત્સંગ-સભા ચાલતી હતી. લંડનવાળા જશભાઈ પટેલ કથા કરી રહ્યા હતા. કથામાં તેઓ કહી રહ્યા હતા કે ‘સ્વામિનારાયણ ભગવાન ૨૦૦ વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયા. પણ અત્યારે શું ? તે ગયા નથી, આજે પણ એ ભગવાન ગુણાતીત સંત દ્વારા પ્રગટ છે.’ આ વાત સાંભળતાં જ મને રોમાંચ થયો. બે ઘડી થયું કે આવી વાત તો કોઈ દિવસ સાંભળી નથી. તે દિવસે મનમાં એમ થયું કે અહીં દર રવિવારે આવવું જોઈએ. દર રવિવારનો કાર્યક્રમ પૂછી લીધો અને તે મુજબ હું આવતો થઈ ગયો.

ત્રણ-ચાર રવિવારે સત્સંગસભા ભરી, તેમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજના મહિમાની વાતો સાંભળી, તેમના વ્યસનમુક્તિના પ્રસંગો સાંભળ્યા અને આપોઆપ મનમાં એમ થયું કે આવા મહાન સંતના મંદિરે હું આવું છું તો મારે દારૂ છોડી જ દેવો જોઈએ. અને કોઈનાય કહ્યા સિવાય મેં દારૂ-સિગારેટ ન પીવાનો સંકલ્પ લઈ લીધો. જો કે તમાકુ અને પાનની આદત મેં ચાલુ રાખી. એ છોડવાનું મારા માટે અસંભવિત જ હતું. પરંતુ થોડા દિવસ પછી મંદિરમાં એક સત્સંગસભામાં હું ગયો અને ત્યાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો એક પ્રસંગ વંચાઈ રહ્યો હતો. પ્રસંગમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ કોઈકને તમાકુ અને દારૂ છોડાવી રહ્યા હતા. એ સાંભળતાં જ મને ઝણઝણાટી થઈ. હું ચાલુ સભાએ ઊભો થઈને ખિસ્સામાં રહેલા બનારસી પાન અને તમાકુવાળા ગુટકા કચરાપેટીમાં ફેંકી આવ્યો. મનોમન પ્રમુખસ્વામી મહારાજને પ્રાર્થના કરી કે ‘આજ પછી હું આ ક્યારેય ન કરું તેવી શક્તિ આપજો.’ મારે રોજ પચીસ જેટલા ગુટકા ખાવા જોઈએ અને ઓછામાં ઓછા પાંચ તોલાનું એક એવાં ત્રણ પાન જોઈએ. હું સૂવા જાઉં ત્યાં સુધી મારે મોઢામાં તમાકુ-પાન જોઈએ. પરંતુ વીસ વર્ષનું વ્યસન એક સાથે છૂટી ગયું. મને ન તો માથું દુખ્યું કે ન તો ફરીથી તેની તલપ પણ લાગી. પણ હવે તલપ લાગી હતી, પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં દર્શનની.

એવામાં ૧૯૮૮માં બાયપાસ સર્જરી કરાવ્યા બાદ નવેમ્બર માસમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ નૈરોબી (કેન્યા, પૂર્વ આફ્રિકા) પધાર્યા. હું યુગાન્ડાથી સ્વામીશ્રીનાં દર્શન માટે નૈરોબી પહોંચ્યો. તે દિવસે પારાયણનું આયોજન હતું. સ્વયં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ કેળના પાનથી શણગારેલી વ્યાસપીઠ પર બિરાજીને રતિદેવ રાજાનું આખ્યાન વર્ણવી રહ્યા હતા. જીવનમાં સુખ-દુઃખના પ્રસંગોમાં કેવી રીતે સ્થિરતા રાખવી, તેની તેઓ અદ્ભુત વાત કરી રહ્યા હતા. મારા માટે પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું એ મહિમાએ સહિતનું પહેલવહેલું દર્શન. મેં અનેક ધર્મગુરુઓને નજીકથી જોયા હતા, પરંતુ આવું ખેંચાણ પ્રથમ વખત જ થયું. આ પ્રથમ દર્શને જ મને એમ લાગ્યું કે હું જેમને શોધતો હતો, એ આ જ વિભૂતિ છે. હવે અહીં જ જીવનની પૂર્ણાહુતિ કરવી છે. પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ મને એમ લાગ્યું કે એમનામાં દિવ્યતા છે. થોડા દિવસ સ્વામીશ્રી સાથે ત્યાં રહ્યો અને એમની રોજિંદી ક્રિયાઓ તથા જીવનનો અભ્યાસ કર્યો. એમને વોર્કિંગ કરતા જોયા, પ્રાતઃપૂજા કરતા જોયા, ભોજન કરતા જોયા, કથાવાર્તા કરતા જોયા. દરેક બાબતમાં એમ લાગ્યું કે આ મહાપુરુષમાં અપાર દિવ્યતા છે. પ્રથમ મુલાકાતમાં જ લાગ્યું કે ‘ભગવાન આવા સંત દ્વારા પ્રગટ હોય છે.’ – એ એમના માટે સાંભળેલી વાત ખરેખર સાચી છે. હું અંદરથી સાવ બદલાવા લાગ્યો. પછી તો સ્વામીશ્રી પાસે મેં મારો બધો ભૂતકાળ રજૂ કરીને એકરાર કર્યો. તેમણે મને જીવનની નવી દિશા ચીંધી.

વળી, માત્ર સ્વામીશ્રીને જ નહિ પરંતુ સૌ મોટેરા સંતો અને અન્ય સંતોને પણ જોયા. અને હૈયે એક વધુ વખત જિજ્ઞાસા જાગી : પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં એવું તે શું હશે કે આવા પ્રખર બુદ્ધિશાળી અને વિદ્વાન લોકો એમનાં ચરણોમાં યાહોમ થઈને સમર્પિત થઈ જાય છે ? એ જિજ્ઞાસા શમાવવા મેં રાતના બે-બે વાગ્યા સુધી જીવનચરિત્રો અને પુસ્તકો વાંચવાનું ચાલુ કર્યું. પરિણામે દૈનિક રહ્યા-સહ્યા ભ્રમ પણ ભાંગવા મંડ્યા. ત્યારપછી પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સત્સંગ અને પ્રસંગમાં દિન-પ્રતિદિન વધુ ને વધુ ખૂંપવા માંડ્યો. મારી બાકી રહેલી જીવનપરિવર્તનની પ્રક્રિયા સ્વામીશ્રીએ સમયે સમયે આગળ વધારી અને મને ચોખ્ખો કરવા માંડ્યો. અને મારું અધૂરું રહેલું પરિવર્તન વેગપૂર્વક પૂરું થવા તરફ દોડ્યું.

આજે તે વાતને દસ વર્ષ વીતી ગયાં છે. હવે હું મારા ભૂતકાળ તરફ જોઉં છું તો મને જ અપાર આશ્ચર્ય થાય છે. મારી માતા અને મારી પત્ની સહિત સૌ કોઈને મારું આ આમૂલ પરિવર્તન જોઈને આશ્ચર્ય થાય છે. એક સમયે મારી માતા મારાથી ખૂબ નારાજ થઈને મને ‘રાક્ષસ’ કહીને બોલાવતી. ‘આના કરતા પેટે પથરો પાક્યો હોત તો સારું થાત’ – એમ કહીને તે આંસુ સારતી. અને મારો દેખાવ પણ એવો જ હતો. કોઈને તાલીબાન આતંકવાદી જેવો જ લાગું ! મારી પત્ની તો મારા વર્તનથી ત્રસ્ત થઈને સતત રડતી. મારાં બાળકો મારી પાછળ તડપતાં. હું પણ મને સુધારવામાં સાવ નિષ્ફળ અને કાયર હતો. એવા માણસને બ્રહ્મા પણ કેવી રીતે બદલી શકે ? પરંતુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે માત્ર દૃષ્ટિથી એ જ માણસની સમૂળી શકલ બદલી નાખી ! આજે સ્વામીશ્રીની આજ્ઞા અને કૃપાથી હું અન્ય કાર્યકરો સાથે છેક મધ્ય આફ્રિકામાં સુદાન અને બુરૂંડી જેવા દેશોમાં સત્સંગ કરાવવા જાઉં છું ત્યારે, મને જ મનાતું નથી કે હું કોઈને સત્સંગ કરાવી શકું ? એક સમયે દારૂ અને માંસમાં ચક્ર્યૂર રહેનારો માણસ બીજા લોકોને સત્સંગ કરાવવા જાય, તે કેવું કહેવાય ! અને જાય તોપણ લોકોને તેની અસર થાય તે કેવી રીતે શક્ય બને !? પણ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની કૃપાદૃષ્ટિથી એ પણ શક્ય બને છે, તેનો હું અનુભવ કરું છું.

જૂનાગઢના બગીચામાં એક વખત ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પસાર થતા હતા. એક મોરલાએ ખૂબ સુંદર ટહૂકો કર્યો, આથી તેના પર ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની દૃષ્ટિ પડી, પછી શબ્દવેધી પારધી પણ તેનો શિકાર કરી શક્યો નહીં. ગુણાતીત સત્પુરુષની દૃષ્ટિમાં કેવી શક્તિ ભરી છે ! મને એ પ્રસંગ ખૂબ ગમે છે. લોકો પૂછે છે : તમારું આવું પરિવર્તન કેવી રીતે થયું ? મારી પાસે તેનો એક જ જવાબ છે : ગુણાતીત સત્પુરુષ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની દિવ્ય

દષ્ટિથી. મને એમ લાગ્યા કરે છે કે અનંત જન્મોથી હું ભટકતો હતો, પરંતુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મળ્યા પછી હવે તે ભટકણનો અંત આવી ગયો છે. અંતરમાં અપાર સંતોષ અને સુખ અનુભવાય છે. જ્યાં હું દિવસ-રાત વિલાસ અને જલસામાં પડી રહેતો હતો એ પબ અને ફાઈવસ્ટાર હોટલો જોતાં મને નરક જેવાં લાગે છે અને મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે હું એ નરકમાંથી કેવી રીતે બહાર આવી ગયો !! ખરેખર આ મારો બીજો જન્મ છે ! મારું કેવું સદ્ભાગ્ય છે કે મારા અનેક ગુનાઓ અને સ્વભાવોને ક્ષમા આપીને, મને સુધારીને પ્રમુખસ્વામી મહારાજે એમના ખોળામાં સ્વીકારી લીધો છે !

એ સભાનતા જ મને સતત આનંદ, સુખ અને પ્રગતિનો અનુભવ કરાવ્યા કરે છે. ♦

અધમ દશામાંથી મને ઉગારનાર ગુરુહરિ...

■ ગણેશભાઈ કોળશિયાભાઈ સવત

ગ્રામ સરપંચ, ચીચપાડા, તા. આહવા, જિ. ડાંગ.

અમારી જાતિ હિંદુ કોંકણી અનુસૂચિત જનજાતિ તરીકે ઓળખાય છે. મને ખબર નથી ક્યારથી, પરંતુ હું સમજણો થયો ત્યારથી તો મને બરાબર યાદ છે કે, દારૂ અને માંસ મારા માટે રોજિંદા ખોરાક જ હતાં. ઘરમાં એક રૂપિયો ન મળે, તેલનું ટીપું પણ ન મળે, ક્યારેક સાત સાત દિવસ ભૂખ્યા રહેવાનું થાય, એવી દારૂણ ગરીબી હતી. છતાં રોજ સવારે ઊઠીને નદીએ મોઢું ધોઈને તરત દારૂ પીવા જોઈએ. આખો દિવસ એમાં જ ખપાવી દેતો. મારે કોઈ નોકરી-ધંધો હતાં નહીં. મજૂરી કરતો. કાળી મજૂરી કરીને જે કાંઈ કમાઉં તેનો આ જ ઉપયોગ કરતો.

અમારી જ્ઞાતિમાં અંધશ્રદ્ધા પણ ખૂબ હતી. કોઈ માણસ બીમાર પડે એટલે ભગત(ભૂવા) પાસે જાય. ભગત દાણા જુએ અને કહે કે બે-ચાર મરઘાં લઈ આવો, ચઢાવવાં પડશે. એટલે મરઘાં, નાળિયેર, સિંદૂર બધું લઈને જવાનું, દર્દના માથા ઉપરથી એ બધું ઉતારવાનું અને પછી મરઘાં શેકીને ખાઈ જવાનાં!

આવા રોજિંદા જીવનમાં કાંઈ નવું બનતું નહોતું, પરંતુ એક દિવસ કંઈક નવું બન્યું. આઠેક વર્ષ પહેલાંની વાત છે. એક દિવસ હું આહવા ગયો હતો. ત્યાં ગ્રામીણ બેન્કના ઓટલે બેઠો હતો. તેની બાજુમાં જ સ્વામિનારાયણ સંસ્કારધામમાં સંતો આવ્યા હતા. સંતોએ અમને જોયા એટલે નજીક બોલાવ્યા. મને પૂછ્યું : ‘શું કરો છો ?’ મેં કહ્યું : ‘મજૂરી.’ વળી પૂછ્યું : ‘વ્યસન કરો છો ?’ મેં હા કહી. મને પૂછ્યું : ‘ઘરમાં બહુ પૈસા છે ?’ મેં કહ્યું : ‘ઘર તો સાવ ખાલી છે.’ ‘તો પણ વ્યસન કરો છો ?’ એમ કહીને સંતોએ પૂછ્યું : ‘કયું ગામ ?’ મેં કહ્યું : ‘ચીચપાડા.’ સંતોએ કહ્યું : ‘અમારા ગુરુ પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો આદેશ છે કે લોકોને વ્યસનો છોડાવવાં. એટલે કાલે અમે તમારા ગામે આવીશું. તમારા ગામમાં બધાને હાજર રાખજો.’

કોણ જાણે કેમ, મને એક શ્રદ્ધા જાગી. બીજે દિવસે સંતો આવવાના હતા એટલે મેં સવારથી જ દારૂ ન પીધો. એક હજાર કરતાં ઓછી વસ્તીનું અમારું નાનું એવું ઝૂંપડાંઓનું ગામ. ગામ સુધી પહોંચવાનો કોઈ પાકો રસ્તોય નહોતો. સંતો જીપમાં આવવાના હતા. પરંતુ જીપ પણ આવી શકે તેવો રસ્તો ક્યાં હતો ! આથી, બે-ત્રણ કિલોમીટર દૂર જીપ મૂકીને સંતો ચાલતાં-ચાલતાં અમારે ગામ આવ્યા.

મેં ગામમાં બધાને કહ્યું હતું એટલે બધા તૈયાર જ હતા. ઢોલ-ત્રાસાં લઈને અમે સંતોને સામે લેવા ગયા. મારા કાયા ઝૂંપડામાં સંતોને લઈ આવ્યો. ત્યાં બેસવાની જગ્યા પણ નહોતી. એટલે બહાર ઓટલા ઉપર તેમને બેસાડ્યા. તેમણે અમને બધાને સ્વામિનારાયણ ભગવાન અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજની વાત કરીને વ્યસન મૂકવા સમજાવ્યા.

બસ, તે દિવસથી મારું ભાગ્ય બદલાયું. મેં અને અમારા ગામના લોકોએ પ્રમુખસ્વામી મહારાજનાં ક્યારેય દર્શન કર્યાં નહોતાં. સંતોના મુખેથી માત્ર તેમની વાત સાંભળી હતી. તેટલામાં અમને લાગ્યું કે, આપણું જીવન સુધારવું જોઈએ. અને મારે તે જ દિવસે દારૂ છૂટ્યો. માંસ છૂટ્યું. સારું જીવન જીવવાનું નક્કી કર્યું. પ્રમુખસ્વામી મહારાજની આજ્ઞા મુજબ અમે રવિવારે સત્સંગસભા કરવાનું નક્કી કર્યું.

ધીરે ધીરે ગામમાં સત્સંગ થવા માંડ્યો. ગામનું વાતાવરણ બદલાવા માંડ્યું. વ્યસનો છૂટ્યાં એટલે ઘરની પરિસ્થિતિ પણ બદલાવા માંડી હતી.

થોડાક જ દિવસોમાં પ્રમુખસ્વામી મહારાજ નવસારી આવવાના હતા. તેમનાં દર્શનનો ખૂબ જ ઉત્સાહ હતો. જોકે તેમનાં દર્શન થયાં તે પહેલાં જ મેં મનોમન ગુરુ તરીકે તો તેમને સ્વીકારી લીધા હતા, પરંતુ હું નવસારી પહોંચ્યો અને તેમનું પ્રથમ દર્શન થયું તે કંઈક જુદી જ બાબત હતી. પ્રથમ દર્શન કરતાં જ અંતરમાં અપાર શાંતિ થઈ ગઈ.

હું તેમને રૂબરૂ મળ્યો ત્યારે મેં મારી બધી વાત કરી. તેમણે મને ખૂબ આશીર્વાદ આપ્યા અને કહ્યું : ‘ગણેશ, ક્યારેય વ્યસનો ન કરતો. હવે ભક્તિ અને સત્સંગ કરજે. ભગવાનને પ્રાર્થના કરજે, તારી પ્રગતિ થશે. ભગવાન તારું કલ્યાણ કરશે.’

સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ મુજબ ભક્તિ અને સત્સંગની સાથે પ્રગતિ કરવી - તે જ મારો જીવનમંત્ર બની ગયો. એમની પ્રેરણાથી મેં મિસ્ત્રી કામ શરૂ કર્યું. ત્યાર પછી પંચાયતમાં મને એક કામ મળ્યું. એમાં થોડુંક કમાયો. સ્વામીશ્રીએ મને વ્યસનોથી મુક્ત કરી દીધો હતો એટલે હવે સારી એવી બચત થતી હતી. તેમાંથી અમારા ગામમાં એક હરિમંદિર બનાવ્યું. સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી સંતોએ પણ ખૂબ મદદ કરી. ૧૫૦-૨૦૦ માણસ બેસે અને સત્સંગ કરે તેવી સુવિધા થઈ ગઈ. ત્યાં નિયમિત સત્સંગ થવા માંડ્યો.

શબરીને માતંગ ઋષિએ આશીર્વાદ આપ્યા હતા કે, ‘તારી ઝૂંપડીએ ભગવાન આવશે.’ એમ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે મને આશીર્વાદ આપ્યા હતા કે, ‘તું ભક્તિ કરજે, ભગવાન તારા પર કૃપા કરશે.’

સ્વામીશ્રીનાં એ વચન આજે સાચા અનુભવાય છે. ધીમે ધીમે પ્રગતિ કરતાં સ્વામીશ્રીની કૃપાથી આજે હું ગારખડી ગ્રામ-પંચાયતનો સરપંચ થયો છું. હું સરપંચ તરીકે ઊભો રહ્યો ત્યારે કેટલાક મને કહેતા હતા કે ‘બીજા બધા લાખો રૂપિયા ખર્ચ કરવાના છે અને તારી પાસે તો કાંઈ નથી. તું તો ગરીબ છે. તું કેવી રીતે ચૂંટણી લડી શકીશ ?’ પરંતુ કોઈને ક્યાં ખબર હતી કે મને આશીર્વાદનું બળ હતું, પૈસાનું નહીં ! અને સાચે જ, હું વધારેમાં વધારે મત લઈને જીત્યો હતો ! સરપંચ થયા પછી પણ મને એક જ વાત યાદ આવતી રહી : પ્રમુખસ્વામી મહારાજે કહ્યું છે, ભક્તિ કરજે અને પ્રગતિ કરજે, ભગવાન

તારું કલ્યાણ કરશે. તે મુજબ મેં ગામના ઉત્કર્ષમાં મન પરોવી દીધું. ગામમાં શૌચાલયની વ્યવસ્થા નહોતી. મેં ૮૦૦ શૌચાલયો બંધાવ્યાં. સ્વામીશ્રીના સત્સંગમાંથી જ પાઠ શીખતો ગયો, તેમ તેમ ગામના ઉદ્ધાર માટે કામ કરતો ગયો. ગામની કામગીરી વખણાવા લાગી. ગાંધીનગર અને દિલ્હીથી સાહેબો ચેકિંગ કરવા આવ્યા હતા. અમારા ગામની કામગીરી તેમને સારામાં સારી લાગી. એટલે અમારા ગામને ‘નિર્મળગ્રામ’ રાષ્ટ્રપતિ એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો. ગયા વર્ષે રાષ્ટ્રપતિ પ્રતિભા પાટીલના હસ્તે મને એ એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો. આ બધો જ યશ પ્રમુખસ્વામી મહારાજને છે.

મારી શકલ બદલાઈ તે સાથે મારા પરિવારની પણ શકલ બદલાઈ ગઈ. પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સત્સંગને કારણે મારાં પુત્ર-પુત્રીઓ પણ પ્રગતિના માર્ગે ચઢી ગયાં. ચારેક વર્ષ પહેલાં સ્વામીશ્રી નવસારીમાં હતા ત્યારે તેમનાં દર્શને ગયો હતો. સાથે મારો એક દીકરો હતો. સ્વામીશ્રી ભોજન કરતા હતા ત્યારે હું સામે બેસીને તેમનાં દર્શન કરતો હતો. તે વખતે સ્વામીશ્રીએ તેમની પાસે પડેલાં ઠાકોરજીના થાળમાંથી મારા દીકરાને લાડુ જમાડ્યો હતો અને ખૂબ આશીર્વાદ આપ્યા હતા. સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદથી તે સમયથી તેને પણ ભણવાની લગની લાગી અને હવે તે સારામાં સારા માર્ક્સ લાવીને પહેલા નંબરે આવે છે. બંને દીકરા અને એક દીકરીને સત્સંગનો રંગ છે. સૌ ખૂબ સંસ્કારી અને સુખી છે.

અમારા ગામમાં સંતો આવે છે ત્યારે એમને ઊતરવા માટે મારા ઘરમાં જ એક અલાયદો ઓરડો બનાવ્યો છે. સંતો પધારે ત્યારે સત્સંગનો સૌ લાભ લે છે.

થોડાંક જ વર્ષ પહેલાના મારા જીવનને યાદ કરું છું અને આજના મારા જીવનને જોઉં છું ત્યારે મને કલ્પના પણ નથી આવતી કે મારો ઘાટ કેવી રીતે બદલાઈ ગયો ! હું બધાને કહું છું કે આ બધું જ પ્રમુખસ્વામી મહારાજની કૃપાનું પરિણામ છે. મારાં પત્નીને પણ કહું છું કે આ બધો પ્રમુખસ્વામી મહારાજના તિલકનો જ પ્રભાવ છે. મારા કલેક્ટર સાહેબ અને બીજા સાહેબોને પણ હું એ જ કહું છું. હું સરપંચ તરીકે ગ્રામસભાઓમાં જાઉં છું ત્યારે તિલક-ચાંદલો કરીને ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજને પ્રાર્થના કરીને જાઉં છું. મોટે ભાગે ગ્રામસભા બોલાવીએ એટલે લડાઈ-ઝઘડા હોય જ. પરંતુ મારો અનુભવ છે, તિલક-ચાંદલો અને પ્રાર્થનાને કારણે બધું કાર્ય શાંતિથી થાય છે. ‘સ્વામીની વાતો’ની નાની પુસ્તિકા (૨૦૦ વાતો) હંમેશાં ખિસ્સામાં જ રાખું છું. તેમાંથી પ્રેરણા મેળવું છું.

અમારા ગામના શૈલેશભાઈ, કિશોરભાઈ અને બીજા ઘણા બધા લોકોનાં જીવનમાં પણ આવો જ અનુભવ છે. અમે બધાય એકબીજાના સાક્ષી છીએ. મને પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પ્રેમ મળ્યો છે. એમને ગુરુ કર્યા ત્યારથી એક વિશ્વાસ છે આવા સંત દુનિયામાં અજોડ છે. એ વિશ્વાસમાં આનંદપૂર્વક પ્રગતિ કરું છું, ભક્તિ કરું છું. ગુરુકૃપાથી એક સાવ અધમ અને નીચે પડેલા માણસની શી પ્રગતિ થાય છે તેનું એક જીવંતું જાગતું ઉદાહરણ હું છું. ♦

તે એ દિવસ હતો, જેણે મને બદલી નાંખ્યો...

■ ડેરેક બીઅર્ડ (ડેલ)

ઇમિગ્રેશન ઓફિસર, લંડન, ઇંગ્લેન્ડ

ઘણીવાર આપણા જીવનમાં એવી કંઈક બાબત બને છે કે જ્યારે પાછળથી તેના પર વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે એમ બોલી ઉઠાય છે : ‘હા, તે જ એ દિવસ હતો, જેણે મારી જિંદગી બદલી નાખી...’

મારા માટે એવું જ કંઈક બન્યું હતું.

ખ્રિસ્તી ધર્મ મને જન્મજાત વારસામાં મળ્યો હતો. પરંતુ એ ધર્મ પ્રત્યે મને કોઈ દિલચ્છપી ક્યારેય જાગી નહોતી. મારા બ્રિટિશ પિતા બ્રિટિશ લશ્કરમાં જોડાયા હતા. ૧૯૫૦ના દાયકામાં તેમણે હૉંગકોંગ, ઈજિપ્ત વગેરે દેશોમાં બ્રિટિશ લશ્કરમાં ફરજ બજાવી હતી અને ત્યારબાદ ઇંગ્લેન્ડમાં જ વ્યવસાય કરતા હતા. એક લશ્કરી અધિકારીના ઘરમાં હોય તેમ અને એક અંગ્રેજ પરિવારમાં જેમ સહજ હોય છે તેમ મારે માટે પણ દારૂ, નોનવેજ બધું સાવ સહજ હતું. મેં મારું ભણતર પૂરું કર્યું અને એક સારી નોકરીમાં હું ગોઠવાઈ ગયો.

મારે માટે ભક્તિ કે શ્રદ્ધા એવી બાબત હતી જ નહીં કે જેના માટે હું તલસતો હોઉં. મારે પોતાનું ઘરનું ઘર હતું, થોડી કંટાળાજનક પરંતુ સ્થિર નોકરી હતી, મિત્રો અને શોશલ જિંદગી હતી. જો કે મને જ્યારે કંઈક અજુગતું બની જાય ત્યારે ચિંતા પણ થવા લાગતી અને મને એમ લાગતું કે આ મુશ્કેલીમાંથી નીકળવાનો કોઈ રસ્તો દેખાતો નથી ત્યારે હું નિરાશ થઈ જતો. કશાયમાં શ્રદ્ધા જેવું તત્ત્વ મેં મારામાં ક્યારેય જોયું નહોતું કે અનુભવ્યું નહોતું. હું માત્ર એમ જ વિચારતો હતો કે હું એક નોંધપાત્ર સુખી ઇંગ્લીશમેન છું, મારા એક નાના કિલ્લાનો રાજા છું.

પરંતુ જૂન ૧૯૬૬માં બધું જ બદલાઈ ગયું. મારે મારી સાથે કામ કરતી એક કન્યા સાથે લગ્ન કરવાં હતાં. અને તે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં માનતી હતી. મેં એની સામે લગ્નનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો ત્યારે જવાબમાં તેણે મને ચોંકાવ્યો : ‘Bapa is in London, You will have to ask him first.’ એટલે કે બાપા લંડનમાં છે અને તારે પહેલાં તેમની રજા લેવી પડશે ! મેં વિચાર્યું કે ‘બાપા’ એ વળી કોણ છે કે જેને મારી સમગ્ર જિંદગીનો નિર્ણય લેવાનો અધિકાર હોય ? એ કન્યાના મુખેથી હું આજે પહેલી વખત એ વ્યક્તિ વિશે સાંભળતો હતો. છતાં ‘બાપા’ એટલે કે પ્રમુખસ્વામી મહારાજને મળવા માટે મંદિરે જવાની મેં એ કન્યાને હા પાડી. હું ધાર્મિક નહોતો, હું વર્ષોથી ચર્ચમાં ગયો નહોતો અને મંદિર તો મેં ક્યારેય જોયું સુદ્ધાં નહોતું !

અને એ દિવસ આવી ગયો. હું મંદિરે ગયો. હું ખૂબ નર્વસ થઈ ગયો હતો. બાપાની મુલાકાત માટે લોકો ખૂબ મોટી સંખ્યામાં રાહ જોતાં ઊભા હતા. વેઈટીંગરૂમ પણ ચીકાર હતો. અને લાઈન ઘણી લાંબી હતી. સૌ કમે કમે બાપાને મળવા જતા હતા. અને જ્યારે મારો વારો આવ્યો ત્યારે મારી જિંદગી બદલાઈ ગઈ. એ એક એવો અનુભવ હતો કે જે આજેય હું એવો ને એવો જ અનુભવી શકું છું. અચાનક જ એ સમગ્ર મુલાકાત ખંડમાં મને બીજું કોઈ જ દેખાતું નહોતું, કોઈનો અવાજ મને સંભળાતો નહોતો. માત્ર હું, બાપા અને એક સાધુ સિવાય મને બીજું કશું દેખાતું નહોતું ! બાપાએ તેમના હાથમાં મારો હાથ લીધો, મારી વાત સાંભળી, અને મને ખૂબ આશ્ચર્યકારક લાગ્યું કે બાપાએ કહ્યું : ‘તમે બંને લગ્ન કરજો, સુખી થશો, આશીર્વાદ છે.’ તે સમયે બાપામાં જે દિવ્યતા હતી તે હું અનુભવી શકતો હતો. હું આ પહેલાં આટલો સુખી અને આનંદિત ક્યારેય નહોતો. બાપા મને કંઈક શાંતિ અને દિવ્ય

પ્રેમની એવી નવી ભૂમિકા પર લઈ ગયા કે જેને જોવા માટે હું સ્વપ્ન સેવતો હતો, જેણે મને અતિ પ્રભાવિત કરી નાખ્યો હતો. સ્વામીબાપાના સાંનિધ્યમાં વીતાવેલી એ થોડી જ મિનિટોએ મને ભગવાનમાં એવી દૃઢ શ્રદ્ધા જગાવી દીધી કે આજ સુધી તેમાં ક્યારેય ચૂક આવી નથી !

મારા જીવનમાં પહેલાં હું સ્વામિનારાયણ નહોતો તેનો મને પશ્ચાત્તાપ નથી થતો, હું તો એમ માનું છું કે તેને કારણે તો હું સીધો જ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ પાસે જઈ શક્યો છું. મારા જીવનમાં તે જ બાબતે મોટો વળાંક આપી દીધો. મારા ઘરમાં લાકડાનું સરસ ઘરમંદિર છે, તેમાં અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજ અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજની મૂર્તિ પધરાવી છે. ઘરમાં દરરોજ આરતી-થાળ-પૂજાપાઠ થાય છે. આજે હું દરરોજ પ્રાતઃપૂજા કરું છું ત્યારે મને દિવ્ય જ્ઞાન અને પ્રેરણા આપવા બદલ, તેમજ મારા જીવનને આનંદમય આધ્યાત્મિક માર્ગે વાળનાર બાપાનો હું રોજ આભાર માનું છું. હું કંઈ પૂર્ણ નથી. મારે પણ જિંદગીમાં ખરાબ દિવસો આવ્યા છે, પરંતુ ક્યારેય ખરાબ અઠવાડિયું નથી આવ્યું ! જ્યારે જ્યારે સંજોગો કઠણ આવ્યા છે ત્યારે ત્યારે સ્વામીબાપાનું સ્મરણ મને તેમાંથી પાર ઉતારી દે છે. હવે તેમની સાથે મારે એવો એક તાર સંધાઈ ગયો છે કે તેઓ મારી સાથે પ્રત્યક્ષ ન હોય તો પણ મને ખૂબ આત્મીયતાનો અનુભવ થાય છે. બાપા સાથેની આ પ્રીતિને કારણે મારા હૃદયમાં હવે ગુસ્સાને પણ સ્થાન રહ્યું નથી.

હું ખૂબ સદ્ભાગી છું. ૧૯૮૭માં ડિસેમ્બર માસમાં હું બાપાના જન્મજયંતી ઉત્સવમાં દર્શને ગયો હતો, ત્યારે બાપાએ મને સામેથી બોલાવ્યો હતો. વિવેકસાગર સ્વામીએ મને કહ્યું હતું કે લંડનમાં હું બાપાને મળ્યો ત્યારથી બાપા મને ઓળખે છે. અને જ્યારે આખો દિવસ બાપા અનેક લોકોને દરરોજ મળતા હોય ત્યારે આવી રીતે મારા જેવાને પણ યાદ રાખે એ બાબત જ નત- મસ્તક બનાવી દે છે, હૃદયને પ્રભાવિત કરી દે છે.

૧૯૮૬માં બાપાને જે નર્વસ થયેલો હું મળ્યો હતો, તેના કરતાં આજે હું તદ્દન જુદી વ્યક્તિ છું. હું વિચારી શકતો હતો તેના કરતાંય વધુ સુખમય જીવન અને સુખદ અનુભવ તરફ લઈ જનાર પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને બી.એ.પી.એસ. સંસ્થા મારા માટે પ્રેરણાની ગંગોત્રી છે. મારું એ સદ્ભાગ્ય છે કે તે દિવસથી આજ પર્યંત મેં અનેક અદ્ભુત અવસર નિહાળ્યા છે. ગાંધીનગરનું અક્ષરધામ, અમદાવાદમાં શતાબ્દી મહોત્સવ, દિલ્હીમાં અક્ષરધામનો ઉદ્ઘાટન સમારોહ, ગઢડા, ગોંડલ, સારંગપુર,... અને એ યાદી હજુ ખૂબ લાંબી છે. હું જ્યાં જ્યાં ગયો છું ત્યાં ત્યાં મને એક વસ્તુ અવશ્ય જોવા મળી છે : સંતો તરફથી ખૂબ સ્નેહભર્યો સત્કાર. અને બાપા તો જાણે હંમેશા સાથે જ છે !

બસ એટલે જ હું ક્યારેય નહીં ભૂલી શકું એ દિવસ, ‘જે દિવસે મારી જિંદગી બદલી નાંખી...’

આ સાથે મારી લાગણીઓને એક કાવ્યરૂપે* પ્રસ્તુત કરું છું :

મંદિર મધ્યે સ્થિર થઈ, નીરખતાં દિવ્ય નયનોમાં,
સરી ગયાં દુન્યવી બંધનો, કરી મુક્ત તાપ-થાકથી.

અંતરે ધારી હતી કંઈક એવી જ ચમત્કૃતિ,
નીરખ્યા ભગવે સજ્જ, નીતરતા, ભર્યા ભર્યા સ્નેહથી.

નીસર્યો ઘેરાઈ મહેક પુષ્પોની, વસંત મિજાજે,
જોઈ મૂર્તિ મનોહર, સુવર્ણ મઢિત, શોભતી પાવન ખંડે.

શા કાજે અવતર્યો, મથતો તાગ કાઢવા મહી,
ત્વરિત ગ્રહી કર મારો, શિરે કોમલ હસ્ત ધરી, બાપા કહે...

‘હૃદય તમ ભગવદ્ નિજાનંદ લાધશે,
પરમાત્મા પથદર્શક હશે તો સુખ જ થશે.’

આશીર્વાચને ચમક્યો ચહેરો, સમય થયો સ્થિર,
અચાનક ઊછળ્યો, કૂદ્યો, સ્વત્વની સમજણથી.

પ્રેરાઈ ‘બાપા’ના પુણ્યકારી, નિઃસ્વાર્થ કર્મો થકી,
કરું પ્રારંભ યાત્રાનો, ભલે ને બાકી રહ્યાં જોજનો પામવા પ્રભુ.

સ્મરું છું તે સુખકારી દિન, નિહાલ કર્યો ‘બાપા’એ,
સંસ્કારી, તરતો મૂક્યો, મુજને ભવ-સાગરે...

શબ્દદેહે શું કહું ? ક્યાં પહોંચ્યો તમ થકી,
નવીનતમ, દિવ્ય દુનિયા રચાઈ, જીવન સુખસાગરે.

જેમણે મને આધ્યાત્મિક એજન્સી આપી...

■ માર્કડભાઈ એસ. પટેલ

બિઝનેસમેન, મુંબઈ

કોઈ આપણને ટકોર કરે અને આપણે જીવનમાં પરિવર્તન લાવીએ, એ એક બાબત છે અને વિના ટકોરે કોઈના માત્ર સાંનિધ્યથી આપણું જીવન બદલાઈ જાય, એ એક વિશિષ્ટ બાબત છે.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સાંનિધ્યમાં મને એવો અનુભવ થયો છે. આમ તો મેં એમનું નામ પણ સાંભળ્યું નહોતું. મુંબઈમાં ધીકતા ધંધાની સાથે મારા પિતાશ્રી વેદાંતી સંન્યાસીઓનાં જ્ઞાન-વ્યાખ્યાનોમાં રત રહે અને ઘરે ક્યારેક ક્યારેક એવા સંન્યાસીઓને પધરાવે. મારી દુનિયા સાવ જુદી હતી. જોકે હું સાવ નાસ્તિક નહોતો. હું અને મારાં પત્ની શિવભક્ત. મુંબઈમાં બાબુલનાથ મંદિરે અમે દર્શને કે ફરવા જઈએ. આટલામાં અમારો ધર્મ સમાઈ જતો હતો. ભારતભરના અનેક વિખ્યાત સાધુ-મહાત્માઓ અને પ્રકાંડ વિદ્વાન સંન્યાસીઓનો આસ્વાદ લેનારા મારા પિતાશ્રીના જીવનમાં ૧૯૮૦ના અરસામાં અચાનક વળાંક આવ્યો. તેઓ જેને તિરસ્કારતા હતા એ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયની એક અલગ શાખાના સંત પ્રમુખસ્વામી મહારાજમાં તેઓ હર્ષદભાઈ દવેના યોગથી આકર્ષાયા ! તેના કારણે મેં પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું નામ સાંભળ્યું હતું. ૧૯૮૨માં મુંબઈમાં અમારા ઘરે પ્રમુખસ્વામી મહારાજની પધરામણી થઈ. ઘરે પૂર્વે ઘણા સંન્યાસીઓ આવી ગયા હતા. એટલે આ એવા એક વધુ મહાત્મા આવ્યા છે, એ સિવાય મારા મનમાં કોઈ જ વિશેષ ભાવ જાગ્યો નહોતો. યોગાનુયોગ તેઓ આવ્યા તે જ દિવસે મારા સુપુત્ર પાર્થશનો, જન્મ બાદ ૩૧મા દિવસે ઘરમાં પ્રવેશ થતો હતો. સ્વામીશ્રીએ તેને વર્તમાન ધરાવ્યાં, કંઠી પહેરાવી, તે સમયે પણ હું તો ભાવશૂન્ય હતો. પરંતુ સ્વામીશ્રી ઘરમાંથી વિદાય થયા ત્યારે એમ લાગ્યું કે આપણા ઘરમાં કંઈક બદલાયું છે. જાણે કે ઘરમાં પવિત્રતા આવી હોય એવું લાગવા માંડ્યું. અનાયાસે તેમના પ્રત્યે આકર્ષણ થયું.

૧૯૮૪માં મુંબઈમાં દુબઈના સિંધી શેઠ લખાલુલાને ત્યાં સ્વામીશ્રી પધાર્યા હતા. મારા પિતાજી તેમનાં દર્શને ત્યાં ગયા ત્યારે સ્વામીશ્રીએ તેમની સમક્ષ અમને બંને ભાઈઓને યાદ કર્યાં. ઓફિસે આવીને પિતાજીએ તેની વાત કરી એટલે તેમના કહેવાથી અમે બંને ભાઈઓ સ્વામીશ્રીનાં દર્શને ત્યાં ગયા. સ્વામીશ્રીએ ખૂબ પ્રેમથી અમને આવકાર્યા અને માત્ર એટલું જ કહ્યું કે ‘હવેથી બંને ભાઈઓએ નિયમિત મંદિરે આવવાનું. તમે મોટા છો, માટે તમારે દર અઠવારિયે અને આ નાનો ભાઈ છે, એટલે તેણે દર પંદર દિવસે મુંબઈમાં દાદર મંદિરે જવાનું.’

અમે તેમને હા તો પાડી, પરંતુ અમને ખબર નહોતી કે અમારા જીવનના ઘડતરની આ કેવી વિલક્ષણ શરૂઆત હતી !

તે સમયે શરાબ મારી રગેરગમાં હતો. માંસાહાર મારો પ્રિય શોખ હતો. સિગારેટ-સ્મોકિંગ સિવાય હું દિવસ વિતાવી પણ શકું નહિ. શીપબ્રેકિંગ એજન્સી અને ઓટોમોબાઈલ્સ ટ્રેડિંગના અમારા બિઝનેસને કારણે મારે મુંબઈના અનેક ધુરંધર ઉદ્યોગપતિઓના નબીરાઓ સાથે ગાઢ દોસ્તી હતી. વિલાસ અને વૈભવમાં પૈસાનો ધુમાડો કરવાનું મારામાં એક ગાંડપણ હતું. અમારી બર્થ-ડે પાર્ટીઓ પણ એવી વિલાસમય હતી. મોંઘી ફાઈવસ્ટાર હોટલમાં મોટા સ્વીટ અને રૂમો રાખીને મિત્રો સાથે બર્થ-ડે પાર્ટીઓ ઊજવતો અને અમદાવાદ, દિલ્હી, મદ્રાસ વગેરે શહેરોમાંથી મિત્રો બોલાવીને શરાબની મિજલસમાં ચકચૂર થઈ થઈ જતો. બે દિવસની પાર્ટીમાં હજારો રૂપિયાનો ધુમાડો થઈ જતો.

પરંતુ સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી મંદિરે આવતો થયો અને ધીમે ધીમે મારામાં પરિવર્તન આવવા લાગ્યું. વર્ષોવર્ષ સ્વામીશ્રીને મળવાનું થતું રહ્યું, તેમની વાણી સાંભળતો રહ્યો અને મારા વિચારો ધીમે ધીમે બદલાવા લાગ્યા. હું પૂજા કરતો થયો, તિલક-ચાંદલો કરતો પણ થયો, પરંતુ માંસાહાર, શરાબ, સ્મોકિંગ - બધું જ કરતો ! હું સ્વામીશ્રી પાસે જતો ત્યારે હું તેમને તે વિષે કાંઈ કહેતો નહોતો. છતાં જાણે સ્વામીશ્રી તે જાણતા જ હોય તેમ તે વિષે એક મૌન વાર્તાલાપ ચાલતો. તેના પ્રભાવે ૧૯૮૭માં એક દિવસ મને એમ થયું કે હવે મારે માંસાહાર બંધ જ કરી દેવો છે. અને તે સાથે જ નોનવેજ છૂટી ગયું. પહેલાં મુંબઈમાં રસ્તા પર ચિકન ભરેલી લારી જોતો ત્યારે મને મજા આવતી. ધીમે-ધીમે મને એમ થવા લાગ્યું કે આ બીચારાં ચિકન(મરઘાં) દયાને પાત્ર છે. પરંતુ રાત્રે ચિકન ખાવા પહોંચી જતો ! ક્યારેક ઘરે જાઉં ત્યારે બધાને કહું કે ‘હવે ચિકન નથી ખાવું,’ ત્યારે બધાં હસી કાઢતાં અને કહેતાં કે ‘આજે વધારે પીધું લાગે છે !’ પરંતુ સ્વામીશ્રીની પ્રેરણાથી અચાનક જ ચિકન છૂટી ગયું ! એટલી હદ સુધી કે હવે રસ્તા પર જતાં ચિકનને જોઉં છું તો મને ચીતરી ચઢે છે, ખાવાનું તો બાજુએ રહ્યું !

જોકે ચિકન છોડ્યા પછી પણ મારે ‘પીવા’નું તો હજુ ચાલુ જ હતું. ૧૯૮૨માં ગાંધીનગરમાં અક્ષરધામ ઉદ્દઘાટન વખતે ૩૫ દિવસ મહોત્સવ પૂર્વે એક સેવાની જવાબદારી મેં લીધી હતી. તે વખતે હું ગાંધીનગરની હોટલ હવેલીમાં રોકાયો હતો. દિવસે મહોત્સવમાં સેવામાં જાઉં, પરંતુ રાત્રે શરાબ પીવા જોઈએ જ. અમદાવાદથી મારા ધનાઢ્ય મિત્રો આવે તેની સાથે રાત્રે મિજલસ કરવાની. ૧૯૮૨ની ૩૦મી ઓક્ટોબરે સ્વામીશ્રીએ ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી સાથે યોગીશતાબ્દી અને અક્ષરધામ મહોત્સવના સ્વામિનારાયણ નગરનું ઉદ્દઘાટન કર્યું, ત્યારે સ્વામિનારાયણ નગરના મુખ્ય દરવાજાના સ્પોન્સરર એક ઉદ્યોગપતિ વતી હું ત્યાં હાજર હતો. મને યાદ છે, તે દિવસે સ્વામીશ્રીએ આશીર્વાચનમાં વ્યસન ન કરવાની વાત કરી હતી. બપોરે હું હોટલ પર ગયો ત્યારે સ્વામીશ્રીની એ વાત મારા મનમાં એવી ઘૂંટાવા લાગી કે મનોમન નક્કી કર્યું કે હવે શરાબ છોડવો છે અને આજે જ સ્વામીશ્રીનાં ચરણોમાં મૂકી દેવો છે. હું તિલક-ચાંદલો કરું અને શરાબ પણ પીઉં, તે કેટલું ખરાબ કહેવાય ! મેં મનોમન સ્વામીશ્રીને પ્રાર્થના કરી કે તમે જ મને આ શરાબના વ્યસનમાંથી બહાર કાઢો, હું મારી જાતે નહીં નીકળી શકું. અને તે જ દિવસે સાંજે હું મહોત્સવ સ્થળે ગયો. મેં ઘનશ્યામપ્રસાદ સ્વામી અને વિવેકસાગર સ્વામીને મારી વાત કરી. તેઓ મને સ્વામીશ્રી પાસે લઈ ગયા. સ્વામીશ્રી મહાનુભાવો વચ્ચે મંચ ઉપર હતા. સભા ચાલુ હતી. વિવેકસાગર સ્વામીએ મારી વાત સ્વામીશ્રીને કરી. સ્વામીશ્રીનો પ્રતિભાવ જોઈને મને આશ્ચર્ય થયું. કારણ કે હું તિલક-ચાંદલો કરીને પણ શરાબ પીતો હતો, તે બદલ સ્વામીશ્રીની આંખોમાં નહોતો તિરસ્કાર કે નહોતી ઘૃણા ! એક અપરંપાર કરુણા હતી. એ અદ્ભુત કૃપાદષ્ટિ કરીને એમણે અંદરથી સાવ પિગળાવી દીધી. મને ઠપકો આપવાને બદલે ઊલટાના મને ખૂબ આશીર્વાદ આપ્યા અને આનંદપૂર્વક કહ્યું : ‘માર્કડભાઈ, તમારે જેમ હીરોહોન્ડા અને બીજી ગાડીઓની એજન્સી છે, તેમ આજે તમને

એક બીજી એજન્સી આપું છું. તમે વ્યસન છોડ્યું છે તો આજે તમને શાસ્ત્રીજી મહારાજ અને યોગીજી મહારાજની એજન્સી આપું છું. એ એજન્સી વ્યસન છોડાવવાની છે. તમે આજે વ્યસન છોડો છો તો હવે બીજાને પણ વ્યસન છોડાવો. આ એજન્સી લઈને તમે જેને જેને વાત કરશો તે બધાનાં વ્યસન પણ છૂટી જશે.’

સ્વામીશ્રીના એ શબ્દો મારે મન જીવનનો એક નવો અધ્યાય બની ગયા. મારું પરિવર્તન જોઈને મારા વર્તુળના સૌ કોઈ ચકિત તો થઈ ગયા, પરંતુ આજે સ્વામીશ્રીના એ વચનને કારણે મુંબઈના અનેક ધનાઢ્ય નબીરાથી લઈને લગભગ ૬૦ જણાને વ્યસનમુક્ત કરી શક્યો છું, તેનું મને જ આશ્ચર્ય થાય છે !

મેં જ્યારથી સ્વામીશ્રીને ગુરુ તરીકે સ્વીકાર્યા છે, ત્યારથી તેઓશ્રીએ મારા યોગ અને ક્ષેમનું સુકાન સંભાળ્યું છે તેનો મને અનેક વખત અનુભવ થયો છે. અનેક વખત તેમના અંતર્યામીપણાનો અનુભવ થયો છે. મારા જીવનમાં આર્થિક, સામાજિક, કૌટુંબિક અનેક મુશ્કેલીઓ આવી, પરંતુ દરેક વખતે સ્વામીશ્રીએ તેમાંથી પણ મને હેમખેમ ઉગાર્યો છે.

૧૯૮૫માં મુંબઈમાં ઊજવાયેલા સ્વામીશ્રીના અમૃતજયંતી મહોત્સવમાં સ્વામીશ્રીએ મને અને મારા પરિવારને સંપૂર્ણ સત્સંગના રંગે રંગી નાખ્યા. મારી બે પુત્રીઓ અને પુત્ર સહિત અમે સૌ સ્વામીશ્રીના રંગે રંગાઈ ગયાં હતાં. મારું હવે આમૂલ પરિવર્તન થઈ ગયું હતું. ૧૯૮૬માં નાગપુરમાં હું સ્વામીશ્રીનાં દર્શને ગયો ત્યારે મેં તેમને વિનંતી કરી : ‘મારે હવે ધંધો, ઘરબાર બધું છોડીને, નિવૃત્તિ લઈને આપની સંસ્થામાં આજીવન સેવામાં જોડાઈ જવું છે.’ સ્વામીશ્રીએ આશીર્વાદ આપતાં મને કહ્યું હતું : ‘તમે પહેલાં ઘરની જવાબદારી પૂરી કરી લો, પુત્રીઓનાં લગ્ન પૂરાં કરી લો, પછી હું તમને બોલાવી લઈશ.’

મેં નક્કી કર્યું હતું કે સંસ્થાને ૧૦૦ વર્ષ પૂરાં થશે ત્યારે મારી જિંદગીનાં ૬૦ વર્ષ પૂરાં થશે, તે દિવસે ઘર છોડી દેવું છે, પછી ક્યારેય ઘર તરફ જોવું નથી. પરંતુ તે પહેલાં સ્વામીશ્રીએ જ ૨૦૦૫માં મને દિલ્હીમાં સેવા માટે બોલાવી લીધો.

હવે હું અક્ષરધામમાં સેવામય છું અને અહોરાત્ર સાચા અર્થમાં અક્ષરધામની પ્રાપ્તિનો આનંદ માણું છું. જીવનની ધન્યતાની આથી વિશેષ કોઈ કલ્પના મેં ક્યારેય કરી નહોતી.

જેમને લીધે ક્ષત્રિયકુળની રસમો બદલાઈ...

■ યુવરાજસિંહ મહેન્દ્રસિંહ રાઠોડ

રોડ કોન્સ્ટ્રાક્ટર, જામળા, સાબરકાંઠા

અમારું મૂળ વતન રાજસ્થાનમાં નાગોર પાસે આવેલું ઘાંધોલી ગામ. સને ૧૯૧૧માં ઈડરના મહારાજા તરફથી અમારા વડવાઓને સાબરકાંઠા જિલ્લાના જામળાની જાગીરી મળેલી. ત્યારથી અમે અહીં વસીએ છીએ. ‘Whos and Who’ નામના પુસ્તકમાં અમારી વંશાવલિમાં મારા પિતાજી સુધીનો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ છે. જેમાં ઉપરોક્ત વિગતોનો સમાવેશ થાય છે.

અમારો વ્યવસાય રોડ બાંધકામનો છે. અમારા સંયુક્ત પરિવારમાં ૧૫ સભ્યોનું કુટુંબ છે. મારો ભાઈ ઘનશ્યામસિંહ પણ મારી સાથે જ વ્યવસાયમાં જોડાયેલ છે.

મેં સ્નાતક સુધીનું શિક્ષણ અમદાવાદમાં લીધું. હું જ્યારે કોલેજમાં અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે મારો મિત્ર હતો સંજય પાઠક. તે ઘણી વાર શાહીબાગ સ્વામિનારાયણ મંદિરે દર્શને આવતો. તેની સાથે હું પણ શાહીબાગ મંદિર આવતો, પણ હું બાઈક ઉપર બહાર જ બેસી રહેતો. હું મારા મિત્રને કહેતો કે હું રાજપૂત છું, માંસાહાર કરું છું, એટલે મારાથી અંદર ન અવાય. એ લોકો દર્શન કરીને પાછા આવતા.

અમે ક્ષત્રિય રાજવી પરિવાર, એટલે અમારી રીત-રસમ એવી. અમારા ઘરમાં મહેમાન આવે તો પ્રથમ દારૂની બોટલ મૂકવામાં આવતી. દર રવિવારે શિકાર કરવા જતા, બકરાનો બલિ પણ ચડાવતા. આવાં જ બધાં કુકર્મો અમે વારસાગત કરતા આવ્યા છીએ.

૨૦૦૨માં સ્વામીશ્રીની જન્મજયંતી હિંમતનગરમાં હતી. હું મારા મિત્ર હિતેષભાઈ કરીને આપણા સત્સંગી છે એમના ત્યાં બેઠો હતો. તેમણે કહ્યું કે ‘અહીં મોટો સમૈયો થવાનો છે તો અહીં માટીનું કામ કરવાનું થશે.’ મારા મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે આ કામ મને મળે તો સારું. પરંતુ ત્યારે કામ તો ચાલુ થઈ ગયું હતું. આ સમયમાં મને અણધાર્યું રતનપુરના આયરભાઈ જોડે એક્સપ્રેસ હાઈ-વેનું કામ મળ્યું. સ્વામીશ્રીએ બાપુને બોલાવ્યા. આયરભાઈ સ્વામીશ્રીને મળ્યા. અમે રાજપૂત એટલે કોઈપણ ધાર્મિક કામમાં આગળ જ રહીએ. પછી અમે ડંપરો, રોલર, મોટર રોડ, ૮-૧૦ મશીનો એ બધું જ લાવ્યા સમૈયામાં અને બધી જ જમીનનું લેવલીંગ કરી આપ્યું. બસ એ જ દિવસથી બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાનો મહિમા સમજાવા માંડ્યો.

મૂળ અમે રાજપૂત એટલે સ્વભાવે પણ ગરમ. આ સમયે વ્યસન અને બધું જ ચાલું હતું. એટલે થતું કે આવી સંસ્થામાં ના જવાય. પરંતુ ધીમે-ધીમે પ્રવેશતા ગયા, તેમ-તેમ વારસાગત કુકર્મો પણ દૂર થતાં ગયાં.

પિતાજીએ ધાર્મિક કાર્યોમાં ઘણી બધી સેવાઓ કરી, અનેક મહાત્માઓને મળ્યા, પરંતુ હું ૨૦૦૨માં બાપા તેમની જન્મજયંતીના દિવસે હિંમતનગરમાં પધાર્યા હતા, ત્યારે શ્રીરંગસ્વામી બાપાનાં દર્શન માટે ઉતારામાં લઈ ગયા. પ્રમુખસ્વામી મહારાજને પ્રથમવાર મળવાનું હતું ત્યારે હું ચોથી-પાંચમી લાઈનમાં દૂર હતો. મેં તેમની આંખોનું તેજ જોયું અને પ્રતીતિ આવી ગઈ કે ‘આ જ સાચા ગુરુજી છે.’ સ્વામીશ્રીનાં દર્શન કર્યાં કે તરત જ રૂવાંટા ઊભા થઈ ગયા. તેમનું શુદ્ધ હૃદય અને સચ્ચાઈ જોઈને મારા આત્માએ અનુભવ્યું કે ‘આ જ સાચા સત્પુરુષ છે.’

સ્વામીજીની ૨૦૦૩માં કલકત્તામાં જન્મોત્સવ વખતે હું કલકત્તા ગયો હતો, ત્યારે મેં દૂરથી દર્શન કર્યાં હતાં. પછી બોચાસણમાં જન્મજયંતી થઈ ત્યારે પણ મળવાનું થયું. અમદાવાદમાં પણ એકવખત સ્વામીશ્રીનાં દર્શન થયાં. ત્યારબાદ દિલ્હી અક્ષરધામના ઉદ્ઘાટન વખતે ૭ નવેમ્બરે સ્વામીશ્રીનાં દર્શનનો લાભ મળ્યો.

પ્રમુખસ્વામી મહારાજના સત્સંગમાં આવ્યા પછી મારામાં ખૂબ જ પરિવર્તન આવ્યું. મને ખૂબ જ ગુસ્સો આવતો તે બિલકુલ ઓછો થઈ ગયો. રવિવારનો શિકાર, બલિ ચડાવવાનું, દારૂ-માંસાહાર સંપૂર્ણ સજ્જડ બંધ થઈ ગયું. પછી નિયમિત પૂજા કરવા લાગ્યો. મેં સ્વપ્નેય વિચાર્યું નહોતું કે હું મારી મનગમતી વસ્તુથી દૂર રહી શકીશ, પણ પ્રમુખસ્વામી પાસે જઈને મૂક્યું અને મનમાંથી જ થયું કે આ બધાંથી દૂર રહેવું છે, સત્સંગ કરવો છે, બધું જ પરિવર્તન થયું અને સંતોષકારક જીવન થઈ ગયું.

દિવાળી કે હોળીના દિવસો હોય ત્યારે અમારા સંબંધીઓ મળવા આવતા એમને અમે પહેલા માંસ-ઈંડા અને દારૂ આપતા. તેને આઠ વર્ષ થયાં. અત્યાર સુધી કોઈને પણ અભક્ષ વસ્તુ આપી નથી.

બીજું પરિવર્તન એ કે અમે રોજ ૧૧-૦૦ વાગે ઊઠતા. કારણ કે બધું લીધું હોય એટલે સવારમાં મોડા ઊઠતા. અત્યારે રોજ સૂર્ય ઊગ્યા પહેલા ઊઠી અને પરવારીને કામ-ધંધે જતા રહીએ. બાળકો ઘરની બહાર જાય એટલે ‘જય સ્વામિનારાયણ’ અવશ્ય કરે. ગાડીમાં બેસીએ ત્યારે પ્રથમ આરતી અને ધૂન જ વગાડવાનો બાળકો આગ્રહ કરે.

અમે શાકાહારી અને સત્સંગી થયાં એટલે સગાવહાલા હસી મજાક ઉડાવતા. પણ ધીમે-ધીમે એ લોકોને ખબર પડી કે એમની લાઈફ ચેન્જ થઈ છે અને એ લોકોની ખૂબ તરક્કી થઈ છે.

રાજસ્થાનના વેવાઈપક્ષના સગાઓ તરફથી સૌને થયું કે અમે માતાજીમાં માનતા હતા, એમાંથી કઈ રીતે તમે સ્વામિનારાયણમાં જતાં રહ્યાં ! સગા-વહાલા ઘણી મનવાર કરે, પણ આપણે પીવાનું-લેવાનું જ નહીં. અમારી રાજપૂત કોમના અન્ય લોકો પણ સત્સંગી થયા છે, ગામમાં પણ ૬૦ ટકા લોકો સત્સંગી થયા છે.

કુટુંબમાં ૬૦ ટકા લોકોએ માંસાહાર બંધ કર્યો છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજની કૃપાથી બધું જ પવિત્ર થઈ ગયું છે.

મારાં પત્નીના પિયરમાં તો મોટું પરિવર્તન આવ્યું છે. તે લોકો અઠવાડિયામાં છ દિવસ નિયમિત શિકારે જતાં. જ્યારથી તેઓને સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો મહિમા સમજાયો છે, ત્યારથી તેઓ ભાગ્યે જ કોઈ મોટો કર્મચારી કે મોટો માણસ આવ્યો હોય ત્યારે જ શિકાર કરવા જાય છે. આમ, મોટે ભાગે શિકાર કરવાનું બંધ કરી દીધું છે.

ઘરનાં મારાં દાદી-દાદા, ભાઈઓ, તેમની પત્નીઓ અને બધા જ બાળકો રોજ સવારે નિયમિત પૂજા કરીએ છીએ.

રાત્રે આંખ બંધ કરીએ એટલે સ્વામીશ્રીને યાદ કરીએ અને સ્વામીશ્રી જ અમારું સર્વસ્વ છે. એવું માનીને વર્તીએ છીએ. ♦

બોડેલીના સત્સંગ-વિકાસનાં સોપાન...

વડોદરાથી મોટર રસ્તે દોઢ કલાકના સમયાંતરે આવેલું બોડેલી ક્ષેત્ર આદિવાસી-બહુલ ક્ષેત્ર છે. વડોદરાની પૂર્વમાં કપુરાઈ ચોકડીથી મધ્યપ્રદેશની કોલબોકડિયા સરહદ સુધીના ૧૨૫ કિ.મી. સુધીનું અંતર આ ક્ષેત્રમાં આવે છે. બોડેલીના બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરના નેજા હેઠળ ડભોઈ, બોડેલી, નસવાડી, પાવી-જેતપુર, ચુલી, મોટીબેજ, ઉચાપાન, રતનપુર, તેજગઢ, કુંડલ અને છોટા ઉદેપુર વગેરે ૧૧ સત્સંગપ્રવૃત્તિ-ક્ષેત્રોનો સમાવેશ થાય છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આશીર્વાદથી આજે આ વનવાસી પ્રદેશનાં ૧૮૫ ગામોમાં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સત્સંગ પ્રવૃત્તિ ગતિમાન છે.

કુદરતને ખોળે ખેલતા અહીંના વનવાસી માનવીઓને સત્સંગના રંગે રંગવાનો વિચાર આજથી વર્ષો પહેલાં બ્રહ્મસ્વરૂપ યોગીજી મહારાજને આવ્યો હતો. રાયસિંહભાઈ રાઠવા અને માધવસિંહ મંગલસિંહ રાઠવા આ બે અહીંના આદિ હરિભક્તો. ૧૯૬૬માં યોગીજી મહારાજ અટલાદરા બિરાજતા હતા ત્યારે છોટા ઉદેપુર આદિવાસી વિસ્તારના નાનકડા ગામ કુંડલના વતની રાયસિંહભાઈ બી. રાઠવા અચાનક ત્યાં આવી ચઢ્યા. મૂળ તો રોજરોટી મેળવવાના હેતુથી તે આવ્યા હતા. તેઓ જે કંપનીમાં નોકરી કરતા હતા તે, અટલાદરાના બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરથી ખૂબ નજીક હતી તેથી ત્યાં દર્શને જતા. તેવામાં યોગીજી મહારાજનાં પ્રથમ દર્શને તેમને આકર્ષણ થયું. નિયમિત મંદિરે આવતા થયા. પોતાના ક્ષેત્રમાં સત્સંગ થાય તેવી ભાવના મનમાં ફૂટતી રહી. વરસો વીત્યાં. ૧૯૭૪માં પ્રમુખસ્વામી મહારાજે તેમને સત્સંગમાં વિશેષ દૃઢ બનાવ્યા અને સત્સંગ સેવામાં પણ જોડ્યા. તે વખતે યોગેન્દ્ર ભગત(હાલ દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી)ને સ્વામીશ્રીએ પંચમહાલના ગ્રામીણ પ્રાંતોમાં સત્સંગ વિચરણ માટે મૂક્યા. તેઓની સાથે આનંદકંઠ સ્વામી પણ સેવામાં જોડાયા અને એમ આ પ્રદેશમાં બી.એ.પી.એસ. સત્સંગનાં શ્રીગણેશ થયાં. ત્યાગવલ્લભ સ્વામીએ ૧૯૭૭માં આ ક્ષેત્રમાં સત્સંગસભાઓ શરૂ કરી હતી. પ્રથમ મોટીબેજ અને કુંડલમાં મંડળ સ્થાપ્યાં હતાં.

નડિયાદવાળા બચુભાઈ રાવ છોટા ઉદેપુરમાં એસ.ટી. બસ ડેપોના મેનેજર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તેમણે સ્વામીશ્રીને છોટા ઉદેપુર પધરાવ્યા. ૧૯૭૯માં પ્રમુખસ્વામી મહારાજનું એ વિચરણ આ પંથકમાં થયું ત્યારે છગનભાઈ બ્રહ્મભટ્ટને ત્યાં તેઓનો ઉતારો હતો. તેમના ડ્રાઇવર રસૂલ નામના એક સામાન્ય મુસ્લિમને પણ સ્વામીશ્રીનો દિવ્ય સ્નેહ મળ્યો. જીપમાં સ્વામીશ્રીએ તેની બાજુમાં બેસી રસૂલ સાથે આત્મીયતાથી ગોઠડી કરી અને રસૂલનું હૃદય સ્વામીશ્રીએ જીતી લીધું. તેને વ્યસનમુક્ત કર્યો. પુનઃ ૧૯૮૪માં સ્વામીશ્રીએ છોટાઉદેપુર પધાર્યા ત્યારે સ્વામીશ્રીએ રસૂલને સંભાર્યો. સ્વામીશ્રીની આ નિઃસ્વાર્થ કરુણા રસૂલના હૈયે સ્પર્શી ગઈ. રસૂલ એ જ ક્ષણથી સ્વામીશ્રીનો બની ગયો. તે રોજ તિલક-ચાંદલો કરે, ઘરમાં સ્વામીશ્રીની મૂર્તિ રાખી ત્યાં જ પૂજાપાઠ કરે, પછી જ છગનભાઈના ઘરે નોકરી કરવા માટે આવે. અહીં છગનભાઈને ઘરે પણ ઘરમંદિરમાં સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કર્યા પછી જ કારના સ્ટિયરિંગને હાથ લગાવવાનો. તેના આવા વર્તનથી કેટલાક રૂઢિચુસ્તો તેને ગાંડો ગણતા, પરંતુ સ્વામીશ્રીને મન તો તે એક ભક્ત હતો. સ્વામીશ્રીના પારસ સંગનો સ્નેહમય જાદુ એક મુસ્લિમ બિરાદરને પણ કેવો સ્પર્શી ગયો હતો, તેનો સાક્ષી આ પ્રદેશ છે.

બોડેલીમાં સત્સંગ કરાવવામાં અરવિંદભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ નિમિત્ત બન્યા. તેઓ દત્તરામ બારોટના પૌત્ર જયંતીલાલના સાહુભાઈ થાય. તેમની સાથે શિનોરવાળા પ્રવીણભાઈ પટેલ (શિક્ષક) જોડાયા. કોમર્સ કોલેજ પી.ટી.ના પ્રાધ્યાપક અરવિંદભાઈએ કોમર્સ કોલેજના પ્રોફેસર મનુભાઈ પટેલને સત્સંગ કરાવ્યો. પ્રવીણભાઈએ કનુભાઈ પટેલ તથા અમૃતભાઈ કામલિયાને સત્સંગ કરાવ્યો. આમ, પાંચ પરિવારથી સત્સંગની શરૂઆત થઈ. ૧૯ મે, ૧૯૭૯ના રોજ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ બોડેલી પધાર્યા, ત્યારે આ પાંચેય ભક્તોએ પ્રાર્થના કરી કે અહીં સત્સંગી સમુદાય વધે એવી કૃપા કરો. સ્વામીશ્રીએ તેમને નિયમિત રવિવારે સત્સંગસભા કરવા આદેશ આપ્યો. સ્વામીશ્રીની એ આજ્ઞાનું પાલન થતું ગયું અને અહીં સત્સંગની જમાવટ થતી ગઈ. સત્સંગની અભિવૃદ્ધિ કરવા અટલાદરાથી સંતોનું વિચરણ પણ ચાલુ રહ્યું. ૧૯૮૪માં સ્વામીશ્રી બોડેલી પધાર્યા તે વખતે રવિસભામાં ૨૫ હરિભક્તો નિયમિત આવતા હતા. સ્વામીશ્રીની પ્રેરણા અને કૃપાથી ધીમે ધીમે સત્સંગનો વિકાસ થયો. મકાન નાનું પડતાં કુમારશાળાના ભવનમાં સત્સંગસભા યોજાવા લાગી.

સત્સંગનો વ્યાપ વધતાં સ્થાયી જગ્યાની આવશ્યકતા જણાઈ. અમદાવાદના નંદુભાઈ મંછારામભાઈના પ્રપૌત્ર યોગેન્દ્રભાઈ દલાલના બનેલી બાબુભાઈ પટેલ તથા પ્રકાશભાઈ પટેલ પરિવારે (સાણંદ) પોતાની મોંઘી બે એકર જમીન બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાને ભેટ આપી. પાછળથી બીજી બે એકર અને પોતાની ફેક્ટરીના બે શેડ સાવ સામાન્ય કિંમતે આપવાનું સૌજન્ય પણ તેમણે દાખવ્યું. એ જ શેડને વ્યવસ્થિત રૂપ આપીને ૮૦૦ હરિભક્તો બેસી શકે એવા હોલવાળું સંસ્કારધામ નિર્માણ પામ્યું. તા. ૧૨ એપ્રિલ ૧૯૯૮ના રોજ સ્વામીશ્રીએ આ સંસ્કારધામમાં વેદોક્તવિધિપૂર્વક મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા કરી, ત્યારબાદ સત્સંગ દિન-પ્રતિદિન પ્રગતિ પામતો રહ્યો.

આ પંથકમાં એક ભવ્ય મંદિર સ્થપાય અને ભગવાન બિરાજમાન થાય એવું અનુકૂળ વાતાવરણ સર્જાર્યું. એના મૂળમાં સંતો અને સ્વામીશ્રીનું વિચરણ જ છે.

સ્વામીશ્રીએ આ પ્રદેશનાં ગામડાંઓમાં વનવાસી ભાઈઓના ઘરે ઘરે પધરામણી કરી અને સૌનાં ખોરડાં પાવન કર્યાં છે. સને ૧૯૮૪ના વર્ષમાં સ્વામીશ્રી અહીં સત્સંગ વિચરણ માટે પધાર્યા હતા તે વખતે મોટીબેજમાં મંગલસિંહ રાઠવાને સત્સંગનો પાકો રંગ લાગી ગયો હતો. પોતાના ઘર આંગણે જ તેમણે જાહેર સત્સંગસભાનું આયોજન કર્યું હતું.

સ્વામીશ્રી અહીં પધાર્યા ત્યારે પાવી-જેતપુર વિસ્તારના ધારાસભ્ય મોહનસિંહ રાઠવા તથા મામલતદાર નરેન્દ્રસિંહ દસોંદીએ છત્ર ધરીને સ્વામીશ્રીનું સ્વાગત કર્યું. એ વખતે રાત્રિના બાર વાગ્યા હતા. ચાર હજાર જેટલાં આબાલવૃદ્ધ સ્ત્રી-પુરુષ આદિવાસીઓ પદયાત્રા, ગાડાં, ટ્રેક્ટર કે કોઈપણ માધ્યમથી સ્વામીશ્રીનો લાભ લેવા માટે ઊમટ્યાં હતાં. ગાડા ઉપર મોટો પથરો મૂકીને પરાળ પાથરીને કાપડથી ઢાંકીને આસન તૈયાર કર્યું હતું. આદિવાસીઓને બેસવા માટે પાગરણ તો હતું જ નહીં. તેથી ઘાસના પરાળ ઉપર બેસીને ૪,૦૦૦ જેટલા આદિવાસી ભક્તો સત્સંગનો લાભ લઈ રહ્યા હતા. આવા વિશિષ્ટ સ્મૃતિદાયક ને લોકની દૃષ્ટિએ અતિ સામાન્ય વાતાવરણમાં રાત્રિના ૧૨-૪૫ વાગે સ્વામીશ્રીએ પોતાના આશીર્વાચનની શરૂઆત કરતાં કહ્યું, ‘મને આપ સૌમાં ભગવાનનાં દર્શન થાય છે. મોટાં નગરોમાં, શહેરોમાં જે શિસ્ત ને શાંતિ જોવા ન મળે તે અહીં દેખાય છે.’ આદિમાં આદિ ભગવાન તરફ સૌનો

વાસ કરાવીને સાચા અર્થમાં આદિવાસી નામને સાર્થક કરીને સ્વામીશ્રીએ સત્સંગવિકાસને બળ સિંચ્યું. અને ત્યારપછી તો સત્સંગવિકાસે પાછું વાળીને જોયું નથી.

સ્વામીશ્રીએ સને ૧૯૮૬માં પણ આ ક્ષેત્રમાં વિચરણ કર્યું હતું. સને ૧૯૮૮માં આ વિસ્તારનાં ગામો કોસીન્દ્રા, ઢેલપુર, જવુગામ, પાવી-જેતપુર, ખાંડિયા-અમાદર વગેરે ગામડાં-કસબામાં વિચરીને સ્વામીશ્રીએ ઘરે ઘરે પધરામણી કરી હતી. તે વખતે આ ક્ષેત્રમાં સત્સંગને ૧૦ વર્ષ પૂર્ણ થતાં હોવાથી દશાબ્દી મહોત્સવ ધામધૂમથી ઊજવાયો હતો.

૧૯૮૨ના ફેબ્રુઆરી મહિનામાં પાવી-જેતપુર ખાતે નૂતન સ્વામિનારાયણ મંદિરના ખાતમુહૂર્ત પ્રસંગે સ્વામીશ્રી પધાર્યા હતા. સંજોગોવશાત્ તળાવપૂરણી કરેલી આ જગ્યા મંદિર માટે અનુકૂળ ન આવતાં ત્યાં મંદિરનિર્માણનું કાર્ય મુલતવી રહ્યું હતું.

યોગીજી મહારાજના શતાબ્દી મહોત્સવના ઉપક્રમે ધારીમાં યોગીજી મહારાજની જન્મજયંતી ઊજવાઈ ત્યારે મોટીબેજ ગામના ૨૫ આદિવાસી યુવાનો સાઈકલયાત્રા કરતાં નીકળ્યા. વચ્ચે બોચાસણમાં સ્વામીશ્રીનાં દર્શન કરવા આવ્યા. ત્યારે સ્વામીશ્રીએ બે યુવાનોની સાઈકલમાંની ઘંટડી વગાડી યુવકોને પ્રોત્સાહિત કર્યાં. સ્વામીશ્રીએ આત્મીયતાપૂર્વક યુવાનોના ભોજનની વ્યવસ્થા પણ કરાવી, તથા સૂચના આપી કે જ્યારે પાછા ફરો ત્યારે અહીંયાં મળીને જજો. સ્વામીશ્રીની આજ્ઞા થતાં સાઈકલયાત્રીઓ પાછા ફરતાં વલ્લભવિદ્યાનગરમાં સ્વામીશ્રીને મળ્યા. ત્યારે યુવાનોએ સ્વામીશ્રીને મોટીબેજ ગામમાં આવવાનું આમંત્રણ પાઠવ્યું. સ્વામીશ્રીએ કહ્યું, ‘અમે ઘણી વખત આવી ગયા છીએ.’ યુવાનોએ કહ્યું, ‘ત્યારે અમે સત્સંગી નહોતા, માટે હવે ફરી લાભ મળે એટલા માટે પધારો.’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ સહેજે સહેજે સંકલ્પ કરતાં કહ્યું કે ‘થાણું નાખો તો આવીએ.’

સૌ યુવાનો સમજી ગયા કે થાણું એટલે ભગવાનનું મંદિર. યુવાનોએ સ્વામીશ્રીની આજ્ઞા અધર ઝીલી. સૌ મંદિરના નિર્માણના સ્વામીશ્રીના સંકલ્પમાં જોડાઈ ગયા. ગામમાં છ એકરની જમીન સંપાદન કરી. એક લાખ ઈંટો જાતમહેનતે પાડી. નાનામોટા સૌ સેવામાં જોડાયા. સને ૧૯૮૪માં મંદિર તૈયાર થઈ ગયું. સ્વામીશ્રી અહીં પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે પધારવાના હતા, પરંતુ સ્વાસ્થ્યની પ્રતિકૂળતાને કારણે સ્વામીશ્રી વતી મહંત સ્વામી પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે પધાર્યા. પ્રતિષ્ઠાના દિવસે સવારે જ સ્વામીશ્રીએ વિવેકસાગર સ્વામીને પણ આ પ્રતિષ્ઠામાં ઉપસ્થિત રહેવા ખાસ આજ્ઞા કરી તથા પૂજા પછી ખાસ હરિભક્તોને ઉદ્દેશીને પત્ર પણ લખ્યો કે ‘અમારે ત્યાં આવવાની ઈચ્છા તો હતી, પરંતુ આવી શકાય એવું નથી, પણ અમારું મન ત્યાં જ છે. ભવિષ્યમાં અમે આનું વળતર ચૂકવી આપશું.’ અને એ કોલ સ્વામીશ્રીએ પૂરો કર્યો, ૧૯૮૮માં. સ્વામીશ્રી મોટીબેજ ગામમાં પધાર્યા, હરિમંદિરમાં આરતી ઉતારી એ ભૂમિને તીર્થરૂપ બનાવી દીધી. એ સમયે એપ્રિલ મહિનો ચાલતો હતો. ધોમધખતો તાપ હતો. સ્વામીશ્રીએ આવી ભયંકર ગરમીમાં આ પ્રદેશમાં દશ દિવસ સુધી વિચરણ કર્યું હતું. આ વિચરણ દરમ્યાન સ્વામીશ્રીએ બોડેલી સંસ્કારધામનું ઉદ્ઘાટન કરીને ભવિષ્યમાં અહીં રચાનારા શિખરબદ્ધ મંદિરનાં શ્રીગણેશ કરી દીધાં!

એ સમયે સ્વામીશ્રીએ આ વનવાસી બંધુઓએ તૈયાર કરેલ યુલી મંદિરમાં મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા પણ કરી હતી. આદિવાસી પટ્ટીના આ વિસ્તારમાં આવેલ યુલી સત્સંગનો ઈતિહાસ પણ જાણવા જેવો છે. સને ૧૯૮૫માં અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવના ઉપક્રમે આ વિસ્તારમાં વિચરણ કરી રહેલા દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી એક વાર દેવગઢ-બારિયાથી પાવી-જેતપુર જતા હતા. રસ્તામાં આ યુલી ગામે ગાડી બગડી. સંધ્યા ઢળવા આવી હતી. અંધારું વધતું જતું હતું. આ દરમ્યાન ભગવાં કપડાં જોઈને બાજુની જ ટેકરી ઉપર રહેતા હીરુભાઈ એકદમ નીચે આવ્યા. સંતોને અહીં જ રાત્રી રોકાણ કરવા આજીજી કરી. તેમણે સંતોને દાળ-ચોખા આપ્યાં. સંતોએ ત્યાં જ ખીચડી બનાવી ઠાકોરજી જમાડ્યા. હીરુભાઈએ ગામના ભાવિક ભક્તોને એકત્રિત કર્યાં. આ નાનકડી એવી ઓચિંતા ગોઠવાયેલી સભામાં સંતોએ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવ અંગે વાત કરી અને પ્રમુખસ્વામી મહારાજનો પરિચય આપ્યો. આ ઉત્સવમાં પધારવાનું આમંત્રણ પણ આપ્યું. આમ, આ ઓચિંતા ગોઠવાયેલા નાનકડા સત્સંગથી સૌ પરિચિત થયા. આ પછી તો ગામના લોકો ૧૯૮૫ના મહોત્સવમાં અમદાવાદ પધાર્યાં. અભૂતપૂર્વ મહોત્સવનો માહોલ, સેંકડો સંતો અને હજારો હરિભક્તો વગેરે નીરખ્યું. એ સૌના પ્રેરણામૂર્તિ સ્વામીશ્રીનાં દર્શન કર્યાં. સૌ અતિ પ્રભાવિત થયા. સંતોનાં શુદ્ધ વર્તન, પવિત્ર જીવન, વચનામૃત, શિક્ષાપત્રી વગેરેની સચોટ ઉપદેશાત્મક વાતો, નિયમધર્મ વગેરે જોઈને ગામમાં સત્સંગનો રંગ ચડવા લાગ્યો.

દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવ પછી અહીં સત્સંગસભા નિયમિત થવા લાગી. સંતો જ્યારે આ ગામમાં સભા કરવા પધાર્યા ત્યારે આખી રાત ભજન કીર્તન ગોઠવ્યાં હતાં. રાત્રે ૧૨-૩૦ વાગે નીમાભાઈ (નીલકંઠ-ભાઈ)એ સંતોને કહ્યું કે ‘અમે તો અહીં આખી રાત ભજન કરશું. આપ આરામ કરો.’ એટલે સભામાં સંતોને બેસવા માટે જે ગોદડી પાથરી હતી તે નીમાભાઈએ પોતાની નાની એવી ૧૦ × ૧૦ની ઝૂંપડીમાં પાથરી આપી. સંતોને ત્યાં સૂવા માટે નિર્દેશ કર્યો. રૂમ ખૂબ સાંકડી હતી. રૂમમાં જ મોસેટો (અનાજ ભરવાની કોઠીઓ) તથા ચૂલો પણ હતા. બે સંતો માંડ સૂઈ શકે એટલી જ જગ્યા હતી. પગ પણ દરવાજાને અડી જતા. આવી પરિસ્થિતિમાં સંતો ત્યાં સૂતા. રાત્રે સાડા ત્રણ-ચાર વાગે ઊંઘ ઊડી જતાં દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી બહાર આવ્યા. બહારનું દૃશ્ય જોઈ તે સ્થિર થઈ ગયા. કડકડતી ઠંડીમાં નીમાભાઈ અને તેમનો પરિવાર બહાર ખુલ્લામાં કોથળામાં ટૂંટિયું વાળીને સૂતો હતો. બે મિનિટ આ દૃશ્ય જોઈ સ્થિર થઈ ગયેલા દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામીએ ગોદડી આ હરિભક્તો ઉપર ઓઢાડી દીધી. સવારે નીમાભાઈએ જોયું કે સંતોને આપેલી ગોદડીઓ તો આપણે ઓઢી છે. તેઓ પણ સંતોની આવી આત્મીયતા-પ્રેમ જોઈ ગદ્ગદિત થઈ ગયા. આ આત્મીયતાએ સત્સંગને વધુ મજબૂત બનાવ્યો. આ ગામના આવા ભાવિક ભક્તોનો સ્નેહ જોઈને સંતોને આ ગામમાં મંદિર કરવાનો સંકલ્પ થયો. મંદિર માટે થોડીક જમીનો જોવાનો પણ પ્રારંભ કર્યો હતો. નીમાભાઈએ મંદિર માટે પોતાની આ ટેકરાવાળી એક વીઘો જમીન દાનમાં અર્પણ કરી. હરિભક્તોએ ત્યાં જ જાતે એક લાખ જેટલી ઈંટો પકવી. સંતોએ આજુબાજુના વેપારી વર્ગ પાસેથી લોખંડ, સિમેન્ટ વગેરે દાન પેટે ઉઘરાવ્યું. મંદિરના પાયા હરિભક્તોએ જાતે ખોદ્યા. આજુબાજુના ગામના હરિભક્તો પણ મંદિરના આ કાર્યમાં સેવામાં જોડાયા. અનેક વિટંબણાઓ અને મુશ્કેલીઓ વચ્ચે આ અનેરું હરિભક્તોના સમર્પણની ગાથા ગાતું મંદિર તૈયાર થયું.

તા. ૧૬-૪-૧૯૮૮ના રોજ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ હરિ-ભક્તોના આ ભાવને વશ થઈ યુલી મંદિરની મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા કરવા પધાર્યા. આ પ્રસંગે સ્વામીશ્રીએ વનવાસીબંધુઓને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું હતું, ‘આજે અહીં ભગવાન વિરાજ્યા છે. આ વિસ્તારનું આ મોટામાં મોટું તીર્થ બની ગયું. અહીં બધાએ આવવું. દર્શન કરવાં. આ તીર્થ જ છે. જે કંઈ મુશ્કેલીઓ આવે ત્યારે આની માનતા રાખશો તો મુશ્કેલી ટળી જશે. આમાં બીજું કંઈ કરશો નહીં,

તોય ચાલશે. ભગવાન સમક્ષ પુષ્પ કે ફળ મૂકી જશો તોય એમાં બધું આવી જશે. હવે બીજે પશુવધ ન કરવો, અહીંની જ માનતા કરવી. ભગવાનને પ્રાર્થના કરવી. તમે સંકલ્પ કરશો તોય ભગવાન પૂરા કરશે. શ્રદ્ધાથી બે હાથ જોડશો તોય ભગવાન રાજી થશે. સર્વ દુઃખનું નિવારણ કરનાર ભગવાન છે. એમના ભજનમાં સુખ છે એવું બીજે ક્યાંય નથી.’ આ રીતે સ્વામીશ્રીએ ચુલી ગામના ભક્તોના ભાવને વશ થઈ એક સુંદર મંદિર ચુલીની ભાગ્યવંતી ભૂમિને ભેટ ધર્યું.

૧૯૮૮ના આ વિચરણમાં આદિવાસી ભક્તોએ સ્વામીશ્રીને પોતાનાં ગામોગામ પધરાવ્યા હતા. સ્વામીશ્રીએ પણ એ ભાવિક ભક્તોનાં કૂબા-ઝૂંપડામાં નીચા નમી નમીને સેવકોના હાથનો ટેકો લઈ પધરામણીઓ કરી હતી. આ ભક્તોનાં માટીનાં વાસણો ચૂલા, કોઠીઓ, અરે! પાણી પીવાના ડોયા સુધ્યાં દષ્ટિ પ્રસાદીભૂત કરીને સૌને અનેરી સ્મૃતિ આપી હતી. ધોમધખતા ગ્રીષ્મના તાપમાં પણ સ્વામીશ્રીએ હૃદયની ઠંડક કરી દીધી હતી. ગાંડા-ઘેલા થઈને નાચતા-કૂદતા, ઢોલ વગાડતા, શરણાર્થના સૂર છેડતા આ ભક્તોએ સ્વામીશ્રીને પોતપોતાના ગામમાં પગપાળા ચાલીને પધરાવ્યા હતા. અરે ! ક્યાંક ક્યાંક તો સ્વામીશ્રીને ઊંચકી લીધા હતા ! એ વખતે આદિવાસી ક્ષેત્રમાં થયેલું સ્વામીશ્રીનું આ વિચરણ જાણે સુષુપ્ત પડેલી મુમુક્ષુતાને જાગ્રત કરવા થયું હતું ! અને ખરેખર ! એ પછીનાં ફક્ત ત્રણ જ વર્ષમાં આ ક્ષેત્રમાં એટલા ભક્તો પાક્યા કે બોડેલીને આદિવાસી ક્ષેત્રનું મુખ્ય સત્સંગકેન્દ્ર બનાવી સ્વામીશ્રીએ અહીં ભવ્ય શિખરબદ્ધ મંદિર કરવા સંકલ્પ કરી લીધો.

સ્વામીશ્રીની પધરામણી અને તેઓના આશીર્વાદથી આ પ્રાંતમાં દરેક ક્ષેત્રે આબાદી આવી છે. સને ૧૯૮૦માં ‘સુખી જળાશય યોજના’ અમલમાં આવી તે પૂર્વે શ્રી મોહનસિંહ રાઠવાની વિનંતીથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજે જળાશયના વરસાદી તળાવના ડહોળા પાણીમાં હરિકૃષ્ણ મહારાજને સ્નાન કરાવ્યું હતું અને સૌને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું હતું, ‘આ સુખી જળાશય સૌને સુખી કરશે.’ સ્વામીશ્રીના આ શબ્દો આજે સાર્થક બન્યા છે. સુખી જળાશયનાં નીર કેનાલો દ્વારા ઊંડાણના ગામોમાં વનવાસી બંધુઓનાં ખેતરોને ભીંજવતાં વહી રહ્યાં છે, અને પરિણામે અહીં આર્થિક સમૃદ્ધિની વૃદ્ધિ થતી રહી છે.

ભૂમિ સંપાદન : આદિવાસી બંધુઓમાં વધતા જતા સત્સંગને લક્ષમાં રાખીને સ્વામીશ્રીએ બોડેલીમાં ભવ્ય પથ્થરનું શિખરબદ્ધ મંદિર કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. મંદિર નિર્માણ માટે સૌપ્રથમ સને ૧૯૮૬માં બે એકર જમીન બાબુભાઈ પટેલ તરફથી દાનમાં મળી હતી. સને ૧૯૮૭માં બીજી બે એકર જમીન તેમની જ પાસેથી સસ્તા દરે ખરીદવામાં આવી.

સને ૨૦૦૦માં બીજી બે એકર જમીન કેટલકેમ્પ વખતે ખરીદી હતી તથા અન્ય આજુબાજુના ખેડૂતો પાસેથી ૬ વીધા બીજી જમીન ખરીદી કુલ ૧૨ એકર જમીન મંદિરનિર્માણ માટે એકત્ર કરવામાં આવી. તા. ૧ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૧ના રોજ સ્વામીશ્રી બોડેલી પધાર્યા. તે વખતે સ્વામીશ્રીએ દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામીને કહ્યું કે આ વિસ્તારમાં સમર્પણનો ખૂબ ભાવ છે, હરિભક્તો ઘસાય છે, તો કેવું મંદિર બાંધવું છે ?

દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામીએ સહજ કહ્યું, ‘આપને જેવું મંદિર દેખાતું હોય ને આપનો જેવો સંકલ્પ હોય તેવું કરો.’
ત્યારે સ્વામીશ્રીએ સામેથી કહ્યું, ‘મહેળાવ જેવું કરીએ ?’

દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી કહે, ‘બાપા! લાકડાની તલવારે લડવાનું છે, રેતીમાં વહાણ ચલાવવાનું છે. હરિભક્તોનો વહેવાર એટલો સારો નથી, પણ ભાવના સારી છે. આપ દષ્ટિ કરજો - બધાના દેશકાળ સારા થાય. તને-મને-ધને સુખી થાય.’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ આર્ષવાણી ઉચ્ચારી કે ‘ટિટોડીએ દરિયો પૂર્યો એમ મંદિર પૂરું થઈ જશે.’ સ્વામીશ્રીએ જાણે ભવિષ્યને નજર સમક્ષ ખડું કરી દીધું! આવા જ એક અન્ય પ્રસંગે દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી કહે, ‘બાપા! નૂતન મંદિરમાં પ્રતાપી ઠાકોરજી પધરાવજો.’ ત્યારે સ્વામીશ્રી કહે, ‘નીલકંઠ વર્ણી એવા પધરાવશું કે વ્યવસ્થામાં અઘરું પડશે!’

ભૂમિપૂજન : તા. ૨૬ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૩ના રોજ સ્વામીશ્રીએ બોડેલી પધારી પસંદ કરેલી આ પવિત્ર ભૂમિ પર ભવ્ય પંચ-શિખરયુક્ત ગગનચુંબી કલાત્મક મંદિર નિર્માણના સંકલ્પ સાથે ભૂમિપૂજન કર્યું. તે સાથે હરિભક્તોએ પણ પોતાના ગજા ઉપરાંત સેવા કરીને સ્વામીશ્રીને પ્રસન્ન કરી લીધા. આમ તો આ આદિવાસી ક્ષેત્ર, એટલે હરિભક્તોના વ્યવહાર સાવ સામાન્ય, છતાં સૌમાં અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસનાની એવી દૃઢતા ને નિષ્ઠા થયેલી કે સૌએ ન્યોચ્છાવર થઈ જવા કમર કસી. એ જ અરસામાં આ જ વિસ્તારમાં એક કોસીન્દ્રા ગામે હરિમંદિર નિર્માણ કરી મૂર્તિપ્રાણપ્રતિષ્ઠા સ્વામીશ્રીએ કરી હતી. વળી, આ જ વર્ષે બોડેલી ક્ષેત્રમાં સત્સંગનાં શ્રીગણેશ થયાં તેને ૨૫ વર્ષ પૂરાં થતાં હતાં તે નિમિત્તે રજત જયંતી મહોત્સવ ઊજવાયો. તે વખતે સ્વામીશ્રીએ ત્રણ દિવસ સુધી બોડેલી બિરાજીને સૌની ભક્તિ સ્વીકારી હતી. હરિકૃષ્ણ મહારાજની રજત-તુલા કરીને વિશિષ્ટ ભક્તિ અદા કરી આ આદિવાસી ભક્તોએ સ્વામીશ્રીને પ્રસન્ન કરી લીધા.

મંદિર શિલાન્યાસ : બાર એકરની ભૂમિ પર આ સમગ્ર આદિવાસી પ્રાંતને ભવ્ય કલાત્મક પંચશિખરયુક્ત મંદિરની ભેટ આપવા માટે સ્વામીશ્રીએ તા. ૧૧ ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૫ના રોજ ૨૦,૦૦૦ આદિવાસી હરિભક્તોની ઉપસ્થિતિમાં આ મંદિરનો વેદોક્ત શિલાન્યાસવિધિ કર્યો. આ શિલાન્યાસ પ્રસંગે સ્વામીશ્રીએ સૌને અદ્ભુત પ્રેરણા આપી. સમયે સમયે પ્રસંગોપાત્ત સ્વામીશ્રી પણ મંદિરનિર્માણની પ્રેરણાઓ આપતા રહ્યા. પત્રો દ્વારા, ટેલિફોન દ્વારા કે પ્રત્યક્ષ નાની મોટી અનેક મિટિંગોમાં સ્વામીશ્રી આ મંદિરને સર્વાંગ પૂર્ણ બનાવવા માટે માર્ગદર્શન આપતા રહ્યા.

મંદિર નિર્માણની સેવામાં સંસ્થાના પ્લાનિંગ સેલના અક્ષયમુનિ સ્વામી અને સંજયભાઈ પરીખના માર્ગદર્શન અનુસાર સ્થપતિ દેવદત્તભાઈ ત્રિવેદીએ મંદિરની સુંદર ડિઝાઈન તૈયાર કરી. સ્વામીશ્રી અને સંસ્થાના વરિષ્ઠ સંતોએ તેના પર મહોર માર્યા પછી સંસ્થાના સંનિષ્ઠ અને નિષ્ઠાવાન સેવકોએ બાંધકામની સેવાઓનું સતત પાંચ વર્ષ સુધી વહન કર્યું. સંતોએ પણ મંદિરના નિર્માણકાર્યમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું. મંદિરનિર્માણના મુખ્ય સૂત્રધાર દિવ્યસ્વરૂપ સ્વામી ઉપરાંત પાયાથી શિખર સુધી નિર્માણકાર્યની જવાબદારી સંભાળનાર પરમનયન સ્વામી, અને વર્ણનાથ સ્વામી, વિનમ્રસ્વરૂપ સ્વામી, પ્રશાંતમૂર્તિ સ્વામી, સંતવત્સલ સ્વામી વગેરે સંતોનો સહયોગ અપૂર્વ રહ્યો.

સ્વામીશ્રીની પ્રેરણાથી સંતો અને સાથે બોડેલી ક્ષેત્રના કાર્યકરોએ જાણે સર્વાંગ સુંદર મંદિરનું નિર્માણ કરવા માટે કમર કસી લીધી હતી. કપરા સંજોગોમાં સેવા કરતા સ્વામીશ્રીના આ પનોતા પુત્રોની નસેનસમાં સ્વામીશ્રી ધબકતા હતા. બોડેલી જોનના હરિભક્તોએ મંદિરનું પ્લીન્ય, પ્રોટેક્શન વૉલ, પરિક્રમા પથ તેમજ મંદિરની કંપાઉન્ડવૉલ વગેરે બાંધકામમાં મહિનાઓ સુધી મોટી સંખ્યામાં વાહનો સાથે આવીને જાતે શ્રમસેવા કરી. સંપૂર્ણ શ્રમ-

સેવાથી જ તે કાર્યવાહી પૂર્ણ કરી તે ખરેખર નોંધપાત્ર અને પ્રેરણાદાયી ઘટના છે. અંદાજે ૫ લાખથી વધુ મજૂરીખર્ચ બચાવીને સૌએ શ્રમસેવાનું પ્રેરક ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે.

સ્વામીશ્રીની દિવ્ય પ્રેરણાથી એક બાજુ મંદિર તૈયાર થઈ રહ્યું હતું, બીજી બાજુ અનેક લોકોનાં જીવન-પરિવર્તન થઈને ચૈતન્ય મંદિરો તૈયાર થઈ રહ્યાં હતાં. પાશવી જીવન જીવતા અનેક આદિવાસી પરિવારો આજે સ્વામીશ્રીના પ્રભાવથી સત્સંગપ્રધાન જીવન જીવતા થયા. એ હજારો આદિવાસી પરિવારોમાં શૈક્ષણિક જાગૃતિ પણ આવી. આજે ૧૫થી વધુ ડોક્ટરો અને વિવિધ શાખાઓના ઈજનેરો કે સ્નાતકો બનીને ગૌરવપૂર્વક જીવન જીવી રહ્યા છે. આ આદિવાસી પરિવારોમાં થયેલી શૈક્ષણિક, સામાજિક, નૈતિક, આધ્યાત્મિક ક્રાંતિમાં સ્વામીશ્રીની દિવ્યતાની આગવી આભા અનુભવાય છે. ◆